

190.453

190.453

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

190463

LAKATOS LÁSZLÓ

A TEVE

REGÉNY

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZV.-TÁRS.
KIADÁSA

ORISZALI HONVIRTAJ

ELŐTÁJ

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

LAKATOS LÁSZLÓ

A T E V E

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T.
KIADÁSA

1048 bl

OSZK

190463

M. N. MUZEUM-KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedeknapló
1925 év. 387 sz.

1.

Huszonhét éves voltam . . . De milyen furcsa: voltam én egyáltalán fiatalember? Huszonhét éves? Ilyen csodák is megestek a világon?

Huszonhét éves voltam, amikor először volt kis barátnőm. Először életemben egy nő, aki az enyém volt, csak az enyém.

Istenem, hiszen nem volt valami hercegnő. Kaszír nő volt egy körúti kávéházban, egy nagyon kicsi, nagyon alacsony, nagyon füstös kávéházban. Még csak szép sem volt. De mégis csak ember, valaki, egy külön kis világ. És nekem telik arra, hogy kibéreljek magamnak egy világot, egy egész külön világot és szerethessem azt és örüljek neki és . . .

Minek folytassam? Mindenki tudja, hogy hogyan tud örülni az ember annak, ami az övé. És ha az csak egy íróasztal, vagy akár csak egy télikabát is. Mondjuk, egy zsebóra. Egyfedelű, az is nikkelezett, de az ember igazíthatja, tehet vele, amit akar, siettetheti, megállíthatja. Milyen kicsi szerszám, de rajta át az ember még az időnek is tud parancsolni. Hiába: ami az enyém, az az enyém.

Nagyon örültem Rózsikának.

— Hogy ezt elérhettem, — gondoltam. — Nem hiába tanultam, dolgoztam és jártam rongyos ruhában. Hát mégis. Most ügyvéd vagyok Budapesten, van egy kis lakásom, irodám, a nadrágom se lyukas már, naponta ötször eszem, — többször pedig egy amerikai milliárdos gyomra se birná. És telik arra is, hogy

valakit megvesztegethessek, igen, megvesztegethessek azért, hogy engem szeressen . . .

Két hónapig nagyon boldog voltam. Rózsi-ka kedves volt és a haja is olyan aranyos. Mindennap találkoztunk, ő jött énhozzám. De egy napon hiába vártam őt és azontúl is sokáig hiába vártam. Nem tudtam, mit tegyek, végre bementem a kávéházba. A pincér arcomba nevetett:

— Elment. Megtiltotta, hogy a doktor úrnak megmondjuk hová. Egy fogtechnikus vitte magával. De ne tessék sajnálni, csúnya bestia volt . . .

— Na, azt mégsem . . .

— De igen. A doktor urat még abban az időben is megcsalta, amikor ő még a doktor uré volt. Megcsalta, még pedig egy senkivel, egy nyolcadikos gimnazistával. És hozzá mindennap. Mi már abban az időben is jókat neveltünk a doktor úron.

Gimnazista? Fogtechnikus? Hát egy gimnazistát szeretett. Igen, de ha azt szerette, miért ment akkor el a fogtechnikussal. Mert annak pénze van? Szerencsétlen, azt hiszi, hogy a pénz minden. Szegény, bizonyára szenvedni fog a fogtechnikussal. És a fiú is, akit elhagyott, a kis fiú, az is. Úristen, mennyi boldogtalanság van a világon.

Megcsaltak. De lám, a pincér azért engem mégis doktor úrnak szólít. Hiába, ezt még sem lehet elvenni tőlem. Szegény apámnak igaza volt, amikor mindig mondta: »Tanulj fiam, magadnak tanulsz. Amit megtanultál, az a tiéd marad örökre.« És ez így is van. Ez az igazság. És én doktor úr vagyok ma is.

II.

Azután visszasüppedtem a régi erkölcstelességbe. Dolgoztam. Sokat, állatian dolgoztam, így mondhatnám, de még az a mentségem sem volt, ami az állatnak. Engem nem kényszerítettek, engem nem hajszolt senki sem és mégis ostor alatt dolgoztam.

Miért?

Erkölcstelen ravaszságból. Ráeszméltem, hogy soha semmi nekem magától adódni nem fog. Ingyen én nem jutok semmihez. Nekem nincs Istentől való örökségem ezen a világon és ha helyet akarok magamnak az életben, hát azért meg is kell dolgoznom. Zsebből fogom megvenni magamnak az életet és a világot és ezt a zsebet tömni kell örökösen, hogy ki ne apadjon.

Mindig egy ruhával több legyen mint másnak, egy pár cipővel is. Egy párizsi utiköltség a zsebemben. Jó lakás, terített asztal, fölösleges szivarok. Nagy könyvtáram, aminek kiszívom a tartalmát. Minden könyvből az okosságot.

Az első, hogy okosságot tanuljak. Mert meg lehet tanulni. Az ember betolakszik társaságokba, hallgat, a fülével jegyez. Odahaza pedig elismétli magában, leírja, amit hallott. Így lopja el a mások eszét. Később más társaságokban pedig elismétli amit tanult. A tolvaj tanítvány így jut a mester tekintélyéhez. Fő pedig a szorgalom. Gyakorolni a munkát, gyakorolni a gondolkozást, gyakorolni az okosságot. Egy pillanatig nem pihenni.

Én nem imádom az okosságot, de meg kell szereznem, hogy munkát bizzanak rám és hogy a munkámat megfizessék. Ostoba ügyvédnek sosem lesz pénze, pénztelen ügyvédet sosem fogják szeretni a nők. Engem szeressenek.

Szorgalommal tanultam meg azt is, miként legyen a külsőm szebb, kellemesebb, vonzóbb. Meggyőződés nélkül öltöttem magamra a legjobb ruhákat, otthon tükör előtt kitanultam az arcomat, sok éjszaka keserves munkájával — lakásomon egyesegyedül — beletörtem a testemet frakkba és lakkcipőbe. Ördögi tervem volt: tökéletes embert csinállok magamból. Tökéletesen gazdagot, okosat, elegánsat, szorgalmasat.

Így mult el öt esztendő. Öt esztendeig gyalultam magamat. Végre is volt vagyonom, nagy lakásom, sok ruhám, pompás könyvtáram és volt jó jövedelmem, egész sereg szegény áldozat pedig azt hitte rólam, hogy okos

vagyok. És az öt esztendő alatt nem volt igazi szeretőm egy sem. Az öt esztendőben nem volt egy hét, hogy szombat este azt mondhattam volna: hétfő óta még mindig megvan a szeretőm.

III.

Egy augusztusi délután volt, az irodámban dolgoztam. Hirtelen megállt az íróasztalom előtt egy férfi. Ez persze nem így volt. Az illető okvetlenül kellett, hogy bejelentkezzék, az ajtómon kopogjon, jónapot kívánjon. Ez mind meg is történt, de hogy hogyan, már nem emlékszem rá. Én ma már csak azt látom, hogy az íróasztalom előtt áll egy úr, ezüstös fejű, pirosposzgás arcú, karesú, elegáns és legalább húsz centiméterrel magasabb, mint én. Kellemes, szép, uras ember volt, olyan rendkívüli jelenség, hogy amikor megláttam, a szívem erősebben kezdett dobogni.

Bemutatkozott, leült.

— Michaelis, — mondta és én már ennek is roppant megörültem.

Csak Michaelis. Mintha nem is volna keresztneve. Ez is olyan érdekes volt, mintha csak valami gróf lett volna. És boldog voltam, hogy ilyen szerencsés délutánom van. Éreztem: ez az ember már a puszta megjelenésével is jót tesz velem. És szerettem volna megköszönni neki, hogy hozzám eljött és hogy szép, ápolt, finoman öreguras kezével megszorította az enyémet. És már készen is volt bennem az ördögi terv: ezt az embert meghódítom, a magamévá teszem, szolgálni fogom őt és ha már nem fizethetem le pénzzel, hát lefizetem őt munkával, baromi szorgalommal. Dolgozni fogok érte.

— Istenem add, hogy Michaelis úr bajban legyen és én megmenthessem őt, — imádkoztam magamban. — Add, hogy valami pöre legyen és én azt megnyerhessem és a végén ne kapjak tőle semmit. Tartszon nekem, az adósom legyen örökre.

Adósom? Örültség! Michaelis úr bankár volt, a legelső. Roppant ember, mindig csak a pénzt dirigálta, parancsolt neki. Leveleket írt Bécsbe, Berlinbe és Párizsba, más városokba is, sőt több táviratot küldött már Londonba és Newyorkba is.

Egészen elszomorodtam: mit tehetek én egy ilyen emberért?

És olyan szép, olyan felsőbbrendű. Milyen választékosan beszél. A hangja mintha muzsika volna. Sűrű kis tömött bajuszának kölni víz és egyiptomi cigaretta szaga van. A haja fehér, a bajusza fekete. Biztosan sokat sportol, az Operában is bérel. És én, senki, íme ügyvédi bőrkarosszékekben ülök szemben egy ilyen emberrel.

Michaelis úrnak pöre volt. Sok pöre, nagy, nehéz pörök. Ez természetes is, egy ilyen úr, aki kábeleket kap az Államokból. — Államok, — így nevezte az amerikai Egyesült-Államokat és ez nekem nagyon tetszett. És már kész is volt a tervem.

— Ellopom tőle a szót; — gondoltam, — este a kávéházban erőszakkal Amerikára terelem a beszédet. »Odaát az Államokban...« fogom mondani és az emberek bámulni fognak engem és senki sem fogja tudni, hogy én ezt tulajdonképpen Michaelis úrtól vettem. Íme, alig tette be hozzám a lábát és én máris megloptam.

Michaelis úr pénzeket kezelt, sok mindenfélét, a dollártól a török fontig. Ez nagy munka, nem olyan úrnak való, mint ő. Igazán nem csodálni való, ha összegabalyította a sok pénzt és most nem is tudja, kinek mi jár, Athénbe angol fontok és Berlinbe svéd koronák. Sok nehéz pör, de ő milyen könnyedén beszél róluk, szinte mulat a dolgokon. A súlyos ügyek egy-egy kedves adomává változnak az ő előadásában, az ajka vékony mosolyokba görbül, a szeme szikrázik. Minden mondata kerek, befejezett és az egyes történetek végén mindig valami szellemes megjegyzés. Igazán napokig el lehetne hallgatni az ilyen embert.

Hát hogyne vállalnám a pörököt.

— Mint látja, uram, az egész világ hadat üzent nekem, — mondta ő és mulatott.

Én pedig szinte láttam, hogyan ülnek Berlinben és Rómában és mindenütt ügyvédek és törvényszéki jegyzők és fogalmaznak és iktatnak, egy egész jogi hadsereg és mind őmiatta. Mennyi tinta és mennyi szép fehér papiros, mennyi agyvelőfoszfor és mindez Michaelis úrért. De kell, hogy legyenek ilyen emberek is, akik mozgásba tudnak hozni egy egész világot. Mennyi gondolat ő körülötte, micsoda agymunkák, íme az emberi igyekvés és művelődés mennyit köszönhet neki és én, — milyen szerencse! — én majd éjszakákon át ülhetek az íróasztalomnál, mint egy vezérkari főnök és verekedhetem az egész világgal Michaelis úrért. Kezemben a neve, a vagyona, símára vasalt kabátján a rózsza és símára vasalt arcán a mosoly. Ez nem menekül! Kiszolgálom őt, lekötelezem, rabul ejtem és fogságomba vetem. Ez nem menekül!

Amikor aláírta az ügyvédi meghatalmazásokat, szinte káprázott a szemem a boldogságtól. És micsoda aláírás! Miniszterek jegyzik így a nevüket.

Már a végén tartottunk, amikor kopogtak és belépett az irodába egy hölgy. A lánya.

IV.

Michaelis Ilona szőke volt. Szőke? Mindenki lehet szőke. De az ő hajának valami fáradt napszíne volt, azután meg néha, mintha csupa ezüstös vízesépp csillogott volna rajta. Sírt és dalolt ez a szőkeség és én máig is azt hiszem, hogy nincs neve annak a zománcnak, ami az ő haján volt. Éles, kék szemek, hosszú fiús lábszár és kezek. A tekintet éles derűje, az ajkak titokzatos mosolya beszéd közben. És aztán a hang! Valami misztérium volt ebben és az arcában is, egyáltalán lényében, az egész Michaelis Ilonában és húsz centiméterrel volt magasabb, mint én. Éppen úgy, mint az apja.

Acélkék ruha volt rajta a legfinomabb nyári szövetből, ezüstszürke harisnya és kivá-

gott cipő, mélyen kivágott, alig valami cipő a lábfej fölött, fején kis, feketefátyolos kalap és karján hosszú fehér kesztyű a könnyök hajlásig. A bőre, milyen fehér és én szerettem volna, ha abban a percben szerencsén vagyok, hogy még jobban csodálhassam ezt a fehérséget és imádhassam! Imádhassam!

Azután megcsókoltam a kezét. Nem is igazi csók volt, csak hosszú, mély lélekzet a kesztyű fölött és én azt hittem, hogy sosem ébredek föl ebből a lélekezésből.

Elmentek és ma is csodálom, hogy egyáltalán tudtam tőle elköszönni.

Visszaestem a karosszékbe. Szerettem volna becsukni az ablakot, hogy a szobában maradjon a levegő, amit ő lélekezett. Térdre buktam a szék előtt, amelyen ült és sokáig sírtam. És szégyeltem magamat és fájt, hogy én én vagyok, dr. Berényi Sándor. Eddig nem volt mértéke az én kicsiségemnek, de most, hogy láttam Michaelis Ilonát! Ki vagyok én ő mellette és milyen reménytelen. Milyen reménytelen.

Még csak délután hat óra volt, augusztusban világos nappal. Lehúztam a redőnyöket, éjszakát csináltam, ágyba feküdtem.

Hát hiába, nem lehet egy ember annyi éven át büntetlenül ördög. Az előbb is, hogyan kieszeltem, milyen ravaszul kiagyaltam, hogy ügyvédje leszek Michaelis úrnak. Szolgálni fogom őt évekig ingyen és azután kizsákmányolom ezt a nagyszerű embert, megtanulom a finom és fensőbb beszédmodorát, utánzom mozdulatait, lemásolom ruháját és cipőjét, lassan kifizetem az adósságait és akkor: én írhatok levelet Párizsba és táviratozhatok az Államokba, én leszek a Michaelis úr, kilopom őt a világból és behelyettesítem magammal, bitrolni fogom helyét a földön és az emberek össze fognak vele téveszteni és dicsősége lassanként rám száll. Mindennek most vége.

Michaelis Ilona. Hogy az ágyban feküdtem, szerettem volna a párnát ölelni és harapni, kiabálni és zokogni. Még ezt sem tudtam. Á! Sokkal ravaszabb voltam már akkor, romlott.

Más ember ilyenkor meghal a fájdalomtól, szédül és véresre zúzza magát az örjítő, a fáj-dító boldogságtól, hogy ez jött az életébe. De nekem akkor már régen nem volt szívem. Nekem csak agyam volt és sok-sok ravaszság benne.

Fölkeltem, lámpát gyújtottam. Hideg víz alá álltam, azután felöltözködtem és föl-alá jártam a szobában. Gondolkoztam. Ma is büszke vagyok rá, hogy milyen furfangosan.

— Nem, hát az nem lehet . . . Tenisz, bál, koncertek, mindezt nem nekem találták ki. Én azokon a helyeken elvágódom, megbukom, nevetségessé leszek. Itt csak egy van: dolgozni érte, megfeszülni. Hát igen: megvesztegetni őt, munkával, vagyonnal, egy élettel. Utazás Párizsba. Sok pénz a szekrényben. Részvények, bankbetétek. Lakás, mindig egy szobával több, mint másnak. Ruhák kettővel több. Kocsik és autók . . . és ha nem megy tovább, végre is adósságot csinálni, sokat, mind az öt föld-részen. Eddig nem tudtam, hogyan kell, de most már tudom ezt is. Ma délután tanultam meg Michaelis úrtól, sunyin, óvatosan, úgy-hogy ő észre sem vette.

És nyomban nekifeküdtem és tanulmányozni kezdtem a Michaelis-iratokat. Szívem erősen kopogott, de én tanultam hideg fővel az írásokból, mintha csak szigorlatra készültem volna. Egész éjszaka tanultam. Reggel megfürödtem, megborotvátkoztam és míg öltözködtem, a tükör előtt Michaelis urat utánoztam. A kocsiban Michaelis Ilonára gondoltam. Egészen hidegen ezt is.

Még nem szeret, ez természetes. Nem is fog szeretni sohasem, ez is természetes. De hiszen mást sem szeret. Ilyen . . . ilyen egyetlen nő senkit sem szerethet. És akkor? Ha senkit? Hiszen én sem vagyok kevesebb, mint a többi senki.

Így gondolkoztam. Számtanilag gondoltam Michaelis Ilonára.

Az ő bankjukba mentem. Szabad volt, hiszen már jogtanácsosa voltam a Michaelis-cégnek.

Odaértem. Feleségül kértem Michaelis Ilonát.

Michaelis úr mosolygott. Néhány szót szolt, ilyenféle szavakat, mint: »Kérem szépen« és »nagyon érdekes«. Azután megint mosolygott és kezet fogott velem.

Egy óra mulva elküldte hozzám a könyvelőjét és visszakérte az iratait. Még az ügyvédi megbizatást is megvonta tőlem.

— Megmérettél és könnyűnek találtattál, — gondoltam. — Ez is számtan.

Átadtam az írásokat, a könyvelőt megkínáltam egy cigarettával és elbocsátottam.

— Szép pör lett volna. Igazán sajnálom. Sokat kereshettem volna, — mondtam neki búcsúzáskor.

Azután kihajoltam az ablakon. Szép dél előtt volt, az uccán rengeteg fiatalember sétált. És közülök egyik sem a Michaelis Ilona vőlegénye. Százezer férfi közül egy sem. És mind az uccán járnak, mosolyognak és cigarettáznak.

Én is rágyújtottam.

V.

És megint ostor alatt éltem.

De csak napközben. Akkor dolgoztam a megszakadásig, az eszméletlenségig.

Este az uccákon ólalkodtam. Szégyen és szemérem nélkül futottam nők után. Nem voltam válogatós. Olyan nők után vetettem magamat, akik maguk futnak férfiak után. Én utánam ezek se futottak. Pedig jó ruháim voltak. látszott, hogy van pénzem, sőt egy rettentő akaratőr megcselekedte a csodát, hogy testileg is kijavultam, arcom elvesztette régi érdességét és mozdulataim korábbi feszessége is fölengedett. És én még ezeknek sem kellettem. Biztosan az arcomra volt írva, hogy kidobtak, megrugdostak. Nők ezt megérik és aki nem kellett az igazinak, az nem kell a szemetjének sem. De nem hagytam magam, erőszakoskodtam, a pénzt nem is kínáltam, de fenyegetőztem vele.

Végre is győztem. Enyém lett az egész ucca. Úgy éltem akkor, mint kakas vagy bakkecske. Azután mindig hazamentem és egy éjszaka sem tudtam aludni.

Egyik késő délután talákoztam Michaelis Ilonával. A szigetről jött, mellette egy fiatal-ember. Karcsú, szőke, elegáns, az alakja olyan volt, mint egy civilbe öltözött huszártiszté, de az arca egy művészé. Ők folyton egymásra néztek, a fiú beszélt és a lány mosolygott hosszan, édesdeden. Ahogyan csak ő tudott mosolyogni.

Szembekerültem velük, nem köszöntem. Gondoltam, ő már úgy sem emlékszik rám és ha emlékszik is, minek juttassak eszébe egy kínos és csúnya embert. Magamat.

Tovább mentem, azután hirtelen megfordultam és követni kezdtem őket. Lassan, lopva, sunyin. És míg mögöttük léptem, hálát adtam az Istennek, hogy megengedi, hogy újra gyáva legyek, ólálkodó. Megengedi, hogy én legyek én.

Ravasz cik-cakban jártam körülöttük. Néha hátulról egészen közel férköztem hozzájuk, úgyhogy csak a fejemet kellett volna kicsit előredugnom és akkor már hárman megyünk egy sorban. Azután megijedtem, megálltam, hagytam őket néhány lépéssel előbbre és megint — utánuk! Néha futólépésben előreszaladtam, egészen elibük és hagytam, hogy most ők kerüljenek én elé. Közben persze nem mertem hátranézni, ami viszont könnyelműség volt, mert hiszen ők kifoghattak volna rajtam, oly könnyen eltűnhetnek egy mellékuccában, azután pedig kereshetem őket. Nem tették meg, nem volt nekik fontos, ügyet sem vetettek rám. Megint mást találtam ki. Átmentem az ucca túlsó oldalára, így elébük kerültem, azután vissza az ő oldalukra: szembe velük. Vagy előre futottam jó száz lépéssel, beugrottam egy kapualjába és amikor jöttek, kiléptem onnan és lassú, nyugodt lépésekkel átmentem előttük a járdán.

Félóráig is eltartott ez a hajsza. Míg tartott, hihetetlenül ötletes voltam és büszkén emlékezem rá vissza: az egész idő alatt soha egy figurát meg nem ismételtam. Valóságos

művészi becsvággyal mindig új és új alakjait találtam ki a rajtütésnek és leselkedésnek. Egyszer elkaptam Michaelis Ilona két szavát.

— ... és akkor ...

Megijedtem, szívemből leszaladt a vér és megálltam. Nem mertem tovább hallgatózni. Nem is akartam. Minek?

— ... és akkor ...

Ez így szép, ahogyan meghallottam. Folytatni ezerféleképpen lehet és majd folytatom én.

— ... és akkor szeretni foglak ... — és akkor leküldtem a cselédet a fűszereshez ... — és akkor szerettem volna meghalni a boldogságtól ... és akkor megnyílt számomra a mennyország ... — és akkor szerettem volna arculütni azt az embert ... — és akkor, képzelje csak, otthon hagytam az erszényemet és nem tudtam kifizetni a kocsit.

Michaelis Ilona azt mondta:

— ... és akkor ...

Hazáig kísértem őket. Nagy János ucca 42. Egyemeletes fehér ház. Kert. Sok fehér virág benne. Fehér stukkaturók a falon. Fehér függönyök az ablakon. És az ablaklécek is fehérek. Mennyi fehér. Michaelis Ilona harisnyája is fehér.

Az este nem mentem ki az uccára.

Leláncoltam magamban a bakkecskét.

Elalvás előtt pedig:

— Istenem, csak szenvedni tudnék. Azt mondják, a szenvedés megszépíti az embereket. De hát én nem tudok szenvedni.

És még egyszer eszembe jutott, amit Michaelis Ilona mondott:

— és akkor ...

VI.

Azontúl mindennap rájuk lestem. Mert mindennap együtt voltak. Ez is hozzátartozott a szerencsémhez.

— Milyen jó, hogy együtt vannak. Ha nem úgy volna, külön-külön kellene leselkednem rájuk. Milyen munka is volna. Egy nap végig-

csatangolni a várost Óbudától Kőbányáig. Hiszen Budapest olyan nagy.

Szörnyű jó dolgom volt azokban az időkben. Rájuk vadásztam gyalog, kocsin és autón. Villamosban a pótkocsin.

A fiút nagyon megszerettem. Már a második napon tudtam, hogy kicsoda. Elemér Miklós. Huszonhat éves. Muzsikál. Kedves. Elmés. Foglalkozása nincs. Vagyona semmi.

Meg voltam elégedve. Hát ezért utasított el Michaelis Ilona. Egy szép fiatalemberért, aki szegény. Milyen öröm tudni, hogy eszményien gondolkozik egy fiatal leány — egy fiatal leány, akihez semmi közünk sincs.

Es elhatároztam, hogy megtanulok muzsikálni Én is. Huszonhat éves már nem lehetek, szép sem, szőke sem. De muzsikálni — azt igen, azt még lehet.

Tovább gondolkoztam. De hát miért nem adja Michaelis úr a leányát a fiúhoz. Csak azért, mert az vagyontalan. Mert nem dolgozik? Ó istenem, hát ilyenek is lehetnek! A finom Michaelis úrnak ez is számít.

És elhatároztam, hogy mégsem tanulok meg muzsikálni. Valamit csak kell, hogy hagyjak neki is. Én dolgozom, hadd muzsikáljon ő.

Így ment ez hónapokig Istenem, mennyi öröm és mennyi aggodalom! Öröm őket együtt látni. De azért félti is őket az ember. Hátha összevesznek és nem látom többé őket így együtt. Egy napon (november 23) hiába vártam rájuk. Nem találkoztak. Álnéven a lakásukra telefonáltam. A szobalányt kértem a telefonhoz. Ilonának garathurutja volt. Múlt dolog, egy napra szól. Nem komoly, csak az orvos parancsolt óvatosságot, Láza nincs.

Hát még sem szakítottak. Csak hurut. Soha még ennyire nem örültek betegségnek, mint én Michaelis Ilona garathurutjának. Láza nincs.

Aznap este tízig ólálkodtam a kapujok előtt. Miklós nem jelentkezett. Úgy látszik, nem szabad, hogy a lakásba járjon. Szomorú: két szerelmes nem láthatja egymást.

De másnap már látták egymást és én is őket. Milyen öröm mind a hármunknak!

És követtem őket tovább. Kívülről tudtam Michaelis Ilona minden ruháját, kalapját, kesztyűjét, harisnyáját és cipőjét. Egy napon észrevettem, hogy a sárga félcipője sarka (a jobb lábon) kicsit csempe. Nem sok, de egy körömnyi már hiányzott róla. Michaelis Ilona nem járhat így. És este telefonon felhívtam a szobalányt, hogy vigye le a cipőt a suszterhoz.

VII.

Február 2. Istenhegy. Hó, sok hó, minden olyan fehér, mint Michaelis Ilona ablakán a függönyök.

Ide is utánuk. És csak hárman voltunk az egész nagy hegyen. Összesen hárman föld fölött és ég alatt.

Egy fordulónál a fiú szembekerült velem. Otthagytta a lányt, kilépett, nekem tartott.

— Mit akar ön tulajdonképpen tőlünk! Azt hiszi, nem vettem észre már régen. Talán parancsol valamit a hölgytől vagy éntőlem?... Csak rajta! Ha parancsol, hát nyissa ki a száját.

Én kinyitottam a szájamat, de egy szó nem jött ki belőlem.

Ő tovább:

— Ha meg nem akar semmit, akkor mire való ez a... ez a szemtelen örültség. Már hónapok óta és nap nap után. Mindig a sarkunkban. Kicsoda maga tulajdonképpen, magándetektív vagy vadászkutya?

Most már egészen közel állt hozzám. Hihetetlenül közel. Orra szinte súrolta az enyémet, úgyhogy folyton kapkodnom kellett a fejemet jobbra és balra.

Ő gúnyosan:

— De hát mit kapkodja a fejét? Talán valami ideges rángatózása van?

De én csak tovább kapkodtam a fejemet, még pedig olyan sebesen, hogy leesett róla a kalap.

Ö tovább:

— Talán fél tőlem! Most fél, úgy-e csirkef...

Ebben a pillanatban előreugrott Michaelis Ilona.

— De kérem, Miklós, hát ne bántsa. Hiszen ez az úr, csak most ismerek rá, valamikor az édesapám ügyvédje volt. Dr. Berényi Sándor úr, úgy-e, ha nem tévedek.

Nagyon nyugodtan válaszoltam:

— A hölgy téved. Nem voltam senkinek az ügyvédje, egyáltalán nem is vagyok ügyvéd. A név, hogyan is méltóztatott mondani, Berényi? ... Nem vagyok Berényi. Hála Istennek.

A fiú a lányra nézett:

— No lássa, most még a nevét is letagadja. Milyen gyáva!

A leány mosolyogva válaszolt:

— Akkor, úgy látszik, én tévedtem ...

Miklós egy félpercig gondolkozott, azután vezényelt:

— Takarodjék! Milyen szánalmas. Milyen nevetséges. Vegye föl a kalapját! Takarodjék! Szó nélkül engedelmeskedtem.

VIII.

Michaelis Ilona másnap a Tátrába utazott. Az útról már előre tudtam. Reggel kint voltam a vonatnál. Jegyet váltottam, a szomszéd fülkében helyezkedtem el.

Akkor már tökéletes voltam a szemérmertlenségben. Nem bántam, ha a vasúton, — a tegnapiak után! — találkozom vele és Miklóssal.

De Miklós nem utazott.

— Elválasztják őket erőszakkal. Talán éppen azért is viszik a lányt a Tátrába. És mindez csak azért, mert a fiúnak semmije sincs. Mennyi igazságtalanság ezen a földön.

Édesapjával és édesanyjával utazott. Anyját most láttam először. Még meglehetősen fiatal, nagyon nyugodt, nagyon csöndes, egy kicsit szomorú és szintelen: sosem lehetett olyan szép, mint a lány. Michaelis Ilona szépségét

és nagyszerűségét az apjától kapta. Mindent tőle kapott, ettől a kivételes és pompás ember-példánytól.

Az étkezőkocsiban szembe kerültem velük, egy másik asztalhoz ugyan, de pontosan velük szembe. Michaleis úr rám nézett. Egészen hidegen és felületesen. Benne volt, hogy ne köszönjek neki. Fölösleges, ne fáradjak.

Ilona észre sem vett.

De én annál inkább néztem őt. Azt hiszem nem szemtelenül, nem is kihívóan, de néztem, bámultam, mint egy csodát, amit most látok először. És valóban annyi minden újat kaptam tőle most. Például most volt először, hogy előttem evett. Kiteljesedett nekem és én a jelenlétemmel kényszerítettem, hogy megmutassa nekem olyan mozdulatait, amelyet azelőtt nem ösmertem. Ez ellen pedig nem védekezhetett. Az egész olyan, mintha elraboltam volna, egy szobába bezárnám és kényszeríteném, hogy levetkezzék előttem.

Feketeközben rágyujtott, — apja szolgált ki tűzzel, — és akkor mindketten, ő is, az apja is, valamit súgtak az anyjuknak. Az idősebb hölgy arcához emelte lorgnettjét, úgy tett, mintha a fejem fölött az étkező plafondjára akasztott hirdetésekkel olvasná, de éreztem: az egész csak arra való, hogy engem megnézessen.

Füreden ugyanabban a szállóban vettem lakást, ahol ők. Egy házban velük. Ők az első emeleten. Oda nem mentem. De gondolkoztam: menjek a másodikra, vagy a földszintre? Azért is a földszintet választottam, mert így a lépcsőházban mindig megleshettem, mikor mennek el hazulról. Mintha csak letartóztattam volna Michaelis Ilonát. Egy lépést nem tehet a tudtom nélkül.

Másnap a vendéglőben az asztalukhoz ült egy kövér és duzzadtajkú úr, a negyvenen fölül, nagyon öntudatos. Ilona elfehéredett, amikor meglátta és egész délben alig is tudott enni. Este az illető megint velük volt, akkor már a szálló portásától tudtam, hogy ez: Erdős Gyula úr, Budapestről. Gyára van Kispesten. A legnagyobb furnér-gyár a monarchiában.

Michaelis Ilona szeme este fénytelen volt, mintha egész délután sírt volna. Vacsorára alig evett valamit.

Volt egy becsületes ötletem. Írni akartam Pestre Miklósnak, jöjjön azonnal és mentse meg azt, akit szeret. Persze, hogy nem írtam. Majd én végre is hajtok egy becsületes ötletet!

Azután szomorú napok jöttek. Ilona mindig a gyáros mellett. Mintha csak odaszíjazták volna melléje. És a leány mindig szomorubb és szomorubb. De egy napon azért rámosolygott az erdőben. Kis kényszer volt ugyan a mosolyban, de olyan kevés, hogy azt csak én vehettem észre. Erdős úr nem. Ő teljes értékben fogadta el a mosolyt és visszamosolygott boldogan, nagy, széles szerecsen fogsorral. Utóbb nevetni is kezdett vastagon. Szívem elfacsarodott. Megfordultam, hazamentem. Kevésbe múlt, hogy ágyinak nem estem.

Azontúl nem leskelődtem. A lépcsőházban nem vártam őt elfúlva, nem kellett kitalálnom álutakat, hogy az erdőben elibük kerüljek, éjszakánként se lopóztam föl az első emeletre, hogy az ajtó előtt megcsókoljam Michaelis Ilona cipőjének talpát. Már csak étkezésekkor találoztunk. Ők négyen, én egyedül. De ez is olyan szomorú volt, vigasztalan. A lány mosolygott, evett. A szeme — Erdős úr társaságában! — újra kifényesedett és a bőre, Michaelis Ilona fehér arc bőre cikkázott, mint az ablakon túl a keményre fagyott hegyi hó. Egyik este a lány Erdős úr szivarján gyújtott cigarettára és én attól kezdve a vendéglőbe se jártam. Szobámra hozattam az ételt.

Egy hétig éltem így. Végre elhatároztam, hogy másnap hazautazom Pestre. Az utazás előtti este mégis be kellett mennem a vendéglőbe, hogy a főpincéernél cigarettával lássam el magamat az útra. Átmentem a nagytermen. Asztaluk üres. Ez más! Ha ők elutaztak Pestre, akkor én maradhatok. Sőt, itt mingyárt meg is vacsorázhatom. Leültem. Szinte jól esett, hogy most újra látni fogom a téli fürdőző társaságot, nagy prémekeket és fehér sportkabátokat, a levegőn pirosra edzett arcokat,

hallani sok jókedvet és kacagást. Mindezt kapom itt, ezt a szép és bőséges világot, amelyikbe mindig úgy vágytam, amelyikbe bele akartam magamat dolgozni, de amit csak pénzben tudtam utólélni, örömben sohasem.

— Most meglesz ez is, — gondoltam. — Jól fogok élni. Ősmerkedni fogok. Asszonyok és lányok. Tátrai kalandok! És a végén talán eljegyzés is. Pompás lesz, egy jó parti. Legvégül mégis csak én kerekedek fölül. Rajtam kifogni nem lehet. Rajtam soha!

A pincért akarom szólítani, amikor a jobb teremszögletben egy kisebb asztalnál meglátom őket. Csak ketten voltak. Ő és az anyja. Csak ketten! És asztalt is változtattak.

Nem kellett kérdeznem sem pincért, sem portást. Akkor már olyan ösztönös remekül dolgozott az agyam, hogy magam is rögtön tudtam: Michaelis úr elutazott és a gyáros is, Erdős úr, a monarchia legnagyobb furnérgyárosa.

Végre! És talán boldogabb voltam Ilonánál is.

Ősmerkedés? Tátrai kalandok? Eljegyzés? Nevetséges. Hiszen ezeket nem én gondoltam az imént. Csak az agyam volt, de nem én. Világos, az előbb Erdős úr agyával gondolkoztam, ő kölesönözte nekem az ő pontos, precíz agyát. No de mindegy. Elmúlt. A precíz agytulajdonos elutazott és én ez éjszaka megint felcöpöztem az emeletre és az ajtó előtt megint megcsókoltam Michaelis Ilona cipőjének havas talpát.

IX.

Másnap megérkezett Elemér Miklós. Ebédnél együtt hárman az asztalnál. Az édesanyja — ó, mingyárt sejtettem — az ő pártjukon van. Az Isten áldja meg érte.

A fiú meglátott. Elvörösödött Monoklit csiptetett a szemébe, rámnézett kihívóan. Egy pillanatig tanakodtam, köszönjek neki? Hiszen, ha úgy veszem, mi már megösmerked-

tünk egymással az Istenhegyen. Talán ő állja az ösmeretséget továbbra is. Akarja, hogy köszönjek neki, megköveteli.

Miklós hirtelen felállt az asztaltól, egy lépést tett, hatalmasat felém.

Mellette ijedt kis madársikoltás.

— Miklós, ne! Nagyon kérem, ne!

Ilona hangja volt. Ő kérte, Michaelisné meg lefogta a karját. A fiú visszaült az asztalhoz.

— Levegő, — mondta hetykén én felém. Legyintett és azontúl nem vett észre.

Mint a gép, amelyet felhúznak, újra dolgozni kezdtem. Lépcsőház és sípálya, erdő vagy országút, este a zenés rout — mindig a helyemen voltam. Néha hajnali négyig is ébren, de már reggel hétkor újra talpon. Mert hátha kifognak rajtam, korán akarnak eltűnni hazulról, két-háromnapos kirándulás a Lengyel-Nyeregre és én akkor őket ne lássam olyan sok ideig... Hogyisne! Előlem megszökni nem lehet. Én folyton állok és nincs az az idő és nincs az a fáradság, ami engem kifulladásra. Gyerekkorom óta magam keresem a kényeremet, leckeadástól az ügyvédi cégtábláig — mekkora út. És én bírtam, álltam, végigloholtam, ostorral vertem magamat és sarkanthyút az oldalamba. És ha kell, hetekig nem aludni. Bennem egy teve lakik, egy teve! Ha parancsoljátok, étlen-szomjan akármeddig harapás étel és korty víz nélkül. A teve! Igen, én vagyok a sivatag hajója.

X.

Akkor éjszaka megint fölmentem az emeletre, hogy megcsókoljam Michaelis Ilona cipőjét. A szállodai órán félhárom. A folyosó félvilágos volt, az a felére lespórolt villamos világítás volt ez, amit éjszakára még a legjobb szállodákban is beállítanak.

Szerencsémre csak a legfelső lépcsőfokig jutottam. A folyosóra már nem léptem és azon túl se soha.

A fiú szobájának küszöbén — én tudtam, hogy melyik az ő szobája — megláttam őket kettőjüket. Ez nem volt egy pillanat, legföljebb ezredrésze egy pillanatnak és én ma sem tudom: jöttek a szobából, vagy bementek. Vagy csak ott álltak a küszöbön. Egész éjszaka csak ott álltak volna?

Nem láttak meg engem.

Négykézláb kúsztam le a lépcsőn, egészen hangtalanul és a tenyeremmel mindig mintha kerestem volna a földön valamit. Talán a kalapomat, ami akkor az Istenhegyen leesett a fejemről. Így értem le a földszintre, a szobám előtt is még mindig négykézláb. Azután, mint a kutya szokta, amelyik be akar menni egy szobába, derékban felnyúltam és a kezemmel, mint a kutya mellső lábával, lenyomtam a kilincset. Bemásztam a szobámba, még mindig négykézláb. Odabent aztán elvágódtam.

Többre nem emlékszem.

Másnap mentem a gyorsal Pestre.

XI.

Most új élet jött rám, olyan szép, hogy talán meg sem érdemeltem. Dolgoztam. Erősen ráparancsoltam a tevére, aki bennem lakik. És nyugalom jött rám. Nem volt többé leselkedés. Nagy János ucca 42? Azt is elfelejtettem, merre van. Kispestre sem mentem ki Erdős úr gyára felé. Semmi, semmi nem volt többé, csak pénzkeresés, sok, értelmetlen és megállás nélküli. Azután szép, mély, álom nélküli alvások. Reggel, ha ébredtem, azt hittem, édes anyám kelt.

Nagyon szép, nagyon édes félesztendő volt és úgy jutottunk megint augusztusba. De ez már nem a tavalyi augusztus volt. Most nem jött hozzám egy Michaelis nevű úr, hogy rám bizza a szép, zsíros, tengerentúli pörököt és nem jött egy Michaelis Ilona sem, hogy elhívja az

irodából az édesapját. Hogy múlik minden az ember fölött és az életem ezen az augusztuson csupa nyugalom és békesség. Nem gondolkoztam és jó volt minden.

Egy délután kezembe veszem az estilapot. Benne egy rövid hír. »Michaelis Gusztáv negyvennyolc éves budapesti bankárt előállították a rendőrségen. Különböző följelentések, még Newyorkból is...« De a részleteket el sem olvasom. Nem érdekeltek.

— Negyvennyolc éves — mondtam. — Szép kor. Kap tíz esztendő. Mire kijön, lesz ötvennyolc. Az még mindig gyönyörű kor. Az ötvennyolc éves ember még férfi. Ojjé! Hány ötvennyolc éves férfinak van még babája, szeretője.

Este fölmentem a klubba. Ritkán jártam oda, mert nem szeretett engem a klubban senki. Ott sem. Most mégis föl kellett mennem. Valami kergetett. Azt éreztem... Semmit sem éreztem. Csak gyakorolni akartam magamat az emberekkel való beszélgetésben.

Főnt megkerestem azt az embert, akit legkevésbé szerettem. Egy kollégám volt, dr. Benkő ügyvéd. Nem szerettem? Utáltam, megvetettem ezt az embert. Miért? Sose bántott. De kellett, hogy legyen a világon valaki, nekem valakim, akinek visszaadjam mindazt, ami nekem jutott ki másoktól szeretetlenségben, akinek visszaadjam mindazt az erkölcsi verést, amit én kaptam az életben.

(Erkölcsi verés? Frázis. Igen, a rendőrkapitány előtt állni fénytelen szemmel, fakón, az egész test egy csurom reszketés és nem tudni elszámolni a pénzekről. Dadogni és dugdosni, ez igen! Ott állni a hivatalban feszesen, vigyázzban a kapitány előtt, aki ül és fölényes füstöket fúj az ember orra alá... Ó, mennyi fölény tud lenni egy cigarettafüstben. A kapitány előtt állni, ez már valami. De erkölcsi verés?...)

Szerencsém volt. Benkő maga kezdett beszélni — arról.

— Olvasta, kartárs úr? Michaelis bankárt előállították a rendőrségen. Micsoda meglepetés, nem?

— Nekem nem az. Én már régen vártam erre, sőt, csodálom, hogy az az alak csak most lett esedékes.

— Hogyan? Ön?...

— Kérem, ne szakítson félbe. Hát persze, hogy nem csak úgy megszagoltam, hogy ez a... hogy is mondjam csak... úriember, bajba fog kerülni. Nem. Ma egy éve ő maga keresett föl és felajánlotta... — felajánlotta? — megkért, könyörgött!... igen, ez a jó szó, könyörgött, hogy legyek az ügyvédje. De én, éppen csak hogy belenéztem a papírokba és azt mondtam: nem kell! Az embernek van egy kis látása és nekem éppen elég volt, hogy megnézzem a főkönyvi kivonatot és egy-két levelet, amit az Államokból kapott. Mondom, csak belenéztem a levelekbe és mindent tudtam és — kidobtam. A szó valódi értelmében kidobtam, még pedig olyan gorombán, hogy utóbb kicsit szégyeltem is magam érte... Mégis egy ember. De viszont micsoda vakmerőség, hogy nekem merte kínálni ezt a dolgot. Igazán, némelyik ember az ügyvédet összetéveszti a csatornatisztítóval... Amiben különben igaza is van.

És nagyot nevettem, olyan zajosan, amilyen zajosan Erdős úr nevetett a Tátrában.

Benkő védeni próbálta Michaelit. Ez a Benkő gonosz ember volt. Michaelist nem sajnálta, de azért védte, hogy engem bosszantson.

Leintettem:

— Ugyan kérem. Hát be fogják csukni. Börtön. Mi az? Ott is lesz kenyere, egy szalmazsák, amin hálhat és ruhát is kap, igaz, hogy darócból, de azért mégis csak kap ruhát. Olyan börtön nincs, ahol mezítelenül járatnák a rabokat.

— Kartárs úr tréfál. Úgy látszik, jó kedve van.

— Lehet, de ez nem tartozik ide. Az én jóvagy rosszkedvem tökéletesen mellékes. Csak

egy fontos és ez az igazság. Az igazság pedig az, hogy az embernek alapjában nincs szüksége másra, csak kenyérre, ruhára és ágyra. Ezt a hármatot pedig megkapja a börtönben is.

Benkő hízelkedő mosollyal mondta:

— Persze, ha ön így gondolkozik.

— Én úgy gondolkozom, ahogyan kell. Bárcsak mindenki úgy gondolkozna, mint én, és mingyárt kevesebb baj volna a világban. És látja, Michaelis is gondolkozhat. Ezt a jogát sem veszik el. Tudja, milyen nagyokat gondolkozhat és milyen kényelmesen. Hiszen az egész vizsgálati fogság idején egyedül lesz a cellájában . . .

Cellájában, — ezt a szót nagyon megnyomtam. Kicsit megálltam, azután folytattam:

— Egyedül. Tudja, milyen áldás az, egyedül lenni. Egyedül. És tetszik tudni, mi volna az igazi büntetés? Ha kitalálnának egy olyan börtönt, ahol közös cellába csuknának egy férfit egy nővel. Gondolja el, kérem: húsz évig együtt egy nővel. Kívül vasajtó és belül . . .

Nem bírtam tovább. A mondat közepén otthagytam Benkőt. Nagyon hevült voltam, belől föltem. Magam sem tudom hogyan, egyszerre csak bent voltam a bakk-szobában. Sosem szoktam játszani. Most gondolkodás és számolás nélkül az asztalra vettem egy esomó pénzt, aranyat, ezüstöt, papírt, vegyest. Csupa jó drága pénzt, mennyi ebédet, vacsorát és nőt — igen, nőt is — egy tétben. Megnyertem.

Folytattam. A másik tét is az enyém volt. Harmadszorra vesztettem ugyan, de nem sokat. Valami visszament a nyereségből.

— Kár ezért is. Az enyém. Nekem jár. Az a pénz már egyszer kezemben volt.

És utána vettem magamat. Friss tét. Azt is elvesztettem és utána még hármatot. Most már ötször ütött a bank. Gondoltam, nem hagyom magamat. Hatodszorra húsz korona híján az asztalra vettem minden pénzemet, ami nálam volt. A poentör két kettőst vett,

utána négyest. A bankárra hármásra ötöst húzott. Egyformák voltunk.

— Tessék igazítani, — mondta a játékmester és én a tételhez csaptam még azt a húsz koronát is.

Mellettem valaki tüzet kért. Idegesen rászóltam:

— Hagyjon, kérem. Nem látja, hogy játszom.

Körülöttem egy-két ember morgott. De a poentör már húzott. Két lapban kilencet. A bankárnak volt hatja.

Nyertünk. Zsebretürtem a pénzt.

— Tessék, — mondtam annak, aki az előbb tüzet kért, és kezébe akartam nyomni egy skatulya gyufát.

— Köszönöm, már nem kérek, — mondta az. — Uraságod játszik. Nem akarom zavarni. És visszavonta kezét.

Még ez is! Ez is elvonja tőlem a kezét. Pedig én most oda akartam neki ajándékozni az egész doboz gyufát. Igen, én nagylelkű akartam lenni. Én egy idegen embernek egy egész doboz gyufát akartam ajándékozni.

Kimentem a bakk-szobából. Kint megsámoltam a pénzt. Hangosan nevetnem kellett az örömtől. Pontosan kinyertem az egész tátrai útiköltségemet és a tetejébe még huszonnégy koronát. Még huszonnégy koronát is! És az út, az egész tátrai hajsza nem került egy fillérembe. Pedig mennyi mindent láttam azon az úton. Páholyban ültem és a végén még fizettek is azért, hogy olyan jól mulattam.

Hiába! Akit a jó Isten szeret . . .

XII.

Másnap ebéd után fölvettem a legjobb ruhámat. Míg öltözködtem, nagyon bosszankodtam Michaelison. Csaló, szélhámos! Tőlem ugyan nem vitt el egyetlen fillért sem, (nehéz is lett volna, én nem adok!), de azért engem is megcsalt, mert volt idő, amikor talán én is

bíztam benne és becsületes embernek hittem őt. És íme... Becsapta az egész világot, tehát engem is, hiszen én is ezen a világon élek. Megcsalta az egész emberiséget, tehát engem is, hiszen én is tágja vagyok az emberiségnek. Jogom volna számon kérni tőle, hogyan merte ezt cselekedni velem. Goromba lehetnék vele, követelhetném rajta azt, amivel szegényebb lettem, az álomszerű hitet egy nagyszerű emberben. Pörölhetném rajta az álmomat, de az ember az ilyen követelésekkel nem kopogtat a börtön ajtaján.

Kocsit hozattam. Bemondtam a címet:

— Nagy János ucca 42.

A kocsis gyanútlanul hallgatott meg és megrándította a gyeplőt, indított. Úgy hajtott, mintha akárhová mentünk volna. Szegény, mit tudja ő. Kacagnom kellett volna a kocsis ostobaságán, aki úgy megy, mintha akárhová mennénk. De mi nem akárhová megyünk, mi Michaelisékhez megyünk, egy nagyon híres úr házába, akinek a nevét tegnap az ujságok is lenyomatták. Igen. Michaelis — ezt a nevet leírták az ujságírók, a szedők kiszedték, a korrektor kijavította, azután a szerkesztő óvatosságból még egyszer megnézte, helyesen szedték-e a szedők, Michaelis helyett véletlenül nem Michealist? Mennyi ünneplésség egy név körül. A kocsiban szemmel még egyszer végighúztam a ruhámon. Igazán kifogástalan volt. Egy Elemér Miklósnak sem kellett volna szégyenkeznie benne. De hát nem csak a ruha teszi az embert. És míg a kocsiban ültem, gondolatban levetkeztettem magam. Képzletben tükör elé álltam egészen csupaszon és nagyon elszomorodtam. Ó, ha az Isten legalább vasárnapra adna külön testet a magam fajtájának, vagy ünnepléses alkalmakra, amikor Michaelisékhez megy. Ha lehetne, igen! határozottan ki kellene találni valamit: egy testkölcsonzó intézetet. Nem rossz ötlet, pénzt lehetne vele keresni.

A kapu előtt megvárattam a kocsit. Akkor már nagyon izgatott voltam. De nem azért, hogy... Nem! Egyesegyedül azért voltam iz-

gatott, hogy a ház vajjon belül is olyan, csupa fehérség minden, a falak és faragások? A fehér ház, amely előtt annyiszor ácsorogtam.

Igen, olyan volt. Ezzel legalább még sem csaltak meg. Az egész lépcsőház csupa fehér, lépcsők, falak, mennyezet, a falakba épített kis padok is. Micsoda ház! Az ember alig állhatja meg, hogy bele ne harapjon, mint a cukorba. Az emeleten csöngetnem kellett. Inas jött elibém, igazán remek, fekete pantalló volt rajta, piros spencer, fehér mellény, vékony fekete nyakkendő. Nagyszerű jelenség volt, azt hittem színházban vagyok. A gazdája persze, az most . . .

Szerencsére nem értem rá, hogy végig is gondoljam ezt a tiszteletlen gondolatot. Az inas kérdezett:

— Kihez tetszik?

Egy pillanatig haboztam ne hozzam-e zavarba ezt az ünnepélyes inast. Azt mondom neki, hogy Michaelis bankár urat keresem és akkor ő kénytelen azt felelni nekem, hogy: »akkor méltóztassék a börtönbe fáradni.« Erre én pedig elnevetem magam és neki is nevetnie kell. Kell, kell! És akkor lefoszlik róla minden ünnepélyesség. Vagy: az inas mingyárt hazudik és azt mondja: »Michaelis úr elutazott.« De hát ezt csak nem teszem, hogy hazugságra kényszerítsek egy embert aki sosem bántott és akinek ilyen szép piros spencere van.

— Önagyságáékkal szeretnék beszélni, — mondtam és magamban gúnyosan kérdeztem:

— A hölgyeket talán még sem csukták le?

Az inas elkérte a névjegyemet, de előbb beengedett az előszobába, egy csarnokszerű hosszú folyosóba, ami fehér volt, egészen fehér. Michaelis Ilona csarnoka.

Az inas visszajött:

— Önagyságáék kérdeztetik, hogy milyen ügyben méltóztatik?

Valameddig tétováztam: megmondjam neki? Azután félig lehúnytam a szememet:

— Feleségül akarom kérni Michaelis Ilona önagyságát.

A tökéletes inas már nem csodálkozott. Ka-

tonásan megfordult, ezután könnyű, libbenő lépésekkel el. Csak fél percig tartott, újra előttem állt.

— Önagyságaék nincsenek itthon.

Pedig otthon voltak. Az előbb ő maga mondta: »Önagyságaék kérdeztetik, hogy milyen ügyben . . .« Hát mégis rákényszerítettem ezt a nagyszerű inast, hogy hazudjon.

— Köszönöm, — mondtam s én is hazudtam.

Az ember nem köszöni meg azt, hogy kidobják.

XIII.

Még két nap. Igazán, őszintén nem gondoltam rá. Kidobtak, elutasítottak, most már másodszor és ezzel vége. Nem, most már igazán vége. Ujságot se vettem a kezembe, nehogy csak a nevüket is olvasnom kelljen. Á, engem a világ minden szerkesztője nem kényszeríthet arra, hogy még egyszer elolvassam ezt a nevet: Michaelis. Sőt! A címtárból is kivágtam a nevüket, a telefonkönyvben vastag fekete tentával áthúztam. Most már nyugodtan fogok élni a földön.

Harmadnap ott állt íróasztalom előtt Michaelis úr.

— Ügyvéd úr a lakásomon keresett, — mondta és én nem tudtam mit válaszolni.

Ő itt? Ijedtemben felugrottam, de a nyelvem mintha elhalt volna, sem köszönni, sem őt hellyel kínálni nem tudtam. Ő nyugodtan folytatta:

— Nem voltam otthon. Biztosan olvasta a lapokban . . .

Mintha villamosáramot bocsátottak volna a nyelvembe. Járnai kezdett, peregni, az agyamtól egészen függetlenül beszélni.

— Ó kérem, én mingyárt tudtam, hogy az nem igaz. Illetve gázság. Justizmord. Mi jogászok, tudjuk, hogy mi az. Egy hamis följelentés és mindenkit lehet bajba dönteni, a legmakulátlanabb embert is börtönbe . . .

— Nem voltam börtönben. Két napig vol-

tam a rendőrségen, ott felvilágosításokat kértek tőlem és elbocsájtottak. Hitelezőimmal ki fogok egyezni és talpra állok megint. Azaz: talpon vagyok én most is. Nincs itt kérem semmi baj. Én nálam semmi.

Mint a cövek, olyan volt. A régi nagyszerű Michaelis. Az arca most is rózsaszínű, a szeme fényes és mosolygós. Nem, ez nem az az ember. Ez az inkvizíciós szék előtt is vidáman állana, mosolyogva, a véstörvényszék előtt is monoklisan. Es ehhez akartak hozzáérni holmi amerikai bankárok. Szamarak! Azt kell mondanom, hogy szamarak.

— Méltóztassék parancsolni — és az örömtől tébolyodottan kínáltam helyvel, cigarettával. Leült, keresztbe vetette a lábát, a nadrágját kicsit feltúrta. A cigarettát a szájába vette, de nem gyujtott rá.

Tisztelettel megálltam előtte.

— Végtelen öröm és boldogság nekem, ha rám méltóztatik bízni az ügyet. Tudom, jelentéktelen ember vagyok, de ez egyszer . . . Én uram olyan erőt érzek magamban . . . Elbá-nok én az összes hitelezőkkel, mind ezzel a cudar csaló néppel . . .

— Nem erről van szó kérem. Ügyvédem kitünően érti a dolgát.

És megint megsemmisültem. Egy nagy úr leforrázott. Helyes. Miért is tolakodtam.

— Nem erről van szó kérem, — mondta ő még egyszer.

Pici szünetet tartott, azután száraz cigarettával a szájában:

— Ön feleségül akarja venni a lányomat?

Elfehéredtem, az íróasztalom sarkában megfogóztam. Tudtam, most jön a rettenetes, a lesújtó. Eljött, hogy megbüntessen a vakmerőségért, megverjen. Á' túlságos könnyűnek is gondoltam az életet. Azt hittem, mert csaló gazemberek börtönbe akartak juttatni egy becsületes nagyurat, én mingyárt odatolakodhatom a legszebb királykisasszonyhoz, bemocskolhatom őt kívánságommal, szemtelen vigyor-gó módon a kezét is . . .

Nem tudtam tovább.

— A lányom azt üzeni Önnek, hogy a felesége lesz.

Beleszédültem a székebe, a fejem levágódott az asztalra. Hosszan, erősen sírtam. Valami nagy száraz zokogás volt ez és közben fuldokló, ideges nevetés. A fülem zúgott, a szememet nem tudtam kinyitni, a torkomba nem jött föl egy szó, az agyamba egy gondolat. Soha még embert a boldogság így meg nem alázott.

Amikor kissé magamhoz tértem, alig merem a fejemet fölvetni. Félttem, hogy nem igaz, csak álmodtam. Nem! Nem lehet igaz!

De igaz volt. Michaelis úr ott ült, cigaretázott. Nem is szánalommal mondta, inkább jószágonosan biztatva:

— Hat órákor feljön hozzánk. Családom várja.

Hát igaz! Valahol várnak, az asztalt megterítik értem és nekem megint föl kell öltöznöm legszebb ruhámba. Abrosz, ruhakefe. Csupa apró, igaz életdolog. Ez fölébresztett.

Tudtam, hogy adós vagyok valamivel, sok, sok magyarázattal. Egy esztendei ólálkodás, amiről lehetetlen, hogy ne tudjanak. Itt magyarázni kell, bocsánatot könyörögni, térdre vágódni.

— Nagyon, nagyon köszönöm, — mondtam, — szavakkal most nem is tudom igazán. Majd meg tetszik látni egy példás étellel, igazán példás étellel fogok megszolgálni mindent. . . . És ami azt illeti, most meg kell, hogy mondjam, mert úgy-e közöttünk ezután nem lehet titok, meg kell, hogy mondjam, én a kisasszony . . . igen, én egy álló esztendeig ólálkodtam Michaelis Ilona körül . . . Úztem, hajszoztam . . . Nem: ólálkodtam! Igen ez a helyes: ólálkodtam és . . .

— Ne beszéljünk kérem erről. És nagyon kérem: a lányomnak sem egy szót sem. Ön úriember, meg fog érteni . . .

Michaelis úr engem úriembernek mond! Összevágтам a sarkamat.

— Egy szót sem. Amint méltóztatik parancsolni. Tessék csak megbízni bennem, most és az egész életen át.

— Köszönöm, — mondta Michaelis.

Egy percig végignézett. Áthatón, titokzatosan nézett. Belém nézett.

— Ön derék ember, — mondta aztán.

Kis szünet.

— Tehát hat órakor. Várjuk.

Kezet fogott. Elment.

XIV.

— Szereti Chopint? — kérdezte tőlem Michaelis Ilona. — Tudom, maguk férfiak túlédesnek tartják őt... És van is benne valami... valami földöntúli szomorú szépség... Annyi szépség és annyi szomorúság, hogy azt már szinte meg sem lehet bocsátani neki. Igen, vannak, akik egy nőnek nem bocsátják meg azt, hogy túlszép, egy szentnek azt, hogy túljó. De én, én imádom Chopint, annyi van benne megmagyarázhatatlan... Lehetetlen egy ilyen embert nem imádni... Igen, tudom, Csajkovszki sokkal mélyebb, tépett, szomorú. Egyáltalán az oroszok...

Ez még aznap volt. Michaelisék nagy fehér szalonjában hetet mutatott az óra.

Már egy óra óta Michaelis Ilona vőlegénye voltam. Chopinről beszéltünk. És Csajkovszkiról.

XV.

És aztán azon az éjszakán a hosszú séta. Hosszú? Én csak jártam a Nagy János uccában a fehér ház előtt, föl-le, a ház egyik végétől a másikig, mindig csak a ház előtt. Egy rabról mondják, hogy a cellájában lépkedve így végigjárta az egész földet.

És ez az éjszaka oly hosszú volt. Rózsák odabent a kertben és nekem annyi minden, amire gondolnom kellett, leszámolások és elintézések. Odafönt az inas, a piros sprenceres inas, aki még pár nap előtt olyan könnyen kül-

dött el, a szavaival szinte lelökött az emelet-ről. Nahát ma azután csodálkozhatott. Igen, az inas ma megtanulhatta, hogy van igazság a földön.

És Elemér Miklós! Most bizony fölvenné a kalapomat az istenhegyi havas útról. És Erdős Gyula úr az ő nagy gyárával és precíz agyvelejével és sok-sok millió vagyonával. Hát övé a monarchia legnagyobb furnérgyára, de enyém Michaelis Ilona.

És a többiek, Rózsika, egyetlen szeretóm, aki nem szeretett. A gimnazista, akivel megcsalt és a fogtechnikus, akivel megszökött. A pincér az alacsony füstös kávéházban, ott kint, közel a külvároshoz. Milyen fölényes volt velem, de milyen! De a kis gimnazistára, arra nem haragszom. Azóta megnőtt és az Isten adjon neki olyan boldog éjszakát, mint ez az enyém. De nem! Hiába kívánom neki. Embernek nem lehet olyan boldog éjszakája, mint ez az enyém ma . . .

Mégis nyakára léptem a világnak. Most már fogjátok tudni, hogy ki vagyok. Most kijött az igazság. Félreismert tehetség vagyok, a boldogság tudományának egy zsenije, akit eddig nem hagytatok érvényesülni. De ma éjszaka! A kertben a rózsák és odafönt a fehér házban menyasszonyom álmodik velem. És meghatottságomban eszembe jutott, hogy hazautazom szülővárosomba, kimegyek a temetőbe és atyám sírjára leteszek egy levelet, amelyben megírom neki, hogy Michaelis Ilona vőlegénye vagyok. Szegény szülóm hadd tudja meg, hogy nem hiába kínlódott értem a földön. A gyermeke, Michaelis Ilona vőlegénye.

A kapunak támaszkodtam. Az elmúlt év! Mennyi hajsza és kerülgetés. Az uccákon hogy űztem Michaelis Ilonát. Lehet mondani, hogy embervadászat volt. És azután a tátrai út. Az étkezőkocsiban velük szemközt, a vendéglői találkozások és hogy meglestem mindig a portáznál, merre megy és utána a sípályára és végül az éjszakai kirándulások föl az emeletre, Michaelis Ilona cipőjéhez és azután, amikor

megláttam őket . . . az utolsó éjszaka . . . ők ketten, a fiú szobájának küszöbén . . .

A nap most kelt és én a kapunak támaszkodva szerettem volna felordítani, belejajgatni az éles vörös napba, belevonítani hosszan. Az éhes farkas vonítását irigyeltem, a kutyaét, akinek hátgerincére lecsap a vastag bot . . .

Még a kutyát is irigyelnem kell.

XVI.

Három héttel rá megesküdtünk és én az esküvő előtti héten három nagy váltón jóállást vállaltam jövődő apósomért, akinek készpénzben is átadtam százezer koronát. Ez természetesen csak kölesön volt, amit nem is Michaelis úrnak adtam, hanem a Michaelis-banknak. Magyarázni is fölösleges, hogy kereskedmileg milyen előnyös ez számomra. Egész életemben rideg kereskedő voltam és ha valaki, hát én megértettem, milyen szerencse: pénzeimet kamatoztani egy olyan bankban, amely az Államokból is kap táviratokat. Különben is a pénzekről írást adtak nekem, nevem bejutott a Michaelis-ház főkönyvébe, szerencsémeket iktatták és nyugtatták. Itt baj nem lehet.

Olaszországba utaztunk. Kelenföld után kétszer is végigjártam a vonatot. De nem! Egészen fölösleges volt, Elemér Miklós nem utazott velünk, nem bűjt meg egyetlen kocsi-ban sem. Oktalan fáradozás és milyen nevetséges is így, nagy kockás útisapkában végigszimatolni a vonatot. Rendőrkutya vagyok, akit felöltöztettek angol útiruhába? És mit szól a feleségem, ha visszatérek hozzá a kupéba. A feleségem!

Feleségem nem kérdezte, hol voltam. Egész úton keveset beszélt. Itt-ott nár szó: »Őszi mezők . . . ráz a vonat . . . majd a tenger . . . és Róma . . . Nincs párja Rómának...

Egyáltalán nem volna szabad máshol élni, csak Rómában . . .»

Ilona szürke útiruhában volt, fátyolos kaplaban. Alacsonysarkú sárgacipő volt rajta, de ezt ritkán lehetett látni, a lábát majd mindig egészen a szoknyája alá húzta. Oly tartózkodó volt, méltó, nyugodt.

Néhányszor az arcát néztem sunyi kíváncsisággal. Nincs-e ráírva valahol, hogy az én feleségem, ma délelőttől az én nevemet hordja. Egy titkos szégyenbélyeg a homlokán.

De nem. Ez arc nyugodt volt, nem fehérebb, nem pirosabb, mint máskor. Oly szép és parancsoló és valami asszonyos rajta. Ezt most vettem észre. Tavaly, amikor először láttam, még lányos volt az arca, milyen lányos. De így asszonyosan, menyivel szebb, igazibb.

Zágrábban kiszállt az a hölgy, aki eddig harmadiknak ült a kupében. De valamit még rendelkezett. Málházó jött a szakaszba, indulásig nem voltunk igazán egyedül. Azután neki-gördült a vonat. Senkitem szállt be, ketten maradtunk igazán. Ilona ott ült az ablak melletti sarokban, könyökben feltámasztott karral. Budapest óta meg nem mozdult a helyéről, nem ment az étkezőbe, nem evett, nem ivott, csak néha rágyujtott, egy pár szippantást tett és aztán kesztyűs kézzel odaadta nekem a cigarettát, hogy dobjam ki az ablakon.

Így ült most is az ablak mellett. A vonat már ment vagy két pere óta. Szemem lehűnyődött, lélekzetem elállt. Mint valami testi érzés járt át a tudat: egyedül vagyunk. Azután fölnyitottam a szememet. Ott ült velem szemben. Sírt keservesen, hangtalanul, mintha titkolni akarná előlem. Valahogy feléje nyujtottam a kezemet.

— Ilonám, — mondtam.

Ő egy vonaglásszerű mozdulattal még beljebb húzódott az ülésen.

— Hozzám ne szóljon! Hozzám ne nyúljon!

Azután egy másodperc múlva kisímult arccal, udvariasan bocsánatkérő mosollyal.

— Fáradt vagyok. Ne haragudjék, kérem.

Éreztem: a mosolya hazugság és én ekkor nagyon, nagyon, igazán szívből megsajnál-
tam őt.

A vonaton vacsoráztunk. Az időről beszél-
tünk.

Fiúmében megszálltunk. Én ugyan az ő
hangulatának valami tétova megérzésével fel-
ajánlottam neki, hogy mehetünk mingyárt
tovább a velencei hajóval.

— A hajón nem leszünk egyedül. Így tovább
tart még... Ezt neki ajándékozom, — gondol-
tam.

Ő elutasított. Fáradt, meg akar pihenni,
igenis, vegyünk szobát Fiúmében.

Magamon kívül voltam a boldogságtól és
éreztem: ezt most meg kell magyaráznom, ezt,
hogy az előbb azt mondtam, szálljunk a vonat-
ról mingyárt hajóra. Bocsánatot kell kérnem
a nagylelkű tapintatlanságért, amellyel csak az
ő kedvéért akartam elhárítani, hogy még ma
éjszaka a feleségem legyen.

— Nézze, drága, — mondtam — én csak
azért ajánlottam a hajót, mert azt hittem,
hogy...

— Köszönöm. Ne fáradjon semmiféle ma-
gyarázattal.

Még hálás voltam, hogy fölmentett a ma-
gyarázó mondat alól, ami — én ösmerem maga-
mat — úgyis suta lett volna és ügyetlen.

Vacsoránál mind a ketten vizet ittunk.

Reszketett a toll a kezemben, amikor a szál-
lodai portás fülkéjében a bejelentőre a nevem
után odaírtam: »... és neje, született Michaelis
Ilona«.

A lift föl vitt az emeletre. Ő belépett a szo-
bába, bevágta az ajtót, magára zárta. Én kint
maradtam.

A folyosón álldogáltam sokáig. Odabent
vízcsobogás, ruhasustorgás, becsuknak egy
ablakot, lehúzzák a redőnyt. Megint ruha-
sustorgás, selyem és fehérnemű zizeg, egy
harisnyakötő csattog. Egy korty víz lefekvés

előtt. Fésűt vissza a mosdóra. Azután egy ágy nyekereg, az alsó ajtónyílás alól nem jön ki többé a lámpa fénye. A feleségem lefeküdt.

Másik szobát nyitattam magamnak. Ruhástól ágynak dőltem. Mellem zihált, hörögtem, fuldokoltam, mint egy asztmás. Kint a nyitott ablakon túl messzi tengeri világosságok és sós halszag. De a levegő olyan lágy, hogy simogatja az ember bőrét, itt-ott parti ének verődik föl, persze olykor hajókazánok is bögnek. Rettenetesen bögnek. De hát ennek muszáj lenni. Miattam csak nem állíthatják be a forgalmat az Adrián. Navigare necesse est — jutott eszembe diákkoromból. A hajózás, a kereskedelem az emberi művelődés! Ez nem állhat meg ma éjszaka csak azért, mert egy budapesti ügyvédnek egy fiúmei szálló ágyán fáj a feje. Különben is fejfájás? Ez ellen kitalálták az aszpirint. Aszpirin! Egyáltalán a világ tele van jótéteményekkel, tudósok mindenfélét feltaláltak a fájdalom enyhítésére.

Másnap együtt reggeliztünk, délután pedig Lovranából egy közös anzixkártyát írtunk a szülőknek.

XVII.

Velencében már elszánt, gonosz munkát végeztem. Gondolában sétáltattam végig a Canalén, színházban a fülébe hegedülttettem a legforróbb Pucciniket, délelőttökön a képtárakban a Cinquecento érett szerelmei, kibéreltem a holdvilágot és megvesztegettem Tiziant. Hiába! Két hétig voltunk Velencében és még mindig nem volt a feleségem. Nem volt az érzelgősségnek és a szerelemnek az a sok évszázados közhelye, amivel ne próbálkoztam volna. Kopogtattam Desdemona házának kapuján és azután a Márk tér galambjai és este a népénekesek szerenátája. Semmi sem volt számomra sem elég avult, sem elég olcsó. És ha valaha is be-

jutok a szobájába, csak gyávaságomon múlt, nem becsületességemen, hogy nem lopom párnája alá a város és a világ legvakmerőbb szerelmi kalandorának, Casanovának emlékiratait.

Fölbredtem. Ez már nem volt a régi holdkóros csatangolás. Akartam őt testestől-lelkestől! Nem a cipőjét csókolni, de mezítelen talpán csiklandozni a rózsaszínű bőrt. Megölelni, magamhoz szorítani és csókolózni örökké. Hetekig ki nem bújni a szobából.

Otromba, bukott vágyak. Cserbenhagyott minden és mindenki, a Márk tér, a galambok, Tizian, egyformán. Soha még ilyen lágy, ilyen tavaszos szeptember itt nem volt, mint most és soha férfi a szerelem városában árva, mint én.

Sokszor kételkedni kezdtem, vajjon egyáltalán nő-e, mint ember tökéletes? Valami hibája van biztosan. Különben már lett volna egy gyöngye perce, valami, egy magafeledkezett pillanat, amikor belémkarol, hiszen mégis én vagyok az egyetlen férfi mellette és lehetetlen, hogy ebben a városban egyik ember meg ne kívánja a másikat. Legalább bántana! Ha sértegetne! Egy borzalmas veszekedés után fáradtság, vagy akármilyen, nem bánom, ha csak egy sírögörcs is, de a karomba dobná. És boldog volnék akkor is, ha csak úgy érne hozzám, hogy megüt a kezével.

De még ennyi sem. Semmi! Még csak azt sem mutatja, hogy gyűlöl. Mindig egyformán mosolygós, néha bántóan és gúnyosan engedelmes, de akkor is tartózkodó, önuralmas. Mindig felülről szól hozzám, ami természetes is, hiszen magasabb, mint én és az emberek gyakran mosolyognak, ha egymás mellett megyünk az uccán. Ilyenkor boldog vagyok. A feleségemet kinevetik a férjeért. Micsoda elégtétel nekem!

XVIII.

Rómában egyenesen megörjített. Reggeltől estig talpon van. Járja a Fórumot, a Szent Pétert, a Via Appiát, a Katakombákat, az Angyal-várat, a latin fürdőket és antik sírokat. Mintha fel akarná falni a világot, az ó-, a közép- és az újkor minden műveltség- emlékét, ami ebben a városban gyülekezik. Ki akar fárasztani, egyszerre testileg és szellemileg. Elmegy a Lateranba, a Vaticanban órákhosszat nézi Michel Angelo freskóit, mindezt csak azért, hogy közölje velem: »ez nekem való, nem neked. Én több vagyok, mint te, különb, egyáltalán, hogyan mersz velem lenni, mellettem kullogni, a sarkomban cammogni«.

És most visszaemlékeztem Firenzére, ahol két napig voltunk. Hogyan állt órák hosszat Michel Angelo Dávid-szobra előtt. Ó, ez a fehér márvány, a férfiszépség tökéletes remeke. Ez a Dávid nem a zsoltárok bölcs és jóságos királya; nem, ez még a parittyázó pásztorfiú, fiatal, szerelmes, meztelen, a csípőre vetett kecskebőröven. Kívánczó és hívogató ifjú, fehér márványban is bővérű, húsevő, óriástverő, asszonyfaló. Pehelynélküli ajkán már a szemérmetlen titok: övé lesz valamikor Uriás felesége és minden asszony Izráelben. Négy évszázad asszonypillantásában kiszépült ez a márvány-fiatalember. A karja, a lábikrái, az izmai. Ilona, hogyan bámulta. Ha jöttek idegenek, hogy nézzék Dávidot, ő szemével féltékenyen szinte elhessegette őket. Egyedül akart maradni vele, oldalán a tehetetlen, bárgyú férj, akinek így mondja meg:

— Lám, nő vagyok én is. És ha jönne ő, a férfi, aki méltó. De te, ki vagy?

És akkor egy pillanatra szédülni kezdett velem a világ. A márványfehérség vakított, mint az istenhegyi hó, szemem karikázott, mint a hajszolt bikáé, testileg is féltékeny lettem a szoborra, szerettem volna öklömmel arcába csapni, hogy itt — végre! — visszaadhassam a kölcsönt azért, hogy akkor úgy áll-

tam valaki előtt, kalapom a földön, mint kéregető koldusé.

És Rómában újra a hajsza. Baedeker nélkül járt és mindent tudott kívülről. Olaszul beszélt a templomőrökkel és én mellette oly tudatlan és bárgyú. Végre is ő győzött. Kifárasztott, megszegyenített. Egy napon otthon maradtam. Többé nem kísértem. Hát legyen, aminek lennie kell. Hogy megcsal, ha magára hagyom? Nevetséges. Engem ő nem csalhat meg. Hát kije vagyok én neki? Egyáltalán férje a feleségemnek? . . . És ime: milyen jó, hogy így élünk egymás mellett idegenül. Engem nem lehet megcsalni, mert én nem vagyok senkisé.

Negyedik hete voltunk úton, amikor levelet kaptam hazulról. Az apósom írásbeli felhatalmazást kért tőlem, hogy hatvanezer koronám fölött rendelkezék.

Vacsoránál Ilona fölületesen kérdezte:

— Semmi ujság, kérem, hazulról? . . . Magyar lap nem jött vagy levél . . .

— De igen, kérem, egy levél az édesapjától.

És eléje tettem a levelet.

Elolvasta, egy kicsit elfehéredett. Azután kesztyűs kis ujja hegyével visszabökte a levelet.

— Nem érdekel — mondta. — Ezek üzleti ügyek. Egyébként csak magán múlik. Ha nem akarja, nem küldi el a felhatalmazást. Hiszen mi nem kényszeríthetjük önt.

Nem válaszoltam, nem is akartam többé szóba hozni a dolgot. És ekkor először volt, hogy elhagyta okossága. Asszonyos makacssággal ő szállt vissza a tárgyra:

— Vagy azért mutatta a levelet, hogy tanácsot kérjen tőlem?

— Nem, kérem, bocsásson meg, nem akartam Öntől tanácsot kérni. Sőt, nem haragszik, de már intézkedtem is.

— Igen?

Egy pillanatnyi szünetet tartottam, azután

lesütöttem a szememet, mintha szégyelném magamat, mintha valami rosszat tettem volna.

— Már elküldtem az írásbeli felhatalmazást, ma délután a szálló levélpapírosán.

Nagy csönd.

— Köszönöm, — mondta nagyon halkán és ekkor hallottam tőle életemben először ezt a szót.

Igyekeztem neki szárazon megmagyarázni:

— Nincs, kérem, mit köszönnie. Hiszen csak én járok jól. Édesapja üzleti betétet fogad el tőlem, pénzemet kamatoztatja, forgatja. Micsoda szerencse nekem, hogy a tőkém ott gyarapodik a nagyszerű Michaelis-bankban, amely táviratokat kap még az Álla . . .

Nem hagyta, hogy befejezzem.

— Hogy lehet valaki ilyen gonosz, mint Ön! De mennyire gonosz! Hát igazán nem fél az Istentől!

Kesztyűs kis kezével gyengén az asztalra vágott, száraz, égő, könnytelen szemmel rám nézett erősen. Belémnézett, mint egyszer az apja és fölkelte és otthagytott. Másnap délig nem láttam.

Marsalait hozattam a pincérrel. Micsoda boldog nap, ezt nem lehet csak úgy szárazon végezni. Istenem, miket is kaptam ma. Egy »köszönöm«-szót és először tőle azt is, hogy haragszik, hogy gonosznak tart. Az asztalra vágott én előtttem. Az inasának ezt nem tenné, csak a férjének. Hát mégis, férj és feleség vagyunk és mennyi bizalom, mennyi forró és meztelen közvetlenség.

Sokáig ültem így fent a Pincion, a szállodai kertben. Előttem az édes marsalai és körül a hét halom szépsége, az ég Róma fölött, fűvek és virágok illata és égő kövek és az abroszon haragos kezének nyoma. Szerettem volna kivágni az abroszból ezt a darabot, lepréselni egy könyvben. Ujjongani hangosan. Szerettem volna örvendeni nem emberi hangon, vonítani, mint Romulus farkasa vagy gágogni, mint a capitóliumi gunár, tágra nyitott, sárga csőrrel és csapkodni a levegőt, szerelmesen felborzolt szárnyal,

XIX.

Volt egy nap, — tavaszos októberkezdet Rómában! — amikor ki se mozdultam szobámból. Az ablakon belül szorosra húztam a függönyöket; nem kaptam kívülről semmit, se zajt, se világosságot. A szobában étkeztem, egész nap otthon maradtam. Így elhitettem magammal, hogy egyedül élek és nem vagyok Rómában. És ez is volt az igazság. Vagy ki meri mondani, hogy én most nászúton vagyok és Olaszországban!

Így volt estig. Akkor pedig rám jött valami furcsa, valami kimondhatatlan dühös erővel, mint azokban az időkben, mikor először utasított el Michaelis Ilona. A félórás szeretők vására. Ki az uccára! Míg a lépcsőn lefelé haladtam, nagyon elégedett voltam magammal. Igen, ez a helyes, ez a méltó bevégződés. Az én nászútam csak így végződhetik: kint az uccán. Ez ítélet.

Három szeretőt is tudtam volna felfalni azon az estén és végre is nem jutottam egyhez sem. Még itt is megbuktam, hiú ostobaság miatt és mint mindig, persze most is az én hibámból. Eszembe jutott, hogy... Nem, olyan nevetséges, hogy nem is volna szabad elmondanom.

Megkísértett valami, egy vágy, hogy a nő között, akit karomba veszek és én közöttem legyen valami, egy szó, ami a miénk, ami közös. Fölfedeztem magamban az embert és ember után vágyódtam, én, aki hetek óta mint fabábú lógok feleségem mellett. Nagyon közönségesen mondom, de nem lehet másként: kibeszélni akartam magamat, valakit keresni, akinek elpanaszolhatok mindent és akinek a végén megköszönhetem azt, hogy ő is ember. És lehet bizalmat is vásárolni.

De hogyan beszéliek a félórás barátnővel? Hiszen, ha mint a különböző pénzeket, árfolyamosan be lehetne váltani a nyelveket is. Olaszul nem tudok (a feleségem ezt is tökéletesen). Talán szótárt vigyek magammal oda, vagy

tolmácsot? Az én nevetségességemnek is van határa.

Árván tértem haza. Ez volt az első nap, hogy egyáltalán nem is láttam a feleségemet. Egy órával ezelőtt azt hittem, túl leszek rajta; de most az uccai kószálás suta és kalandtalan végén, még inkább éreztem, hogy nem lehetek el nélküle. Végzetesen ki vagyok neki szolgáltatva az idegen országban. Annyi millió ember közül egyedül ő az enyém. Keserű tréfa: ő az enyém.

És ezen a magányos éjszakán fölesküdtem rá. Megszerzek belőle mindent, amit csak lehet. Fölkutatom életét, ostrom alá veszem agyvelejét, földerítem az idegeit szálankint, nekivágok a lelkének, mint valamikor Columbus Amerikának. Most jó hasznomra jött a tátrai iskola. Ólalkodni újra. Korán reggel elbújtam a portás fülkéjébe, onnan leselkedtem rá. Tíz óra tájt jött titokzatos, fensőbb-séges szépségében. Nyersselyem ruha volt rajta, minden mozdulatának árulója. Oly gyönyörű és megkívánni való, nem lehet hagyni, hogy így szó nélkül eltűnhessen. Elibe kellene ugrani, megszólítani, álnéven bemutatkozni, meghódítani, elcsábítani . . .

Tébolyult, gyermekes álmok. Szerencsére ura voltam az eszemnek. Elbújtam, egérutat adtam neki, hagytam, hogy kocsiba szálljon, azután másikon utána. Az olasz kocsi előbb a portással kitanítottam. Portás, pénz, pénz, megint csak pénz. Pénzen mindent lehet, még azt is, hogy én, senki, szövetségést vásárolhassak Michaelis Ilona ellen. Pénzért mindent.)

Kocsija kihajtatott a Corso Umbertóra, az enyém utána. Körülbelül az út derekán befordult egy kis mellékutcába és ott megállt egy nagy szürke ház előtt. Kocsisom pimasz vigyor-gással súgta:

— Posta.

Ezt az olasz szót még én is megértettem. Utána! És mindig óvatos lesben mögötte, láttam, hogy ajánlott levelet ad föl. Amikor ott végzett, másik ablakos rácshoz ment. Az ablak

fölött ez a fölírás: Poste restante . . . Hát ide jutottunk! Poste restante levelezik. Egy Michaelis Ilona! Még szerencse, hogy nem a feleségem. De viszont ki volt az, aki őt idáig juttatta? Kicsoda? Csak én.

Rettentően elszégyeltem magam. Ebben a pillanatban világosan éreztem, milyen emberi remekművet pusztítottam el, amikor odáig juttattam őt, hogy a poste restante rács előtt ácsorogjon. És elhatároztam, hogy nem követem többé, nem kémlelem. Nem! Nem tudom. Mára megkegyelmezek neki. Vissza a kocsin a szálóba. Ő mára szabad.

És csak a kocsiban eszméltem rá, (ott a postán mintha észre se vettem volna) hogy ő üres kézzel ment el a poste restante rács elől. »Ma hiába méltóztatott fáradni nagyságos aszszonyom, ő nem írt.«

Ő! ?

És most már bántam otromba nagylelkűségemet. Futni engedtem! Előbb meg kellett volna tudni mindent. Kinek ír? Kitől vár levelet!? Tudnom kell. E mellett nem lehet csak úgy szárazon el.

Kinek ír? És ezt még kérdezem . . .? Nem az, hogy kinek ír, de hogy ő, a másik, mit válaszol neki? Hát el fogom lopni a leveleket, elsikkasztani, a postától kicsalni.

Azontúl a portás mindennap egy fiút küldött a főpostára, megtudni: nem érkezett-e restante levél Berényi Sándorné nevére. Őt napig hiába. Az eredmény: üres kéz. Kár volt a fiú cipője talpáért.

És ekkor jutott csak eszembe: nem erre a névre küldeti a levelet. Egyáltalán, miféle nagyzási örületem, azt hinni, hogy ő az én nevemen írat magának, de különösen vele.

Hát hogyan jön a levél? Jelígre? Akkor elvesztem. Jelíge annyi lehet, ahány ember van a világon. És hogy éppen ő melyiket választotta, nálamnál okosabb ember sem fogja kitalálni sohasem. És gondolkoztam. Nem jó szó. Gondolkozni csak igazi emberek tudnak, bölcsek, művészek. Én legföljebb, ha a fejemet töröm, az agyvelőmet kínozom. De végre mégis

eszembe jutott valami. Olyan egyszerű, olyan kézenfekvő, hogy ő is csak ezt választhatta. Jeligés levél — ez nem ő. »Tavasz szerelme« vagy »Örök fájdalom« és »Semper Idem«? Olyan közönséges, hogy már én is szégyelném, hát még ő. Ő csak egy nevéen levelezhet, ezen: Michaelis Ilona. És ez igazságos is, mert ő máig is csak Michaelis Ilona. Ha én írnék neki levelet, szintén csak ezen a néven címezném: Michaelis Ilona.

És másnap ezen a néven kerestettem a postán. Három napig semmi. Abbahagyjam? Tévedtem? Még sem Michaelis Ilona néven kap levelet? Nem! Azért is! Ebből nem hagyok és ragaszkodom az ötletemhez, hogy valaki ott ül Budapesten és leveleket küld a római főpostára Michaelis Ilona címére.

Nem tévedtem. Negyednapra a szállóbeli kifutó hozta a levelet.

»Mme Ilona Michaelis, Rome. Poste Générale. Poste Restante.« Budapesti postabélyeg, a fehér boríték hátán két préselt fekete betű: *E. M.* Még a kezdőbetűk is! Ugyancsak nem óvatosak. De hát kitől is félnének?

Hogy izgalommal bontottam-e a levelet? Őszintén: nem. Hiszen előre tudtam, mi lesz benne. Talán valami belső megmozdulás, mielőtt bontottam, de az sem sok. Lelkiösmeretfurdalás? Hogy ez a levél nem az enyém? De igen! Enyém! Zsákmány. Ráadásztam. Engem illet.

Eszembe jutott: felnyitom a borítékot úgy, hogy aztán újra lehessen leragasztani, postára tenni vagy visszaküldeni a poste restante osztályba... Nem! Asszonyok szokták így. Ez nem az én mesterségem.

Késsel felvágтам a borítékot felső élén, azután két ujjal belenyúltam, kihúztam a levelet. Rövid volt, az aláírással együtt tizenegy sor, száznolevankilenc betű. Egy-két száalmas otrombán álfölényes gúnyolódás. A végén pedig:

— »Kérem ne írjon nekem többé. Egyáltalán ne méltóztassék írni. Ön eladta magát. Sajnálom, hogy így végződött, Isten vele, Miklós.«

XX.

Reggel kaptam a levelet. Egész nap ettem magam vele. Haragudtam és joggal. Mert igaz is, micsoda kamasztempó! Megtiltja, hogy egy Michaelis Ilona írjon neki. De hát kicsoda ez az ember, hogy ilyet mer? És hát magának az angol királynak is nem volna megtiszteltetés, ha írna neki Michaelis Ilona. Nem uracskám, ez kicsit sok!

»Ön eladta magát!« Nahát ez meg olyan valami közhely, hogy egyenesen vártam. Nem is lett volna tökéletes a levél, ha véletlenül kimarad belőle.

— Michaelis Ilona eladta magát? De kinek, ha szabad tudnom? És ki vette meg? Rám méltóztatik gondolni tán? Mélységes tévedés uracskám. Én anyagilag is jól jártam a házasságomban, hiszen a legszorosabb összeköttetésbe jutottam a világhírű Michaelis céggel, amely tudvalevően még az Államokból is kap táviratokat. Örültség! Ilona sosem volt eladó, én pedig nem vagyok vevő.

És aztán az, hogy: vége. »Vége köztünk mindennek.« Mert ez is benne volt a levélben, hogy: »vége köztünk mindennek.« Mi ez kérem, tán fenyegetőzni méltóztatik. Vége, hát vége. Michaelis Ilona ezt is túl fogja élni. Önt kis uracskám . . . ? Ó!

Délben együtt ebédeltünk (már napok óta újra együtt), de én egész idő alatt nem szóltam semmit sem. Nyugodtan ettem, — zsebemben az ő levelével, én csak faltam, — hatalmas, erős, barbár étvággyal. És ebéd után eszemben sem volt, hogy meglessem, ír-e Ilona levelet Budapestre.

Délután még külön szerencse is ért. Ilona meghívott, hogy kísérem ki az Appiára. Boldog örömmel. Több mint két óra hosszat jártunk együtt és egy szót sem szóltunk egymáshoz. Én Miklósra gondoltam. Ó is. De ő nem

tuata, hogy én kire gondolok, én annál biztosabban, hogy ő kire. Igazi fölényben voltam ezen a delutánon. Éreztem: diadalmas férj vagyok.

Este is együtt. Vacsorához francia pezsgőt hozattam. Ilona sehogysem akart inni, én kérlelni kezdtem és akkor nagynehezen megivott egy negyed pohárral. Először volt, hogy valamiben is engedett nekem, de hát ma egyáltalán szerencsés napom van. Később megittattam vele még néhány kortyot, azután a zsebembe nyultam és kivettem az asztalra a levelet.

Nem vette kézbe, csak úgy messziről nézett rá. Soha ilyen nyugodtnak nem láttam.

— A szobalánnyal lopatta el a szobámból vagy a pincérrel? — kérdezte.

— Egyikkel sem, kérem. Ez a levél még nem is volt a maga szobájában. A főpostáról hozattam el a szállodai kifutóval a poste restante osztályból, — feleltem én is nagyon nyugodtan.

Csönd.

— Nem parancsolja elolvasni?

Először nem felelt, azután valami fojtott sziszegéssel:

— Maga már elolvasta?

— Hogyne, kérem, hiszen azért hozattam el. És közelebb toltam hozzá a levelet.

— Nem érdekel — és lelökte az abroszról. (Szerencsére csak ketten voltunk a vendéglőben.)

Lehajoltam, fölemeltem a levelet.

— Így bánik az ő leveleivel. Micsoda gyöngédtelenség, — mondtam szelíd szemrehányással, szinte bántódottan.

Valami retteneteset akart felelni, ezt az arcán lehetett látni. Azután hirtelen felhajtotta a pezsgőjét, sőt — szegény, azt hiszem, teljesen eszénkívül volt, hogy ezt is meg tudta tenni, — egy vonagló mozdulattal az én poharam felé kapott és azt is kiitta fenéig.

Könnyes lett a szemem a boldogságtól. Michaelis Ilona ivott a poharamból.

Azután fogta a levelet. Elolvasta. Kétszer-háromszor is egymásután. De az első szó, amit

szólt, mégsem a hűtlen fiút illette, hanem engem.

— És maga most azt hiszi, hogy mindent tud!

— Kérem, én . . .

— Hát vegye tudomásul, hogy semmit sem tud. (És szinte rekedten): Semmit se tudsz!

Tegezett engem, istenek!

— Én . . . én Elemér Miklós kedvese voltam. Hosszú, dermedt csönd.

— Tudod, hogy mi az, hogy kedves?

Picit gondolkoztam.

— Nem, kérem, nem tudom. Hogyan is tudhatnám, hiszen nekem sosem volt kedvesem.

És valami állatiasan vad és rekedt nevetésbe törtem ki. Iszonyúan szégyeltem a nevetlen röhögésemet. Homlokomra kiült a víz és én szalvétával töröltem és dörgöltem a homlokomat, mintha az valami asztal volna, amire valaki ráborított egy kancsó vizet. Azután megint az a vastag, csúnya nevetés. Ő nem törődött a jókedvemmel. Tovább magyarázta:

— Nem úgy voltam a kedvese, hogy . . . Nemcsak szóval vagy, mint rólam hihetné . . . Én igazán az voltam, a kedvese, csókkal, mindennel, úgyhogy már jobban nem is lehet

Szünet.

— Így volt! Tudja meg.

Már megint magáz! És én azt hittem, hogy ezentúl mindig tegezni fog.

Vártam, hogy most megpihen, kis szünetet tart, de őt nem lehetett fékezni. Mintha csak ki akarta volna bontani magát előttem.

— Még jóval a maga ideje előtt volt. Azaz, hogy nem. Maga már akkor erősen ólálkodott körülöttem . . . Először akkor történt odafent a Tátrában . . . Apuskám elutazott és én egy éjszaka . . .

Tovább nem bírta. Felugrott, nem látott, nem hallott, idegességében egy poharat levert az asztalról és eltűnt.

Helyén ottmaradt a félkesztyűje. Könyökig

érő, fehér glaszékesztyű volt. Én a kesztyűt kívülről körülfontam a levélre és borítékra és az egészet tárcámba tettem.

XXI.

— Ez nem lehet, — ismételtem magamban századszor is, hogy a szálloda előtt jártam. — Ez nem lehet, hogy az a fiú és a többiek is mind, azt higyjék, hogy én megvettem Michaelis Ilonát. Nem! Én becsületszavamat adom, én esküszöm, hogy nem vettem meg őt. Ez egyszerűen nem igaz! És ha nem hiszik, hát én rágalmazási pört fogok indítani. Én nyilatkozni fogok a lapokban. Én népgyűléseken fogok tiltakozni az igazság nevében. Én megválasztatom magamat képviselőnek, hogy ott, a parlamentben is kijelenthessem: »Nem igaz, hogy én megvettem Michaelis Ilonát. Nem igaz, t. Ház. Az egész, hogy úgy mondjam, nem egyéb, mint légből kapott, közönséges koholmány. Mert lehetnek közöttünk politikai ellentétek, pártvélemények és indulatok, de egy valamiben mindnyájunknak meg kell egyeznünk t. képviselőtársak és ez, hogy Michaelis Ilona nem eladó!«

Éjfélig sétálhattam így és folyton az járt az eszemben, hogyan nyilatkozzam. Valóságos cáfolatokat fogalmaztam meg gondolatban, azután ebbe is belefáradtam és számban egy félcigarettával fölbotorkáltam az emeletre. Lefekszem. Ha valaki fog tudni aludni ma éjszaka, úgy az én leszek.

Ilona szobája előtt kellett elmennem. Még mielőtt odaértem volna, eszembe jutott valami szép, igazi. Mint odafent a Tátrában tettem, meg fogom csókolni a cipőjét ma is. Mert csak így fejezhetem be ezt a mai napot.

Megállok a küszöbe előtt. Keresem. Nincs ott a cipője. Hát ezt is megvonta tőlem. Kár. És éppen ma, amikor ivott a poharamból, sőt kétszer tegezett is.

Tovább mentem a folyosón, az én szobám felé. Kiveszem a kulcsot zsebemből, beillesztem

a zárba, a kulcs nem fog! Mi ez? Tán eltévesztettem a szobát? Nem. Az ajtó fölött a szám az enyém.

Már akartam hívni a háziszolgát, amikor kezem véletlenül a kilinesre ér. A kilincs enged. Az ajtó nyitva van. Azért nem tudta a kulcs kinyitni, mert már úgyis nyitva volt. Tolvajt akarok kiáltani. De nem. Óvatosság! Hátha én voltam az, aki nyitva felejtette az ajtót. Ne gyanúsítsuk ok nélkül embertársunkat.

Belépek, villanyt gyujtok.

Az ágyban ott feküdt ő. Nyitott szemmel feküdt, arca behajlított félkarján, kibontott haja a párnán. Micsoda haj! Most láttam így először.

Láttam? . . . Hiszen tudtam, hogy nem igaz. Sokat szivaroztam, a fejemet is törtem, meg az, hogy ő ma kétszer is letegezett. Biztosan ez részegített le, a »te«. Ittas vagyok és . . .

De nem! Nem! Ez már nem lehet látomás. Ezt már csak igazán lehet látni. Az ágy mellett a széken ott feküdt fehérneműje, amit levetett. Meg kell bolondulni ettől a sok édes fehérségtől és fölötte a harisnya, a hosszú, karesú harisnya lábfejjel le a szőnyegre . . .

Nekitántorodtam az ágynak. Éreztem, szétfeszült bennem minden. És azután nem tudtam a szememet többé nyitva tartani, megszedültem, fejem lebukott a párnára. Ő két karjával magához ölelt.

— Édes, — mondta és magához vont.

— Édes, édes — és megcsókolta a szájamat.

XXII.

Ó, azok nagyon szép napok voltak, amikor hazaérkeztünk. Új lakás, új bútorok, mennyi kedves izgalom. És mennyit dolgozhattam. Szabad volt, most már nemesak magamra. És kellett is, hogy gazdagodjak, hogy mentől több pénzt helyezhessek a Michaelis-bankba, ahová most sűrűbben érkeznek levelek, mint valaha

és ahol tőkém a legnagyobb szerűbben fog gyarapodni.

Gazdagszom. Az apósomat nagyravaszul kihasználom, pénzt, pénzt és még több pénzt az üzletébe, ahol ő azt nekem szaporítja. Lám, milyen naív öreg úr, én csak viszem neki a pénzeket és ő törődik azzal, — az én pénzemmel, — forgatja azt és én nagyszerűen kihasználom az ő üzleti lángeszét. Egészen magamhoz szívom a hiszékeny jó öreget, aki végül már csak nekem fog dolgozni, én leszek az egyetlen, aki oda pénzt visz, hisz utóbbi időben már nem is igen akar elfogadni mástól. Csak nekem akar dolgozni, nekem. Áldott egy lélek, az Isten valamikor még nagyon fogja őt szeretni.

És azután más mindenféle örömök is. Feleségemet öltöztethetem. Prémek, selymek. Ő megengedi, hogy tökéletesen kiaknázhassam szépségét, magamnak, persze, csak magamnak, díszíthessem, megkoronázhassam a gazdagsággal. Olykor esténként érte mehetek, ha színházban van vagy hangversenyen (én, sajnos, ilyen helyekre nem szeretek járni) és kocsin hazahozhatom. Együtt megvacsorázunk és aztán szabad dolgoznom megint, egész éjszakák az íróasztal fölött. Micsoda öröm, az ember abban a nagy magányos csöndben papírra leírhatja mindazt, ami benne van és ezért pénzt is kap. Szegény, naív emberek. Még ők fizetnek engem azért, hogy engedek, hogy egész nap és azonkívül még éjszakákon át is gyakorolhassam magam a jogban és a tudományban. Ha tudnák, hogy milyen öröm nekem, hogy dolgozhatom. Igazság szerint még én kellene, hogy fizessek nekik, pénzzel fizessek és azonfelül még külön is megöleljek minden egyest azért, hogy annyi örömet szerez nekem.

... Olykor a feleségem is megegyezik, hogy a férje lehessenek.

Pedig ha tudná, hogy egyszer megcsaltam. Még pedig milyen közönséges módon. Alig hiszem, hogy volna még egy ember, aki ezt megtenné vagy meg tudta volna tenni. Én tudtam.

Igen, egyszer mégis utána mentem a szín-

házba. Kocsin elkísértem őt a kapuig, azután úgy tettem, mintha hazamennék. De nem mentem. Váltottam magamnak egy karzati jegyet és titokban föl a harmadik emeletre. Onnan néztem őt, mint ül egyedül a földszinten egy nagy, szép, piros plüssel bélelt páholyban. Mindig csak őt néztem, az előadásra nem is figyeltem. Még látcsövet is vettem a ruhatárban, hogy jobban láthassam őt, arany-fehér ruhában, hattyúprémbe, a nyakán gyöngyök. Ő nem tudta, hogy én ott vagyok, — hiszen mondom, hogy megcsaltam, — és nem tudta senki más sem és én szerettem volna előadásközben belekiabálni a terembe, hangosan, a színészek játékát is megzavarva:

— Nézzétek, az a hölgy ott, földszinti páholy bal három, az, aki egyedül ül ott, igen, az az arany-fehér ruhában, az nem Michaelis Ilona, az dr. Berényi Sándorné. Igazán az. Az én feleségem!

A harmadik felvonás vége előtt pedig leszöktem a karzatról, kicsit kimentem a téli uccára, hogy a kezem hideg legyen és ő azt higgye, hogy most jövök gyalog hazulról. Azután bementem az előcsarnokba, megvártam őt, a portással kocsit hívtam és hazamentünk. Egyugyanabban a kocsiban a páholy és a karzat!

Egyszer mégis hívott, hogy jöjjenek vele az Operába. Korán abbahagytam a munkát, nagyon izgatott voltam, frakkot öltöttem és aranygombokat a fehér kemény ingbe. Együtt mentünk a kocsin és együtt be a színházba és a páholyban is egymás mellett ültünk a sok nép előtt. Most már mindenki számára és letagadhatatlanul világos volt: ezek ketten egymáshoz tartoznak. Így együtt páholyban, ez megér annyit, mint egy házassági hír a lapokban.

Még nem kezdték az előadást, amikor a velünk szemközti páholyban megjelent Elemér Miklós. Pontosan szemközt ül velem, annyira, hogyha nincs köztünk a földszint, kezét is fog-

hattam volna vele. Egyedül volt. Én mingyárt megláttam, amikor bejött, de egy szót sem szóltam. Ilona sem. A fiú oda se nézett a mi páholyunkba, ami természetes is volt, hiszen még Rómába megírta neki, hogy: »Vége köztünk mindennek«. Ez az úr pedig: amire szavát adja, meg is tartja.

Azután el kezdtek játszani. Tannhäuser. Botfülemmel is igyekeztem odafigyelni a muzsikára. Az ember elvégre nem hiába van Operában. Mindenből lehet hasznot húzni: ma este kizsákmányoljuk Wagnert! És én megmutatom a sok állítólagos zeneértőnek, hogy azért is: lesz olyan gyönyörűségem ma este, mint nekik. És a színpadra figyeltem és a zenekarra. Csak oda.

Még a Vénusz-barlang jelenete alatt a szemközti páholyba egy nő érkezett. Micsoda vakmerőség! A sötét nézőtéren át is tisztán láttam: az a nő pontosan úgy van öltözve, mint Ilona. Aranyfehér ruha és hattyúprém. Gyöngyök is. A haját éppen úgy fésüli, mint a feleségem, karját is úgy támasztja a páholy peremének, mint ő. Ha a feleségem látcsövezik, pontosan abban a pillanatban ő is. És ha a feleségem Miklóst nézi, akkor az a nő is Miklóst. Mi ez!? Talán utánozza őt. Ki az a nő — egy Michaelis Ilona-paródia. És tulajdonképpen mit gondol Elemér Miklós, talán azt, hogy engem fog csúffá tenni, vagy ami még rosszabb, a feleségemet. Mintha lehetne! Igazán nem a ruha teszi Michaelis Ilonát. Vagy azt hiszik, lehet a Botticelli Madonnáját egyszerűen leutánozni. Valahol mégis csak lesz valami különbség, egy árnyalat, a csalás és árulás ujjenyomata. A legtökéletesebb mester is megtéved egy ponton, valahol alul marad, ha csak egy vonással is és ez a vonás akkor felborítja az egész képet. Az ál-Madonna nevetséges lesz.

És ime... most is... igazam van! Michaelis Ilona, az igazi, az, aki mellett ülök a páholyban, sír. Az a másik nem. Az nem tud sírni. Az nevet. Amikor a feleségem sír, ő nevet. Hát mégis én győztem. Igazam van. Nem

lehet a világot megtéveszteni. Csak egy Michaelis Ilona van, az, aki itt ül az én páholyomban . . .

De nem! Már nem ül. Fölkel. Zsebkendőjével már előbb megszáritotta a szemét és most arra kér, hogy adjam rá a belépőjét és kísérjem haza. Egy perc múlva már kocsiban ülünk.

Ilona vacsora után sok feketét iszik és erősen cigarettázik. Éjfél lesz. El akarok köszönni, hogy kimenjek az irodámba dolgozni. Ő nem enged. Kézen fog. A szobájába visz. És ezen az éjszakán megint nagyon szeretett engem a feleségem.

XXIII.

Újra belém szállt a nyugtalanság. A vérem, mintha állandóan tűzön forralták volna. Ezt nem hagyhatom ennyiben. Hiszen ha csak engem bántottak volna, de hogy valaki merészelje a feleségemet így leutánozni. Nem tűrhetem, hogy a városban Ilona egy eleven torzrajza járjon.

Hát nem hagyom annyiban. Felkutatom azt a másik nőt és . . . Annyit mondhatok uracs-kám, keserű csattanója lesz ennek a tréfának és mégis csak az nevet a legjobban, aki utol-jára nevet.

Megkeresem őt. Razziát tartok az egész városban. Az Operában láttam először a párocskát. Nahát én ezentúl minden este ott leszek a színházakban és a hangversenyeken!

És megkezdődött a vadászat. Esténként négy-öt színházba is beloptam magamat. Shakespeare, Wagner, Offenbach, dráma, opera, operette, bohózat minden csak úgy kavargott a fejemben, olyan voltam, mint egy kiszakított ujságoldal, a napihírek rovata, benne a japán császár esküvőjétől az óbudai pincetüzig minden.

Egy egész hétig hiába kereskedtem utánuk. Végre — február 2, nem lehet ezt a napot elfelejteni, — bementem a Nemzeti Színházba. A Cyranot játszották, ami különben tökélete-

sen mindegy, mert én oda se figyeltem a színpadra. Beültem egy páholyba. Azokon az este-ken négy-öt színházban is volt egyszerre páholyom, hogy felvonások alatt is zavartalanul jöhessenek-mehessenek, egyik házból a másikba, kocsim mindig a kijárat előtt, örök hajsza, végtelen szemleút az esti városban. Körülnézek, — semmi. Nem baj. Van másik színház is Budapesten, én előlem elbujni nem lehet. És már tovább akartam menni, éppen a széket toloom csöndben magam alól odébb, amikor a szomszéd páholyba megérkeznek. Na, végre!

— Már egy hete várom Önöket és most éppen a szomszéd páholyban. Na, de hogy Önök milyen figyelmesek. Van szerencsém jó estét kívánni.

Ezt persze nem mondtam hangosan, csak úgy magamban gondoltam. De visszaültem a helyemre. Most figyelni fogok, csak a felvonások között várom meg és akkor . . .

— Jó helyre ültem, úgy hogy ők nem láthattak engem, én őket igen. Nézni, ez a fontos! Most legalább tudom végre, miért adott az Isten nekem szemet.

Megnézem őket. Lehetséges!? Hiszen nem csak a ruhája, de az arca is, minden . . . Nem! Ennyire még sem lehet hasonlítani. Vagy mégis tévedek? Nem lehet! A szája és ott a füle mögött — nem gyakran volt az enyém. de azért mégis és ösmerem és emlékszem . . . Magamat csak nem tudom becsapni . . . És most, lehúzta a keztyűjét és ujján a gyűrű, a zöldköves gyűrű. Csak ma vettem neki és alig egy órával előbb húztam az ujjára. A másik ezt nem tudhatta, nem készülődhetett rá, ezt még sem utánozhatta . . . Tehát? . . . Tévedés? . . . Lehetetlen! Még ha én tévednék is, a gyűrű, az nem tévedhet, az nem csúszhatott az igaz Michaelis Ilona ujjáról az ál-Michaelis Ilonáéra. Az asszonyok igen, de a tárgyak sosem hazudnak.

De mit töprengek? Most ő Miklós füléhez hajol és azután halkán, de hogy én is meghalhattam:

— Édes, — mondta neki.

Nincs több gondolkozás. Ez az ő hangja, az ő szava. Ősmerem. Nekem is mondta: »édes«. De neki szebben mondta.

— Uram! Bocsánatot kell kérnem Öntől. Azt hittem, hogy ma is féreművet hordoz magával és íme, hozza az igazit, a remekművet. De még micsoda remekművet!... Uram, most Ön volt a ravaszabb. Alaposan kifogott rajtam, Gratulálok.

Persze ezt is csak magamban gondoltam, mélyen magamban.

És azután:

— De mit törődöm Önnel? Csak egy ember van és ez én vagyok. Én, mindig csak én! És mi az Ön ravaszsága az én szerencsémhez képest. Elindultam, hogy torkonragadjak valami kalandornőt és a szerencse leülteti mellém a feleségemet. Pontosan a szomszéd páholyba. De milyen tréfás is tud lenni olykor a szerencse Az én tulajdon szerencsém.

Nevetnem kellett és hogy ne zavarjam az előadást, gombócot gyúrtam zsebkendőmből és azt begyömöszöltem a számba. De most elhagyott a szerencse, az én hagyományos szerencsém. A legyúrt nevetésből fuldoklás lett, azután krákogás, köhögés. Többen a nézőtéren püsszegni kezdtek, erre megijedtem, ami még rosszabb volt, mert hirtelen rájött valami ideges köhögési roham. Mintha éles üveggel csiklandozták volna belül a torkomat. Nagy, erős, reszelős köhögés, a ronggyá harapott zsebkendőt muszáj volt kiköpnöm, bele egy úr ölébe, aki alattam ült a szélső földszinti zsölylén. Megvolt a botrány!

Az egész nézőtér egy sustorgás. Mindenki engem nézett, a szomszéd páholybeliek is.

Megláttak.

Összenéztek, azután . . . De tovább nem tudtam őket figyelni, egy perc múlva már üres volt mellettem a páholy.

Elmentek.

De hát miért? Hiszen azért jöttek, hogy megnézzék a Cyranot. És most én miattam? Hát olyan nagy ember vagyok én, hogy érde-

mes miattam otthagyni egy színdarabot, pláne olyant, ami versben van írva.

Én bizony maradok. Engem hiába vár a feleségem az előcsarnokban, engem ma nem lehet hazacsalni. Ó, nem, kérem! Megjelenni ilyen bátran a Nemzeti Színház előadásán, ketten egy páholyban mindenki előtt és azután szépen hazasétálni a férjjel! Ilyen olcsón mégsem adjuk. Tessék viselni a következményeket, — ahogyan a politikusok szokták mondani. Én bizony nem hagyom itt az én jó Cyranómat és — megtapsoltam az orr-monológot, úgy, ahogyan ember még nem tapsolt színházban.

A második felvonás után mégis mentem. Ó nem azért! De rámjött valami kicsinyes, ostoba fejfájás, igen, migrén, az, ami az asszonyoknak szokott lenni. Roppantul szégyeltem ezt, férfilétemre, migrén! Szégyeltem a sok ember előtt és otthagytam a színházat. Haza!

Amíg fölfelé mentem a lépcsőn, szinte már előre hallottam, mint fogja jelenteni a szobalány:

— A nagyságos asszony már lefeküdt, kérem. Nem jól érzi magát.

Rosszul hittem. A szobalány egy szót sem szólt. De az asztalomon beborítékolt levél, benne emnyi:

»Ha úgy tetszik, elválhatunk.

I.«

Elmosolyodtam.

És ha nem úgy tetszik. Ha nekem nem úgy tetszik!

XXIV.

Többé nem leskelődtem rájuk. Nem mintha nem érdekeltek volna. De szerettem mindig okosan élni, amennyire csak lehet, takarékoskodni magammal. Fölösleges munka: ostobaság, pazarlás. Ott, a színházban úgysis megtudtam mindent. Ennél többet már nem lehetett. A folytatás pedig jött magától, könnyen és munka nélkül. Elég volt, ha déli vagy esti asztalnál, — mert újra együtt étkeztünk, — rá-

néztem Ilona arcára. A szerelmes asszony árulója önmagának. Egy szó, egy magafeledkezett mosoly, egy az ajakba süppedő trilla, egy vállrándítás, de az is, ahogyan a levest kanalazta, vagy: bágyadt, félytelen tekintet, a száj szomorú görbéje, leroskadó kézmozdulat megmondott mindent. Többször volt szomorú, mint vidám és ennek nem örültem. Ha rosszkedvű volt, ideges — tudtam: most erősebb a szerelem, most kínlódnak, eszik, marcangolják, felvérzik egymást. A mosoly, könnyű jókedv ártalmatlan, olyan napokat jelez, amelyeket a szerelmesek gyorsan fognak felejteni.

Azt is megéreztem, hogy minden tülekedésük mögött én vagyok. Ez nem nagyzási hóbort. Mert én — az most nem dr. Berényi Sándor ügyvéd, én — az a férj, nem egy személy, hanem hivatal, intézmény. Sok vagyok nekik; szabadulni akarnának tőlem, az életükből kiirtani. Elemér Miklós nagy jellem. »Ő nem tud osztozkodni.« Szegény, ha tudná, mennyire nem osztozkodik, ha tudná, hogy a feleségem mostanában egyáltalán nem a feleségem. Ilona is biztosan ezt mondja neki órákon át, sír és könyörög és térdepel, de hiába! A fiú nem hisz, mentől inkább szeret, annál kevésbé hisz. Szegény, nem is tehet róla. Talán én sem hinnék az ő helyél. .. Talán, ha én megírnám neki az igazat. Egy ilyen levél a részemről nem tolakodás. Sőt. Kötelesség volna megnyugtadni egy embertársamat. »Uram, a hölgy éppen csak azzal tüntet ki, hogy a nevemet viseli. .. Én tudom, hogy mi a kötetlenségem. . . Feleségemet már hónapok óta az ön menyasszonyának tekintem és még a kezét sem szorítom meg.«

Menyasszony? Hátha Ilona mégis válni akar. Hátha nem csak fenyegetés volt az a levél akkor az asztalon? Hátha ő komolyan akar? Lehet. De én nem akarok! És én is a világon vagyok! Betolakodtam az ő életébe, de most már nem hagyom a helyemet. Az ember elválik akárkitől, de nem egy Michaelis Ilonától. Tehetek én róla, hogy a sors hozzám adta feleségül a világ legkülönb asszonyát?

Nem válunk

XXV.

Mostanában mind gyakrabban jártam apósom üzletébe. Mert hát azt még sem lehet, hogy az ember csak úgy egyszerűen bedobja valahová a pénzét kamatra és azután meg se mukkan. Még sem uzsorázhatom ki teljesen Michaelist. Azért, hogy ő valamikor minden pénzemet vissza fogja adni duplán, sőt három- és négyszeresen, dolgoznom is kell. Segíteni akarok neki. Ne csak a pénzem robotoljon, én is. Bejártam az irodába, számoltam és leveleket írtam, nagy üzleti könyveket lapoztam és az egyik íróasztal fölött lógott a munkakabátom.

Egyik nap bejött az irodába Erdős Gyula úr. A nagy furnérgyáros, a remek agytulajdonos. Bemutattak neki, mintha nem ösmerném, mintha nem láttam volna, hogyan eszik, mintha nem hallottam volna, hogyan nevet. Nem ösmertük egymást és én mégis mindent tudtam róla. A Tátrában egy álló hétig ült Michaelisék asztalánál és feleségül akarta venni Ilonát. Ez olyan sok, ez olyan nagy! Ennél többet Napoleonról sem lehetne tudni.

Vártam egy mérges kézszorítást, egy rossz tekintetet, valamit, ami kijárt volna nekem, a győztes vetélyársnak. De nem. Erdős úr fölényesen végignézett, lemosolygott, nem is csendesen, mert ő nem tud csendesen mosolyogni. A leghalkabb nevetése is fűrészel.

Miért mosolyog? Talán...? Tudja ő is? Hogy Ilona és Miklós... Istenem, erről sem tehetek. Az ember nem tudja lecsatolni a pupját. Bizonyára így van ez rendjén, hogy mindenki tudja rólam, hogy ki vagyok. Tessék is! Én nem tagadok, én nem hazudok, én nem játszom a diadalmast. Én nem csalok és nem vezetek hamis könyvet magamról.

— A felesége önagysága és én jó pajtások voltunk valamikor, — mondta Erdős úr.

Pajtás, — micsoda álszó. Erdős úr lehet barát vagy ellenség, vagy védnök, vagy vásárló, vagy eladó, de — pajtás...? Nem. Pajtás az másvalaki. Ilona pajtása... Megmondjam neki?

Hiszen úgyis tudja. Tudja. Ezért fűrészsel belém a mosolyával.

— Alkalomadtán tiszteletemet teszem önök-nél, ha megengedi . . . Egyszer meghívom magam vacsorára . . . No, ne féljen, nem mára, nem is holnapra . . . Én tudok várni is, majd eljön a nap, amikor a kis házaspár szívesen látja az asztalánál Erdős Gyulát.

És úgy nevetett, mint a cápa.

Szerettem volna megkérdezni: vajjon mit szolt volna hozzá, ha én hívtam volna meg magam az ő és a felesége, született Michaelis Ilona asztalához? Ha ő vette volna el Ilonát? De nem vette el. Nem is értem, miért nem? Hogyan lehetett nem megkérni Michaelis Ilona kezét akkor, azokban a napokban, amikor . . . amikor még hozzám is feleségül jött. Vagy, mert az apja akkor a rendőrségen? . . . A rendőrség brutálisan tévedett. Ennyit csak tudhatott volna Erdős Gyula úr. Ő az ő nagy eszével ne tudta volna, amit még én is tudtam, azt, hogy Michaelis remek bankár, becsületes ember, aranytisztesség és hogy ő az Ilona apja. Ezt még azokban a napokban sem lehetett tőle elvenni, ezt, hogy ő az Ilona apja.

De Erdős úr akkor nem ért rá és azután sem ért rá hetekig és nem ért rá hónapokig. Ma ráér. Eljött a bankba és . . . De mit jelent az, hogy ő tud várni is? »Majd eljön a nap...« Sosem jön el! Ilona nem akar vele egy asztalnál ülni! Ez már világos volt a Tátrában is. Ilyen okos ember és nem akarja ezt megérteni.

Otthon megmondtam:

— Erdős Gyulával beszéltem ma . . . Hozzánk akar jönni . . . Vízit, vacsora . . .

— Maga hívta?

— Nem én, egy szóval sem.

— Köszönöm, — mondta Ilona és arca földerült.

No lám, Erdős úr! Hát ki jutott tovább! És hogy magával találkoztam, kaptam egy »köszönöm« szót is.

A feleségem azt mondta nekem, hogy:

— Köszönöm.

XXVI.

Ezen a napon rengeteget robotoltam. Késő estig dolgoztam az én irodámban, azután az apósoméban is. Mintha agyon akartam volna magam dolgozni, halálra számolni és könyvelni és levelezni, egyenkint megölni az idegeimet, kivégezni az agyvelőmet. Nem ment. Amikor tizenkétórás turnusok után keltem föl az íróasztal mellől, gyalázatosan ép voltam. Erős és mozgékony, mint egy néger boxoló. Jártam egyet, este kimentem a Városliget felé. Nagy János ucca 42. És megálltam az ablaka alatt. Én, Michaelis Ilona férje, Michaelis Ilona ablaka alatt. De csak a név közös. Az a másik Ilona, az nem szeretett, nem akart, ez pedig, aki otthon van a lakásomon szeret is, akar is. Hiszen ha másként volna, nem jött volna hozzám feleségül . . .

Fölbámultam az ablakra, mintha elveszett esodát kerestem volna. Hát lehetséges volt? Valamikor én itt jártam lesve, lopva, minden nap és minden este és egy hosszú télen át a lába nyomát kerestem a hóban.

Hazamentem. Lefeküdtem. Aludni nem tudtam, ágyam mellett felgyújtottam a zöldernyős lámpát. Körüljártattam szememet a szobán. Az én szobám ez? Miért? . . . Nem szeretem egy szögét sem, a kárpittól a csillárig minden a más ízlése és a más elgondolása. Minek ez nekem? Túlságosan előkelő, a bútorai nagyon elemések, talán azért nem tudok benne aludni, idegen vagyok itt, nem is hiszem, hogy igazi szoba ez, inkább valami mesterséges, amit úgy építettek színpadon és én most nyakig benne fetrengök valami komédiában, egy igen-igen cudar komédiában.

Kinyújtottam a kezem egy könyvért. Olvasni kezdtem, faltam a sorokat és ahogyan egyet lapoztam, már nem is emlékeztem rá, hogy mi volt az előző oldalon. Olyan buta voltam ezekben a napokban, hogy megírigyelhetett volna érte egy öszvér.

Az ajtó kinyílt. Alig volt időm, hogy a könyvet kiejtsem kezemből. Bejött ő.

Áttetsző kis hálóinge fölött alig valami, keskeny csipkekendő a vállán, hófehér lába mezítelen kis kék damasztapapucsban. Olyan szép volt. Serdült fiúk tudnak ilyen szép nőt álmodni. Leült az ágyam szélére, homlokomra rátette kezét.

— Édes, — mondta. — Miért ez? . . . Már hónapok óta és . . . Ez nem lehet így tovább . . . Haragszik?

— Nem haragszom magára, Ilona.

És akkor nem is haragudtam. Sajnáltam őt. Tudtam, valami rendkívüli történhetett köztük, valami halálos, hogy ezt meg tudta tenni, most bejön, hogy megcsalja a szerelmét. Megcsalja az első férfivel, akit elér. A férjével. Meg akarja magát alázni, valamit akar, amit nem lehet kijavítani, ami helyrehozhatatlan, amiért majd örökké szégyelnie kell magát a fiú és saját maga előtt is. Becsületes ember ilyet nem fogadhat el.

Sokáig gondolkoztam így. Szememet mezítelen kis lábára szegeztem és még sem láttam, a lábát sem láttam, annyira elmerültem magamban.

Ő szólt:

— Akkor az . . . a színházban . . . Tudom . . . ezzel még adósa vagyok magának . . . meg kell magyaráznom . . . De maga még csak nem is kérdez . . .

Nem engedtem, hogy folytassa:

— Maga el akart válni tőlem, — szóltam.

— Nem igaz, — mondta. — Nem igaz. Szeretlek! Téged . . . Most kezdődik nekünk az élet . . .

— Az a másik?

— Tévedés . . . Nyomorúság . . . Ezentúl csak téged . . . Mindig és . . .

Olyan hitvány voltam, hogy el tudtam volna őt fogadni. Kinyujtottam a kezemet, két karját nyakam közé öleltem, száját le akartam húzni az enyémhez, amikor . . .

De erre éppen úgy nem lehet pontosan emlékezni, mint arra, hogy az ember, hogyan ájul el. Hirtelen feketét láttam, meg vöröset, azután sárgát, a szemem karikázott, sárga vak-

ság borult rám, azután megint feketét láttam. Kezem nyaka köré fonódott, éreztem: most megfojtom.

Hogy hogyan történt tovább, már csak szagatott emlék előttem . . . Amikor kissé magamhoz tértem, állati erővel rángatott a sírógörcs. Szememből a könnyek csak úgy fröcsköltek. A hálóinge, vállán a csipkekendő és az arca is — igen, az ő arca — tele volt az én könnyeimmel. Ő nem sírt, csak én, ez olyan furcsa volt, egy ember sír és kettőnek az arca könnyes.

Még pár percig ott ült az ágyam szélén. Azután fölkel, ment. Egyetlen szó nélkül.

XXVII.

Megint külön étkezünk. Jobban gyűlölt, mint valaha.

Nem lázadoztam ellene. Sőt nekem ez jólesett. Mintha alkohol lett volna, ittam ezt a gyűlöletet, magamba szívtam, megmámorosodtam tőle. Ime, mégis valami: ami köztünk van, amit nem tud megvonni tőlem. Mást szerethet, de így gyűlölni csak engem tud.

Egy napon pedig újra két teríték volt az asztalon. Megjelent, megbiccentette fejét, könnyedén mosolygott, mintha kérdezte volna: »szabad kérem ez a hely?« azután leült velem szemben, mintha vendéglői asztalhoz ült volna, szembe egy idegennel. Szeme fényes volt, arcbőre csak úgy szikrázott a fehérségtől, ajkán egy picit rouge, szépsége fölött valami vidám zománc és az egész emberen egy édes nyugtalan-ság. Néha, látszólag minden ok nélkül mosolygott, sőt olykor szólt is hozzám, kedves kis elmés megjegyzései voltak egészen közömbös, teljesen harmadik dolgokról és éreztem, amit mond, nem nekem mondja. Néha fékeznie kellett magát, nem bírta a titkolt boldogságát. És én magamban:

— Kibékültek. Már megint szeretik egymást.

Már megint? Hiszen mindig szerették egymást.

Egy napon dolgom volt a Városligeten túl, a Hermina úton. Február vége volt, gyalog vágtam át a Stefánián és visszafelé tértemben bekanyarodtam a szökőkút körüli térre. A kút medencéjét most, tél végén zsupos szalma borította. Egy lelket sehol és semerre nem látok. Hirtelen belebotlok egy emberbe, föl se vetem a fejemet, »bocsánat« mormolok és tovább akarok menni. Már egy-két lépést teszek is, amikor ösztönszerűen mégis megnézem az embereimet. Magas, hosszú fiatal úr, — megint az átkozott húsz centiméter különbség, — világoszürke lengyeles bundában van, a cipője is remekül elegáns és az arca, ez a hideg, mégis kissé művészien átszellemült arc — Miklós.

Megálltam.

— Bocsánat, uram, — mondtam — a könyökömmel megütöttem az imént, talán fájt is Önnek, de én igazán nem akartam, biztosíthatom, hogy egyáltalán nem . . . Csak úgy mentem magam elé és azt sem láttam, hogy valaki jön velem szemben . . .

Ő is megállt, egy szót sem szólt, engem nézett, kicsit félrehúzta a száját.

És én valami leküzdhetetlen nyomás alatt:

— De hiszen mi ösmerjük egymást.

— Akar valamit tőlem! — mondta — ő és zsebébe süllyesztette mindkét kezét. (Lehetett is bátran. Ellenem nem kell védekezni.)

— Nem . . . Sőt. . . Ajánlom magamat . . . És még egyszer bocsánat

Elém állt, még mindig zsebre süllyesztett kézzel:

— Akar valamit tőlem?

— De egyáltalán semmit . . . Hiszen már mondtam, hogy semmit . . . Azaz . . .

— Tessék!

— Hát igenis akarok valamit! Hazudtam, amikor az előbb azt mondtam, hogy csak úgy mentem magam elé . . . Nem igaz! Én egyenesen azért jöttem, mert tudtam, hogy találkozni fogok Önnel itt kint, a néptelen ligetben . . .

Mondhatnám, hogy Önre leskelődtem, ólálkodtam . . .

— Ez Önnek különben is szokása.

— Igen. Rossz szokás, bevallom. Ön ugyan egyszer már megtiltotta, de én, sajnos, nem tudok leszokni róla, úgylátszik, a véreemben van...

— Mit akar!

— Azt, hogy ne bántsa a feleségemet! Ne sértegesse!

Egy lépést tett felém, fejét erősen lehajtotta, arcát egyenesen az enyém elé. Egy másodpercig össze is ért az orrunk. Mindkettőnk orra hideg volt. Azután elkapta fejét és én tovább beszélhettem.

— Ön, amikor Rómában voltunk, a feleségemnek levelet írt . . .

— Amit Ön felbontott.

— Most nem erről van szó. Felbontottam és ezért bocsánatot kérek. De a lényeg nem az, hogy egy levelet felbontanak . . . Végül minden levelet felbontanak . . . A lényeg a szöveg . . . Minden levélben a szöveg a fontos, az, amit benne írnak . . .

— Ne ostobáskodjék, kérem.

— Kérem, én nem ostobáskodom, viszont Ön alaptalanul megvádolt egy védtelen nőt. Azt írta, hogy a feleségem eladta magát. Hát kérem, ez nem igaz. Szíveskedjék tudomásul venni, hogy nem igaz. Megkövetelem, hogy elhigye: Michaelis Ilona nem eladó. Én kikérem . . .

— Mit kér ki?

— Azt, hogy valaki is merészelje hinni, hogy Michaelis Ilona eladó. Nem volt és nem is lesz az sohasem és én kikérem . . .

— Kinek a nevében kéri ki! Az ó nevében vagy pedig . . .

— A magaméban. Csak a magaméban. Ez természetes. Minden ember csak a maga nevében tiltakozhatik.

Hangosan felkacagott.

— Befejezte?

— Még nem, — mondtam.

És elkezdtem a fejemet rázni. Jobbra és balra, ideges, görcsös erővel rángattam a feje-

met. Végre sikerült. A kalapom, de igazán anélkül, hogy egy ujjal is hozzá értem volna, lerepült a fejemről.

— Vegye föl a kalapomat, — mondtam.

És hogy ő meg sem mozdult, még egyszer és most már keményebben:

— Vegye föl a kalapomat! Akarom!

És lehajolt és fölvette a kalapomat és rátette fejemre. Fordítva tette rá, ami nyilvánvalóan kicsinyesség volt — hogy őszinte legyek, nem is vártam tőle — és tovább ment. — Én is az ellenkező irányba.

És hazáig fordítva vittem fejemem a kalapomat.

Vacsoránál Ilona megrótt.

— Kérem, ha valami baja van az idegeivel, álljon hideg víz alá. De az uccán ne tessék botrányt csinálni. Az ember szégyeli magát, elvégre mégis a nevét viselem . . .

— Ó, ami a nevet illeti. Kérem maga Michaelis Ilona és ha bármi is történik, ha a világ szét is szakad, maga mégis csak Michaelis Ilona. Ezt nem veszítheti el sohasem, ezt, hogy maga Michaelis Ilona . . .

Rámnézett:

— Nem lehet magával beszélni.

Azután vállat vont.

— És különben is, nem is érdemes. Úgy látszik, hogy mégsem érdemes.

XXVIII.

Másnap Ilona megszökött tőlem.

Szökött? Hiszen olyan bátran csinálta. Szinte a fülem hallatára rendelkezett. Megparancsolta a cselédeknek, hogy csomagolják össze a holmiját, a sok ruhát, bundát, kalapot, selymet, bársonyt, prémet és a finom linonokat, igen, a fehérneműt is, amihez azért nekem is volt közöm, mert hiszen azt is én fizettem ki. Ez pedig nem szemrehányás, mindössze egy durva gondolat, amit azonban nem tudok el-

fojtani magamban. A fehérneműjét én fizetem ki.

Természetesen nem búcsúzott előszóval, kezet sem nyújtott, egyáltalán egy szó sem arról, hogy ő elhagyja házamat, az én házamat, amely az övé volt és ahol én csak vendég voltam, hazajártam ebédre, vacsorára és alvásra és mindig kényelmetlenül éreztem magamat, mint a kopott utas, aki fényes szállodába tévedt, csak szűkölve mer leülni egy székre és folyton azt várja, hogy mikor dobják már ki. Nem engem dobott ki, ő ment el. Este a terítékem mellett egy körülrongyos papiroslap, rajta ceruzával ennyi: »Adieu.«

Nagyon megharagudtam. Mire való ez az affektálás? »Adieu.« Hát kik vagyunk mi, talán franciák? Mikor beszéltünk mi egymással adieu-val, meg au revoir-ral? Soha! Van ennek rendes magyar formája is. »Isten vele«, vagy »Ajánlom magamat«. De: adieu? Gyűlöletes nekem ez a póz. Ezért haragudtam. Hogy elment, azért nem.

Nem örültem neki, de nem is haragudtam. Haragudni! Az ember nem hiába járt egyetemre és olvasott össze annyi vastag és bölcs könyvet. Annakidején kitüntetéssel szigorlatoztam a jogbölcseletből, még van némi fogalmam az egyéni jogról és annyi józan eszem is, hogy ne átkozzak meg egy magasztos tudományos elvet, csak azért, mert pillanatnyilag én látom annak kárát. Épelméjű ember a huszadik században még csak nem is vitatkozhatik a szabad költözködés helyes voltáról. Ilona el akart tőlem menni, az ő dolga. Hogy nekem kedves vagy nem, — az igazán mellékes, komoly jogász nem tagadhatja meg ezért a bölcselet és a jog évszázados gyakorlatban megszentelt dicsőséges elméleteit. És egyáltalán, hová jutnánk, ha a világ összes törvényeit egyetlen gyakorlati célért szerkesztenék, azért, hogy dr. Berényi Sándort (Budapest, V., Aulich ucca 24, I. emelet) ne hagyhassa el a felesége.

Hát elhagyott. Nem lepődtem meg, nem szédelegtem, nem támolyogtam. Íme a félóra,

ami esedékes volt azóta, hogy feleségül vettem őt. Most bekövetkezett. Gondolkozzam? Min? Azon, hogy miért tette? Tette, mert ő az ő és mert, én az én vagyok. Hogy nem szeret? Okos kérdés. Vagy egy asszony azért hagyja el az urát, mert szereti. Egyáltalán: egy asszony nem szereti az urát! . . . Nem szereti, ha az az asszony Michaelis Ilona és ha a férje én vagyok.

A cselédek nem tudták megmondani, hogy hová ment. Nem tudták, vagy csak nem akarták? Hát jó: csak nem akarták. Akkor is mit tegyek? Törjek, zúzzak? Fölösleges durvaság. Józan ember ilyet nem tesz, ellenkezően megbecsüli, hogy ilyen szegény emberek válságos pillanatban és még a tulajdon anyagi érdekeik ellenére is a rokonszenvesebb félhez húznak. Jelen esetben a feleségemhez.

Vacsorázzunk!

Azután nem bírtam megenni egy falatot sem. Forró és keserű ízek a számban, a torokban fuldoklásféle. Bizonyára sokat cigarettáztam ma.

Fel-alá jártam, gondolkoztam. Hová ment? Biztosan a szüleikhez. És most akaratlanul is tiszteletlen voltam emlékezetük iránt. Ott az ebédidőben, szemközt a székkal, amelyen ő ülni szokott, hangosan kikacagtam Michaelis Ilonát. Haza papához, mamához. Haza a jó szülőkhöz. Ezt a legkisebb polgárasszony is tudja. Ez volna hát a királynő, az egyetlen, a választékos, a gögös, a tehetséges! Michaelis Ilona, a páratlan! Papamamához!? Szívből gratulálok Önnek Elemér Miklós úr.

Hogy én most érte menjek, beállítsak Nagy János ucca 42 alá!? És hogy ott fogadjanak valamennyien? Ilona bujik előlem, mama sír, papa pedig sajnálkozik és udvarias hozám, olyan udvarias, mint amikor nem tud és nem akar fizetni. Haptákba állítsam őt magam előtt, mint a rendőrtisztviselő tette a vén szélhámossal. Mert szélhámos! Az, az! Szélhámos, szélhámos és szélhámos! Nem, tisztelt társaság, rajtam mulatni nem lehet! Engem többé nem látnak, én ki

nem megyek magukhoz. Önök miatt még a telefonkagylót sem veszem föl. Még a villamosáramért is kár volna.

Lefeküdtem. Nem vacsoráztam, gondoltam éhomra pompásan fogok tudni aludni. Ha lefekszem, különben sem emlékeztet semmire semmire. Hiszen olyan egyedül leszek az ágyamban, mintha ezen az éjszakán is nő ember volnék.

Lefeküdtem, volt este tíz óra. És mint előre tudtam, jól, mélyen elaludtam, szinte minden átmenet nélkül. Erősen aludtam, belezuhanva a magam testébe. Álomnélküli, nyugodt pihenés volt ez, testet-lelket üdítő. Tökéletes pihenten ébredtem, a szobám még sötét. Felcsavarom a villanyt, ránézek az órára. Tíz óra négy perc. Aludtam négy percig.

Kiugrottam az ágyból, nem mertem visszafeküdni. Mindent vártam, csak ezt nem, ezt, hogy az idegeim is ellenem lesznek, fellázad, ellenem szegül a testem, a tulajdon testem, amit pedig több mint harminc év óta ápolok, védek, táplálok, hidegtől, melegtől megóvok. Hát érdemes volt ezt tenni ezért a testért? Vigyázni rá, hogy éhen ne pusztuljon, gyulladásba ne essen, vízbe ne fúljon, villamoskerék alá ne jusson. És most fellázad! A tulajdon testem — Michaelis Ilona cinkosa.

Felöltöztem, langyos fürdőbe ültem, azután lámpafénynél gondosan megborotválkoztam. Friss fehérnemű, tisztára kefélt ruha és cipő, az inas kocsit hoz és fel a klubba.

Aldott egy hely! Emberek és vacsora, játék, ujságok, szivarfüst, mosoly, minden mintha csak engem várna, értem volna, hogy könnyűvé tegye nekem ezt az éjszakát. Szerencsés ötlet volt, hogy idejöttem. Hogy férfiak miért magányosak, mi több: férfiak miért nők, amíg az izgalomnak, a jóságnak és az emberszeretetnek ilyen pompás menedékházai vannak, mint a klub!

Játék! Nem, arra még ráérünk. A kártya nem szalad el, a szerencse sem. A szerencse — én tőlem? Mindent szép sorjában. Előbb megvacsorázunk.

Bementem az étterembe. Leültem egy üres asztalhoz. Pincérek egész serege. Az egyik az abroszt söpri, a másik a széket igazítja, a harmadik poharat hoz, a negyedik étlapot. Mind énmiattam. Csak most látom, hogy mégis mennyire szeretnek engem az emberek.

Ki akartam élvezni a közszeretetek ezt a meleg és ünnepi percét. Mindenféle ürügyeken tartóztattam a pincéreket. Legyenek körülöttem sokan és sokáig. Az étlapot olvastam hosszan és alaposan. Igen, ma különösen megvágatom, hogy mit adok magamnak enni. Egy embert táplálok és ez nem csekélység, egy embert — magamat. Én nem vagyok Michaelis Ilona, aki a hotelben gőgösen félretolja az étlapot és behúnyt szemmel mondja a pincérnek: »Hozzon, kérem, valami könnyűt«. Vagy más emberek: »Hozzon nekem, amit akar. Maga a pincér, csak nem akarja, hogy még én törjem a fejemet azon is, hogy mit eszem!«

De hát min törje az ember a fejét, ha nem azon, hogy mit fog enni. Talán azon, hogy kit vegyen el feleségül? Ezen nem kell gondolkozni. Az ember megnősül, az embert megcsalják, ez jön válogatás nélkül, legtöbbször még a nő sem válogat abban, hogy kivel csalja meg az embert. Ezek kicsiny dolgok. De étkezni, magunkban folytatni a világegyetem fenmaradásának titokzatos és szent műveletét, ez valami. Az étkezés a gondolkozó ember számára mély szertartás. Keleten imával szentelnek meg minden falatot, Nyugaton pedig egyetemeken tanítják, hogy mit szabad és mit nem szabad, mit kell és mit nem lehet enni.

Végigolvastam az étlapot felülről le, azután megint alulról fölfelé.

— Kérek húslevest tojással, szárnyast francia salátával, vesepecsenyét félig kisülve, zsírtalanul, velefőtt burgonyával és valami céklát hozzá, mert az tisztítja a torkot, a gyomrot, a beleket és a vért is. Friss, házilag készített torta, sajt vajjal, igen, érett sajtot, az fokozza a szervezet munkáját és hizlalja az agyvelősejteket, majdnem úgy, mint a foszfortartalmú hal, a vaj pedig, amellett, hogy pompás tápláló,

szinte munka nélkül emésztődik, azt jelenti a beleknek, amit az olaj a gépeknek. Almát hozzá, nem körtét, az almasav sokkal egészségesebb. Fekete? . . . Várjunk még. Egy pohár malátasör a leveshez, csak egy pohár, mert a sörből igazán csak az első hosszú korty esik jól, a pecsenyéhez kevés vörösbor, ez vért csinál és javítja a hangulatot, ami fontos még az olyan jókedvű embernek is, mint én vagyok, mert ha valamit, hát a vidámságot kell ápolni, hogy úgy mondjam öntözni . . . De azért az egészségről ne feledkezzünk meg és valami ásványvizet lythiumosat vagy nátriumosat, ami lefogja a szesz és a sült hús savait, a végén feketét, mert az felfokozza a szív és az agy működését, a vérkeringést is, tisztán a feketét persze, nem vagyok barbár, hogy tejjel elkeverjem egy ilyen királyi italnak az ízét és hozzá — *pour la bonne bouche* — mint valamikor egy hölgytől hallottam egy római hotelben . . . igen, egy hölgytől Rómában, mert én valamikor Rómában jártam egy királynővel . . . *Pour la bonne bouche*, egy pohár konyakot. De francia legyen és ha nem az, hát visszaküldöm, mert én többé megcsalni magamat nem hagyom. Soha!

— Ni, Berényi, csak hogy magát is látni végre, — szólt hozzám egy sovány, fekete és egyébként is kiálthatatlan arcú férfi és kérdés nélkül leült mellém. Homályosan emlékeztem rá. Körúti üvegkereskedő, aki minden este itt vacsorázik és minden éjszaka a bakkasztalnál ül. Papirosszalvétával az evőeszközét tisztította, (a pincérnek: »hoyzon, amit akar«) majd odanyúlt az én papirosszalvétámhoz:

— Szabad?

És a szemüvegét kezdte vele törölgetni.

← Hát, hogy mint, kérem? És a kedves felesége önagysága?

Ezt ő kérdezte tőlem. Nem vettem zokon. Felnőtt ember nem kérdez hiába. Bizonyára komolyan érdekli, hogy hogyan van a feleségem. Egy ilyen gyönyörű nő egy ilyen csúnya férfit,

miért ne érdekelne. És őszintén megmondtam.

— Pompásan. Azt hiszem, a feleségem sosem érezte magát olyan kitűnően, mint ma este.

— És maga ilyenkor egyedül hagyja az asszonyt. Na hallja, — mondotta ő és szemtelenül vigyorgott.

— Egyedül hagytam, mert . . . mert én nem érzem magam egészen jól. Ideges vagyok, rájött, hogy kimaradjak és . . . végül is én is a világon vagyok. Az ember gondoljon elsősorban magára.

Ő:

— Nagyon helyes . . . Pincér, egy sört . . . Az ember mindig magára . . . Világosat, hiszen tudja . . . Először én jövök és azután én és harmadszor megint csak én . . . Ez az én elvem is. És maga is Berényi, no lám. Örülök, hogy maga is így gondolkozik. Kell is. Valaki, aki annyit dolgozik mint maga . . .

A levest kanalaztam. Közben minden meggyőződés nélkül — de miért ne legyek egyszer én is jó és udvarias? — megkérdeztem:

— És a maga felesége önagysága?

Belevágott a húsba, hogy a leve szétfröcskölődött az abroszon.

— Tréfál vagy . . .

— Nem én, nem tréfálok. Miért tréfálnék?

— Vagy igazán nem tudja, hogy én nőtlen vagyok.

— Nőtlen? Na, ne vicceljen.

— Azaz, ahogyan vesszük. A feleségemtől . . . Azaz . . . Kenyeres, egy zsemlyét ide . . . A feleségem vált el tőlem. Nem szeretett.

Most aztán nem bírtam magammal. A kenyeres lány előtt és bele a süthúsba, a fekete lébe:

— Ezt igazán nem csodálom. Hogyan is szeretne volna magát a felesége. Mit lehet magán szeretni?

Azt hittem, ott üt le a székemről. De nem! Lehajtotta a fejét, kicsit szomorúan mondta:

— Igaza van. Engem nem lehet szeretni. Különösen egy asszonynak nem. Kártyás ember vagyok.

Szünet. Azután:

— Engem egy nő se tud szeretni. Lássa, most is van egy kis babám...

De hát mi jutott ennek eszébe. Én vacsorázni jöttem és nem sajnálkozni! Talán le akar itt vetkezni előttem, bebizonyítani nekem, hogy az olyan csúnya állatnak is, mint amilyen ő, emberszív van a belsejében.

— ...és az se szeret engem. A kis babám is megcsal. Pedig én öltöztetem, pénzelem is és... Azt is tudom, hogy kivel csal meg, de én azért nem haragszom rá. Kidobhatnám, de nem teszem, mert ha kidobnám, akkor, úgy-e, miből élne szegényke.

— De kérem...

— Nem, nem! Neki szüksége van rám... Ernő, mi lesz azzal a spriccerrel... Mert ha nem volna rám szüksége, akkor, úgy-e, már régen faképnél hagyott volna, hiszen nem szeret, sőt utál. Ezt is egészen bizonyosan tudom...

— Kitől? Talán magától önmagától? — kérdeztem gonoszul.

— Úgy van. Megmondta egyszer ő maga. Hiába nevet, én ezt tisztelem benne. Az őszinteség... hiába... az őszinteség az emberi lélek virágzása... Pikkoló már megint nincs fogvájó az asztalon! Micsoda disznóság!... Majd szólok a bérlőnek... Szóval nem szeret, de azért ragaszkodik hozzám, tehát szüksége van rám és az ember ne hagyja el azt, aki rászorult... Nekem például elvem, hogy adok a koldusnak is. Mert az se kérne, úgy-e, ha...

Elég volt! De hát mi ez! Hiszen ez az ember csal! Ez a csúnya, sovány, fekete, én úgy tudom róla, hogy ő üvegkereskedő a körúton és vélem most mindenáron el akarja hitetni, hogy ő ezenkívül egy... egy lélektulajdonos is. Üvegkereskedő és lélektulajdonos. De nem! Nem vagyok rá kíváncsi tisztelt úr! Egyáltalán ki hívta az asztalhoz.

— Igen, megcsalnak a nők, mindig is meg fognak csalni. Nem lehet engem szeretni, kártyás ember vagyok, kérem szeretettel, egy átkozott kártyás, bár verne meg érte az Isten...

Na, most aztán!

— Hallgasson, uram, — kiáltottam rá, mert kiáltottam. — Nagyon érdekes a történet, de ne folytassa. Egy férfi sose dicsekedjék el az-
zal, hogy egy asszony megcsalja őt. Egyáltalán egy ember sose legyen büszke arra, hogy ő számár. Nem olyan nagy dicsőség számárnak lenni.

Elhallgatott. Mintha komolyan azon gondolkozott volna, vajjon dicsőség, vagy nem az: számárnak lenni.

Azután:

— Kérem, — mondta, — én nem azért beszélek, mintha azt akarnám, hogy megsajnáljon. Hál' Istennek, nincs is mit sajnálni rajtam. Az üzletem nem megy rosszul . . . Maga ért engem . . . Ha egy kereskedő már azt mondja, hogy az üzlete nem megy rosszul . . . Egészséges is vagyok. Csak egy, az az átkozott kártyásság, verne meg érte az Isten.

Elhallgatott.

De most én nem engedtem.

— Mindegy. Ne mentegetőzzék. Mentől inkább magyarázza, annál rosszabb. A fő: az embernek nem szabad panaszkodnia, nem szabad levetkeznie, nem szabad megmutatnia magát. Ez az én elvem.

— A magáé. Könnyű magának. Aki úgy nőszült, aki olyan szerencsés, akinek olyan felesége van . . .

— Már az igaz . . . Parancsol rágyujtani? Szivart, vagy cigarettát?

Éjfélkor benéztem a bakkszobába. Ő adta a bankot, a lélektulajdonos úr. Nyert. Az arcát néztem, erősen, mintha azelőtt sose láttam volna. Valami hihetetlen szomorúsággal söpörte be a pénzeket, amiket nyert, mintha fájt volna neki a szerencse, mintha közben azon gondolkozott volna, hogy minek neki a sok pénz, kinek adhatja, amikor őt senki sem szereti.

Elmosolyodtam magamban.

— Látod, pajtás, most te is megtanulod, hogy a pénz nem minden. Te is, amit én olyan régen tudok, hogy nem lehet embereket föl-

bérelni, megvesztegetni arra, hogy szeresse nek... Embereket? Még asszonyokat sem. Lám, Michaelis Ilona nem volt eladó. Még ő sem. Ma igazán bebizonyította, hogy nem eladó.

Azután megint belenéztem a szomorú nyerő arcába. A szeme... Félelmetes. Nem igaz! Hiszen... ez az ember ellopta az én nézésemet.

És meggyűlöltem, mintha nem ember volna, hanem tükör.

Később én is játszottam. Veszítettem, azután nyertem, össze-vissza, a végén mégis valami nyereségben maradtam. Reggel négy felé lehetett, a lélektulajdonos úr haza akart menni. Mohó hajnali étvággyal még egy sonkászsemlét habzsolt, közben cigarettázott is, a fogát piszkálta, fizetett a pincérnek és a borfiútól még egy fröccsöt is kért »Schlaftrunknak«, mint mondta, és — mindezt egyszerre.

Nahát próbára teszem ezt az urat.

Félrevonom.

— Nézze kérem, — mondtam, — minden pénzemet elveszítettem... Nem akarom, hogy otthon a feleségem megtudja... Mert akármilyen angyali teremtés, mindig meg szokta nézni a tárcámat... Hiszen csak holnap délelőttig kérném, éppen csak délelőtt tíz óráig, azt hiszem elég jó pénz vagyok...

Hangosan felkacagott. A sonkaszírt mind kikacagta a szájából.

— Hogy ön jó pénz!... Úgy látszik viccel... Nevetnem kell. Hogy én ne tudnám, hogy ön jó pénz?... Bár ezer ilyen adósom volna...

És nyújtotta a pénztárcáját:

— Tessék. Vegyen ki blindre, amennyi jól esik. Nekem ma már úgyis csak kocsira kell.

Elöntött az epe. Mi? Még pénzt is adnál nekem rongyos? Hogyne. Már tudom: a koldusteória. Nem kér az, akinek nincs szüksége.

Visszalöktem a tárcáját.

— Nem kell!

— De kérem . . . Nem értem, igazán szívességet tesz vele, ha tőlem kér és nem más-tól . . .

— Öntől nem kérek.

— Mért nem, ha egyszer kell . . . Vagy nem kell?

— De kell. Nagyon kell. Csakhogy . . .

— Csakhogy? . . .

— Csakhogy az ember válogassa meg azt, akitől kér. Adni mindenkinek lehet, de nem lehet elfogadni mindenkitől . . . Maga nem lehet az én hitelezőm.

A borfiú hosszú vékony pohárban hozta neki a fröccsöt. Azt hittem, hozzám vágja a lélektulajdonos úr. De nem. Szájához emelte a poharat és egy nagy erős nevetést belebugyborékkolt az italba, ami a szája alatt leszivárgott a nyakkendőjére és az ingére.

Ez is ember? Arcába köpnek és ő nevet. Ez is ember? Akit nem lehet megsérteni! De hogyan is lehetne. Egy férj, aki föl se veszi, hogy a felesége elhagyta őt!

. . . Még ott maradtam a klubban. Ittam. Reggel félhétkor mentem csak el, gyalog. Gondoltam ennyi füst, meg étel, meg ital, meg kártya után sétálok egyet.

Negyedóra mulva ott álltam a Nagy János ucca 42. előtt. Becsöngettem. Ekkor háromnegyed hét volt reggel.

Miért is csöngetek? Fölverem őket és . . . ja igaz . . ., hazaviszem Ilonát. Nem mintha akarnám, nem mintha szeretném, nem mintha kellene, de hazaviszem. Viszem, mert az enyém.

— Bocsánat, itt felejtettem az ernyőmet. Vagy:

— Bocsánat, itt felejtettem a feleségemet.

Ez tökéletesen mindegy. Az ember az ernyőjébe se szerelmes, de hazaviszi, mert az övé, mert dolgozott érte, megfizette és . . . Mert az övé. Igen, másodszor is: az övé.

Beengedtek. Michaelist fölkellették. Jött elém még az álom rózsaszínű mosolygásával.

— Mi az fiam? Csak nincs valami baj?

Úgy? Csúfolódní méltóztatik? Tudok én is.

— Bajról szó se . . . Csak éppen haza akarom vinni Ilonát, hogy megfőzze a kávémat. Azután megint visszaküldöm maguknak.

Michaelis arca elfehéredett. Szája legörbült.

— Ilona.

— Igen. Ha még alszik, hát keltsék föl. Én nem érek rá, én kávéat akarok inni.

— De édes fiam . . . Miket beszélsz . . . Én . . . én nem értlek . . .

— Elég volt a tréfából! Ilona itt van . . .

— Itt . . .

— Tőlem megszökött . . .

— Megszökött . . .

Michaelis úr szó nélkül elvágódott, végig a szőnyegen. A csodaember és most vége. A legszebb tölgy az erdőben és én döntöttem ki.

Nagyon megijedtem. A cselédek segítettek, hogy fellocsolhassam őt.

— A lányom . . . megszökött . . . Ilona . . . És én ezt csak most tudom meg . . . Most . . .

— Most? Hát nincs itt . . .?

— Itt . . . (És valami bémúlt mosollyal.) — Bár itt volna . . . De hát hová lett . . . Hová ment . . . Mikor . . .? Tegnap . . . És te csak most jössz hozzánk, a szülőkhöz . . . Hát nem tudtál telefonozni, vagy . . .

Támolyogtam most én is. Nincs itt! De hát akkor hol keressem, honnan lopjam, honnan kolduljam vissza, hol térdeljek le előtte, hol sírjak, hol jajveszékelyek . . .?

És: hát még sem papamamához ment. És én azt hittem, hogy igen. Milyen igazságtalan voltam és milyen ostoba. Ó ma is ő! Az egyetlen, a választékos, a gögös, a tehetséges, a királynő. Michaelis Ilona ő felsége. És voltak idők, amikor én a férje lehettem! Az ő férje.

Leroskadtam És megcsókoltam Michaelis Gusztáv kezét. Szép keze volt. Olyan, mint a lányáé.

XXIX.

Otthon semmi hír.

Hová lett?

Ha megtehetem, még aznap zárlat alá veszem az összes pályaudvarokat és hajóállomásokat, leállítom Magyarország és a külföld összes vonatait és hajóit. Ha megtehetem . . . És akkor is — jobb lesz nekem? És még ha annyi hatalmam volna is, hogy visszahurcoltassam, annyi hatalmam nincs és nem is lesz sohasem, hogy arra kényszerítsem, hogy szeressen.

Mit tegyek?

Felejtetni? És ha el is tudnám felejtetni Ilo-nát, sosem fogom tudni elfelejtetni magamat, húsomat, véretem, amibe ez a nő beivakodott.

Megbocsátani? Hogy is ne! Nem vagyok oly pipogya, mint az üvegkereskedő odafönt a klubban . . .

Nem szeret? Kell, hogy szeressen! Én azért élek, hogy őt szeressem. Éljen ő is azért, hogy engem szeressen. Ez csak egyszerű. És hová lett, merre ment, kivel szökött? Kivel! . . .

Kocsiba vágtam magamat. Buda, Fő ucca 68. Valaki mégis csak rá fog vallani a házban, cseléd, szomszéd, a házmester.

A házmestert kérdeztem elsőnek:

— Nem tudja kérem, hová utazott Elemér Miklós úr?

— Elemér Miklós nagyságos úr?

— Nagyságos úr. Legyen.

— A nagyságos úr nem utazott el.

— Nekem ne mondja, hogy nem utazott el! Én tudom, hogy elutazott tegnap délután egy hölgygel.

— Velem tetszik vitatkozni?

— Magával . . .

— A nagyságos úr nem utazott el. Inkább tegnap volt az esküvője . . .

Támolyogtam:

— Esküvője?

— Az. Tegnap volt és a nagyságos úr itt-

hon van, a fiatal nagyságos asszony is. Ha nem tetszik hinni . . .

— Dehogya is nem hiszem.

Kiszédültem a házmesterlakás konyhájából. Az udvar közepén megálltam. Hangos, gurgulyázó keserű kacagás jött belőlem.

— Pompás! Ez több, mint amit vártam. Ilona tegnap hagyott el és Elemér Miklós ugyancsak tegnap esküdött meg. Hát mégis van igazság ezen a földön. A feleségem elhagy és a kedvese aznap, de pontosan aznap esküszik — mással.

Ez a fiú! Van benne humor, meg kell adni. Ördögi humor, nem az én stílusom, vaskos tréfa, így kibánni egy asszonnyal, de — le a kalapot uraim! Minden férfi tanulhatna tőle. Igazán gratulálok Önnek, uram.

Elgondolkoztam. És ezt a fiút szidtam én valamikor, haragudtam rá, gyűlöltem! Kényszerítettem, hogy a kalapomat fölvegye a földről, sőt — »előre megfontolt szándékkal« csak azért ráztam le a fejemről a kalapomat, hogy ő meghajoljon előttem, mint egy inas. És most, ő az, aki megtorol engem, bünteti azt, aki engem bántott és visszaadja a tartozásomat. Micsoda pompás fickó és milyen határtalan ostobaság, hogy éppen ezt az embert bántottam meg valamikor. A jóltevőmet! A legkisebb, hogy bocsánatot kérjek tőle.

Bocsánatot kérni! Most! Tüstént!

Hogy nem ez az alkalom rá, hiszen csak egy napos házasság? Bánom is én! Vannak dolgok, amelyek mindennél előbbre valók.

Fél perc múlva a lakásán csöngettem. Ő maga nyitott ajtót.

Kicsit meghökkent, mikor beléptem. De azután az ő tökéletes nyugalomával:

— Eljött? Csodálom, hogy csak ma. Őszintén szólva, már tegnap vártam.

Már tegnap!?! Mi ez!?! Azt már néhány perc óta tudom, hogy ez az ember jóltevőm nekem. De hogy a rajongóm is! Hogy ennyire szeret. Már tegnap várt, az esküvője napján! Erre nem lehet eléggé udvariasan hajlongani és mosolyogni.

Mégis igyekeztem. Mosolyogtam és olyan mélyen meghajoltam, hogy a nevetős szájam szinte a szőnyeget érte. Ime, most visszaadom neki! Most én hajlongok előtte!

— Ezer bocsánatot, de tegnap igazán nem mertem hívás nélkül. Azonkívül . . . bocsánat . . . Az én hibám, hogy nem figyelem kellően ilyen kiváló embernek minden lépését . . . de őszintén szólva . . . tessék megbocsátani érte . . . nem tudtam, hogy Ön tegnap megházasodott. És ha tudtam volna is, igazán nem merem zavarni az esküvője napján. Mert ez a nap uram, én mondhatom Önnek uram, aki nős voltam, ez a nap, az esküvő napja, mindnyájunk életében szent.

Kicsit elfehéredett, neki is támaszkodott az előszobafogasnak (mert az előszobában beszélünk), aztán hirtelen göggel:

— Elég! Ezek az Ön ostoba tréfái! Tűrtem őket, ameddig kellett, de most már igazán torkig vagyok velök.

Nem értettem.

— Uram, — mondtam, — bocsásson meg, de ez a hang. Hogy Ön, éppen Ön, a jótevőm beszél így velem. Megengedem, a múltban lehetek közöttünk félreértések . . .

— Mit akar, kérem! Mit akar!

— És Ön még kérdi. Eljöttem, hogy megköszönjem . . . Megköszönjem? Nem szó! . . . Eljöttem, hogy alázatosan megháláljam . . .

— Elég! Már mondtam, hogy nem tűröm ezt a mocskos hangot . . .

— De . . .

— Ha úgy tetszik, álljon ki, próbáljon elégtételt venni . . .

— Én elégtételt? De miért, uram! Vagy kaphatok-e valaha is szebb elégtételt annál, amit Ön adott nekem . . .

— Én?

— Azzal, hogy megnősült és pontosan ugyanazon a napon, amikor az Ilona engem elhagyott. Ezt nevezem huszárvágásnak és mondhatom . . . (És itt hangosan, boldogan nevettem) soha még nő nem esett ennyire mint

ő két szék között a pad alá. Mi vagyunk a két szék uram, Ön, meg én. Ön...

Az öklét tartotta arcom elé.

— Ön a világon a leghitványabb féreg. Eljön és megköszöni...

— Megköszönöm? Nem szó. Alázatosan hálálkodom.

— Megköszöni azt, hogy tegnap elvittem magától a feleségét.

Valami rekedt nevetést hallottam, azután megtántorodtam és a kalapom kihullt kezemből. A kalapom megint lent a földön és most már harmadszor Elemér Miklós előtt! Magam is sokaltam és igazán nem csodálkoztam, hogy ő rátaposott a kalapomra. Az egész cipőtalppal rátaposott.

— Hát Ön a feleségemet... Á...! Ezt nem tudtam! Hiszen a házmester azt mondta...

— Hallgasson! Hülye!

És elhallgattam. De azután mégis:

— Akkor hát az a nő, akiről a házmester azt mondta, hogy az Ön felesége, az a nő, az Ilona. Szóval, a házmester tévedett. Itt még — sem az Ön felesége lakik, hanem az enyém.

Nem felelt.

De engem gyötört, igazán csak a kíváncsiság gyötört, hogy úgy mondjam, egészen tárgyilagos kíváncsiság, mintha már régen nem az én dolgomról volna szó. És megkérdeztem:

— És Ilona most itthon van, itt a maga lakásán?

Egy pillanatig gondolkozott. Azután kinyitotta az ajtót és kitett a folyosóra. Nem lökött ki, de azért kitett. Így válaszolt a kérdésekre. A kalapomat utánam lökte. De hogy utánam lökhesse, mégis csak le kellett hajolnia, sőt föl is kellett emelnie. Igaz, hogy kint a folyosón azután nekem kellett érte újra lehajolni, de ezt már nem is bántam, sőt igazságosnak is éreztem, hogy le kell hajolnunk mind a kettőnknek.

Nem tisztítottam meg a kalapomat. Úgy porosan a fejembe nyomtam. Mentem le a szűk lépcsőn. Lent a házmesternél megint bekopogtam.

— Nézze, kérem — mondtam — ne haragudjék, de én az előbb nem hittem magának. Azt gondoltam, tréfal. Ha tudom, hogy Elemer Miklos úr tegnap csakugyan megnősült...

— Hiszen mondtam! A nagyságos ur tegnap nősült.

— Igen, de én nem hittem. És ha tudom, hogy igaz, hát nem megyek föl hozzá. En ugyanis (kis szünetet tartottam) igen kellemetlen ember vagyok. Én az adovégrehajtó vagyok és belátja, úgy-e, hogy ilyenkor, az esküvő másnapján, az ember még sem alkalmatlankodik. Ilyenkor még a hóhér sem jön, nemhogy az adó...

Rámnézett nagy, vizes szemével.

— Az államtól tetszik lenni?

Pénzt adtam neki. Minden lelkiismeretfurdalás nélkül. Annyi embert béreltem már föl és vesztegettem meg az életemben! Eggyel több vagy kevesebb, már igazán mindegy.

— Nézze jó ember. Látom, maga szereti a nagyságos urat...

— Ki ne szeretné őt, kérem.

— Lássa, ez derék. Őt szeretni kell. Egy ilyen áldott embert! Nézze, én sem akarom őt bántani, mondja meg nekem őszintén, van-e mit elvinni onnan?

— Onnan? Két kis szoba az egész, kérem. Egy asztal, egy nagy szekrény, egy tükör... egy ágy...

— Egy ágy?

— Az is egy. Lehet mondani, hogy mindenből csak egy van. Éppen hogy szék kettő-három és aztán...

Itt elakadt.

— Na, mondja csak ki bátran. Van valamije a nagyságos úrnak? (Újabb pénz.)

— Hát ami azt illeti, ruhája, az van sok.

— Na, azt igazán nem húzom le a testéről. Köszönöm, jó ember.

És indultam. A házmester még egy kicsit félig oldalt mögöttem.

— Aztán igazán ne tessék bántani.

És, hogy minden kedvemmel a végrehajtástól elvegye:

— Nem érdemes őt. Nincs odafönt semmi. A nagyságos úr szegény. A nagyságos úr igen-igen szegény.

Erre voltam szomjas! Szegény! Hát mégis! Nagyon szegény! Helyes. Az ember nem lehet egyszerre . . . Egy ember nem lehet minden. Szép, okos, fiatal, erős, egészséges, boldog és még gazdag is. Nem édes uram! Valami nekem is marad. És megmondtam, úgy-e? Van igazság a földön. Van!

Eszembe jutott (mi minden nem jutott eszembe): megszegényítem őket. Bemegyek a legelőkelőbb vendéglőbe és küldetek fel nekik pezsgős ebédet. »Valami könnyűt«, amint Ilona szokta mondani. Könnyűt? Nincs könnyebb a száraz kenyérnél. A száraz kenyér — ezt akadémikusok kiszámították — könnyebb a friss, megdagadt, puffadó, jószagú kenyérnél. Hát még a vastag, zsíros pecsenyénél? Nem! Ha egyszer Ilona annyira szereti a »könnyűt«. Most rontsam el a kedvét, amikor évekig csak azt kerestem? Száraz kenyér, nagyon helyes.

Azután más ötletek. Veszek száz kalapot, lefektetem az uccakövezetre és kap belőle mindenki egyet, aki lehajol érte, gazdag vagy szegény egyformán. Nem, ezt sem! Hiszen úgylis több gazdag hajolna érte, mint szegény. Ha egyszer ingyen kapja.

Vagy csapok egy nagy lakomát és — sajnos, csak egy gyomrom van, — hívok száz koldust vendégnek. Nem! Ezt sem! Szegényeket táplálni! A szegények ne egyenek! A szegények szeressenek! Szép, fiatal nőket szeressenek!

Legvégin pedig bementem a bankba. Ami költőpénz nálam volt, mind letétbe tettem. A nevemre! Gazdagodni, folyton csak gazdagodni! Ennek van értelme. Mert aki ezt akarná ellopni tőlem, azt becsukják. Megvéd egy egész állam és azontúl minden állam minden rendőrsége. A pénzemre, arra vigyáz az állam.

XXX.

Két napig a legangyalibb nyugalomban éltem. Csak ritkán éreztem a tökéletes pihenésnek ezt az édes érzését, nagy néha, diákkoromban vizsgák, vagy később, férfikoromban egy hosszabb és izgalmasabb munka befejezése után. É most is egy rendkívüli feladaton voltam túl, a házasságon. Több esztendő házasság után kiváltságos öröm érezni, hogy az ember már nem nő. Szinte kételkedtem, vajjon igazán rá is szolgáltam erre a pihenő boldogságra. Újra nőtlen vagyok és még csak el sem kellett volna válnom. Olyan, mint amikor az ember örököl, anélkül, hogy valakije is meghalt volna.

A válás? Minek is rá gondolni? Nekem nem fontos. Ha ő nem kéri? Sőt nekem mulatságosabb így, hogy van egy feleségem akit más tart el. Más ad neki lakást, ruhát és táplálékot is, jó, finom, száraz kenyeret. Én fölösleges módra nem pörösködöm, elég nekem a sok pör, amit másokért viszek. Vagy talán azal törődjem, hogy mit mond a világ? Nekem elég, hogy én elválasztottam magamat Michaelis Ilonától. Én pedig elválasztottam magamat tőle. Kell írás és bizonylat? Valamelyik szabad estémen majd fogalmazok otthon egy ítéletet és az íróasztal mellől felolvasom a cselédség előtt. Ő felsége, Én, nevében . . .

És vannak más dolgok is, mint az, hogy az ember Michaelis Ilonára gondoljon. Sokat fogok járni, tornázni. hideg vízben fürödni, magamat testileg mindenképpen elfárasztani, hogy végre aludni tudjak. Mert aludni megint nem tudok.

És ha nem alszom, az sem baj. Sőt! Megduplázom az életemet. Fogok élni nappal és fogok élni éjszaka is. Este lefekszem és nyitott, égő szemmel belefurakodva a sötétbe, mindenféle megnyugtató meséket találok ki. Például, hogyan csalom meg a feleségemet, aki halálosan szerelmes belém. Vagy: Michaelis Ilona, a

leány, megkér, hogy vegyem őt feleségül, és én az arcába vágom, hogy: nem.

— Sajnálom, kisasszony; de én elvből nem nőülök és különben sem szeretem magát. Nem szeretem! Most sem méltóztatott megérteni? Nem sze-re-tem! Miért csodálkozik, kérem? Az ember az egyik nőt szereti, a másikat nem. Ön pedig, hogy úgy mondjam, kicsit malheurös. Abba az osztályba iratkozott be, amelyiket én nem szeretek . . . Tessék? . . . Mire parancsol célozni? . . . Hogy . . . Kérem, méltóztatott volna előbb meggondolni a dolgot. Nem én kértem magát, maga akarta! Sőt, én előre figyelmeztettem mindenre. Az olyan elfoglalt nőcsábász, mint én, igazán nem ér rá arra, hogy feleségül vegyen minden nőt, akinek leszakasztotta egy éjszakáját . . . Ha el akarnék venni minden nőt, aki valaha is az enyém volt. Nevetséges! Nagyobb háremem volna, mint a török szultánnak. Ilyet kívánni tőlem nem lehet . . . És különben sem érek rá. Sok dolgom van még ma . . . Kérem ne tegezzen, ezt nem szeretem . . . Igen. Sok dolgom van. A mai nap folyamán, igen, hogy egészen üzletiesen beszéljek, a mai nap folyamán még több párbajt kell vívnom néhány gróffal és herceggel, akiknek elcsábítottam részint nejeiket, részint szeretőiket . . . Jóformán már azt se tudom, hogy ki volt közülök a feleség és ki a szerető. Nem is fontos különben . . . Micsoda, kérem? Brutális vagyok? Lehet! Férfimesterség. Nem tehetek róla! Maga szerelmesnek született, én brutálisnak. Jobb, mintha fordítva lenne. Én pipogya férj, akit megcsalnak, elhagynak és . . . Á! Ajánlom magamat.

És a legszebb álmom:

Michaelis Ilona Elemér Miklóshoz ment férjhez és én elcsábítottam őt. Miklós a férj és én a csábító! Ez olyan szép, hogy csak ritkán szabad rá gondolni, nagy ünnepeken, karácsonykor és husvétkor, egyszer talán a születésnapomon. De mindennap ilyen fényes álmot!? Vigyázni kell rá! Az ember ne koptassa el azt, ami túlságosan szép.

Két nap! A harmadikon levelet kaptam. Korán reggel hozta egy fiú, a cselédck vették át. A boríték címezésén az írás? De furcsa, mintha ösmerném ezeket a betűket . . . Eh! Felbontom!

Tisztelt Uram!

Mindkettőnk szerencsétlenségére rossz, zaklatott, órában találkoztunk a multkor. Szinte a beszámíthatatlanságig ideges voltam. Amit akkor mondtam, tiszta örültség volt, azért józan ember helyt nem állhat. Azt teszem, amit még soha életemben emberrel meg nem tettem: bocsánatot kérek Öntől.

Érzem, hogy ezenkívül magvarázattal is tartozom Önnek. A felesége Önagyságának három napra szállást adtam. Kérem, higgye meg, sem ez idő alatt, sem máskor soha egy újjal nem értem Önagyságához és ez alatt a három nap alatt is úgy éltünk egymás mellett, mint két testvér. A szó szoros értelmében, mint két testvér. Egyedül jóérzésére hivatkozhatom, amikor arra kérem, hogy higgyen Önagyságának és higgyen nekem is.

A magam részéről pedig még annyit: higgye meg Tisztelt Uram, nekem talán nehezebb sor volt, ezt a levelet megírni, mint Önnek azt elolvasni. Tisztelettel

E. M.

Kétszer-háromszor-tízszer olvastam el a levelet. Akkor már kívülről tudtam. Más talán előbb tanulta volna meg, de én világéletemben nehézfeldogású ember voltam, igaz, hogy viszont mindig nagyon szorgalmas.

Tehát. Ő írt nekem. Ugyanazokkal a betűkkel, amelyekkel annak idején a feleségemnek Rómába. És . . . És egy gentleman azt mondja, hogy soha egy újjal nem ért Önagyságához. Ez természetes és ez könnyen is elhíhető, éppen úgy, mint az a másik: »úgy éltünk egymás mellett, mint két testvér«. Én elhiszem. Hiszen én nem három napig, de gyakran három hónapig, úgy éltem mellette, mint egy testvér. Rendben van, én hiszek Önnek Uram, de nagyon kérem, ne legyen erre túlságosan büszke. Önagysága

és én, mi is úgy éltünk egymással, mint két testvér. Hiszek.

Hogy Önnek nehezebb sor volt ezt a levelet megírni, mint nekem azt elolvasni? Meghiszem azt! Nekem egyáltalán nagyon könnyű sor volt ezt a levelet elolvasni. Mert, lássuk csak, mi is van ebben a levélben? Az, hogy a feleségemnek van egy jó testvére. Tisztességes ember az ilyesminek örül. Mentül többen szeressenek engem, de még többen szeressék azt, akit én szeretek.

Es aztán : milyen kedves, hogy visszatér arra a jelentéktelen kis találkozásra, ott az Ön előszobájában. Higyje el Uram, igazság szerint rajtam volna a sor, hogy bocsánatot kérjek Öntől. Hiszen én hibáztam. Gorombán és tapintatlanul becsöngettem két jó testvérhez. Mi joga? Quo jure? — mint mi jogászok mondjuk. Hiszen nem is hívtak engem. Jóraivaló ember pedig hívás nélkül nem ront be egy lakásba. A házitűzhely szentsége! Magánlaksértés — és itt megint a jogász beszél — a törvény ezt bünteti is, még pedig igen szigorúan. Önnek, uram, joga volna engem egyszerűen följelenteni magánlaksértésért. Hát még az, hogy a házmesternek azt mondtam, hogy én vagyok a végrehajtó. Hivatali hatalom bitorlása. Mint látja, kérem, valósággal halmoztam a bűneseteket és mindezt — súlyosbító körülmény! — tanult jogász létemre.

Hogy Ön mondott volna akkor örültségeket. Bocsánat! Ez ellen teljes tisztelettel tiltakoznom kell. Az én viselkedésem volt otromba. Szavaim megbocsáthatatlanok. A rossz, zaklatott, ideges óráért pedig őszintén sajnálom Önt, bár bevallom, nem tudom teljes megértéssel. Rossz, zaklatott órák? Nem ösmerem őket. Az én életem eddig oly nyugodt volt, egyenletes és nem ösmert sem bánatot, sem keserűséget. Most pedig én, a szerencsés ember, értsem meg Önt, a szerencsétlent!? Nagy feladat. Tartok tőle, sosem fogom tudni megoldani.

»Azt teszem, amit még soha életemben

emberrel meg nem tettem: bocsánatot kérek Öntől.«

Szinte egyforma helyzet. Ön életében ma kér először bocsánatot valakitől. Tőlem pedig az életben ma kér először bocsánatot valaki. Mondom: a helyzetünk szinte egyforma.

És kezemben, mint gyermek kedves játékát, a levelet szorongatva, elaludtam. Most tudtam aludni. Fényes nappal elaludtam. Elkábított az öröm, a boldogság.

XXXI.

Estefelé ébredtem. Pihent voltam, de az érzésem mégis furcsa. A testem mintha nem tartozna együvé, minden tagom csak úgy lóg rajtam, egyik éppen, hogy a másikhoz tapad, mintha ragasztva volna. A karomat, a lábamat akár le lehetne srófolni, meg sem érzém. Az izmaim még alszanak.

Jó. Megfürdöm. Eszem egy sonkát, azután járok egyet és vissza az ágyba.

Fürdő után kimegyek az ebédlőbe. Az asztalon két teríték. Nem értem. Vendéget hívtam talán...? Csöngetni akarok a cselédnek. Az ebédlőajtó nyílik. Belép Ilona. Pongyolában, otthonosan.

Hazajött.

Nem tudtam szólni, nem is akartam. Félttem beszélni.

Némán leültünk az asztalhoz, egyszerre mind a ketten. Tálaltak. A vacsorát — az ételek soráról láttam — már ő rendelte. Az első pár falat után megkérdezett (ő engem):

— Megkapta ma a levelet?

— Igen kérem, ma reggel levelet kaptam.

— Igen... és... szóval, nem lepte meg, hogy hazajöttem.

— Nem kérem, nem lepett meg.

— Akarja, hogy... Én készséggel megmagyarázom...

— De kérem...

— De igen... Érzem, hogy meg kell magyaráznom, miért mentem el innen.

Szünet. Azután én:

— Nem kell magyaráznia. Én úgyis tudom, hogy maga miért ment el, Ilona.

Ekkor szólítottam újra először a keresztnévén.

Nem felelt. Az ételek fölé hajolt. Evett. Sokat és nem a régi finnyás válogatással. Igen... Úgylátszik az alatt a három nap alatt nem volt bőviben az ennivalónak. A testvérek koplaltak. Nekem akkor is volt ebédem és vacsorám. Nagyon elszégyeltem magamat. Mennyi igazságtalanság ezen a világon! Az egyik ember jóllakik, a másik éhezik.

Vacsora után rágyújtottunk. Ő közelebb húzta székét az enyémhez.

— Mégis... Azt hiszem, nekünk kettőnknek volna beszélni valónk... Sok minden...

Tiszta szívből megsajnáltam őt. Egy pillanatra valami homályos kép futott el a szemeim előtt. Nem vagyok a férje. Az apja vagyok. A tékozló gyermek hazatér...

— Nem Ilona, most nem. Majd eljön mindennek az ideje. Nem kell mingyárt az első napon... Maga most hazajött... És... és itthon van, ha úgy akarja...

— Itthon... Akarom... Itthon...

És ekkor olyasvalami történt, amit elhinni sem lehet. Valami, amiről azt hittem, nincs és nem is lehet a világon. Valami, amiért szégyelni fogom magam, amíg élek.

Térdrebukott és megcsókolta a kezemet.

Olyan hirtelen jött ez és annyira elkábított, hogy, sajnós, nem tudtam megakadályozni. De amíg élek, nem bocsátom meg magamnak és minden napom minden órájában gondolatban bocsánatot kérek tőle ezért. Egyetlen vigaszom, hogy ő nem sírt. Akkor sem! Egy könnyet nem ejtett kezemre. Arca halotthideg volt, szeme merev.

Csak nagysokára tudtunk egymáshoz szólni. Én kezdtem és éppen csak hogy mondjak valamit:

— Az első reggel, tudja azután, hogy már nem volt itthon... kimentem az édesapjához...

Felugrott, egész testében reszketett.

— Az édesapám . . .

És nem tudta folytatni.

— Kérem, bocsásson meg . . . Én igazán nem akartam nyugtalanítani a szüleit, de valahol csak kellett, hogy keressem magát. Én akkor azt hittem, hogy maga kiment az édesapjához . . .

Hidegen, élesen vágta el a mondatot.

— Szegény öreget hagyjuk ki a játékból! . . . Igen!?

Egy szót sem feleltem. »Szegény öreg« — már megint csúfol. Ekkora úr táviratokat kap az Államokból is és »Szegény öreg« — túlzás.

Később fölkeltem, a hálószobám felé mentem. Ő engedelmesen utánam, kissé vontatottan és mereven, mint a »járibaba«, akit zsinóron húznak. Jött, mintha nem a saját lépéseivel lépne. Az ajtóban megállt tétován. Rám nézett, kérdés volt a szemében. Soha még ember ilyen engedelmesen nem nézett rám. Rámnézett, fölülről nézett rám. Persze, hiszen még mindig magasabb mint én. Ezt a húsz centiméter különbséget nem hagyta a Fő uccában és akkor eszembe jutott megint minden . . . Nem fogadhatom el. Ma, mingyárt az első éjszaka? Nem szabad!

Kicsit levontam a fejét magamhoz, lábujjhegyen fölágaskodtam, azután megcsókoltam a homlokát. Az ajka ugyan közelebb lett volna, nem kellett volna annyit ágaskodnom, de én most csak a homlokát akartam és ez, hogy csak a homlokát, válasz is volt arra a kérdésre, ami a szemében reszketett.

— Nem kényszerítlek — ezt csókoltam a homlokára.

És becsuktam magam mögött az ajtót.

XXXII.

Mennyi véletlen ezen a világon! Az ember el se hinné!

De csak szép lassan, sorrendben.

Akkor éjszaka mélyen aludtam, bár előzőleg is majdnem az egész napot átaludtam. De most úgylátszik rám jött az alvás, most hogy lelkileg rendbe jöttem és megint itt van a csendes boldogság, a régi csendes boldogság, most a testem is megköveteli a magáét.

Reggel kilenc óra lehetett és még mindig aludtam és azt hiszem még sokáig tudtam volna aludni, ha nem ébresztenek, a vállamat ráncigálják, könnyeket sírnak az arcomra. Hála Istennek sem azelőtt, sem azóta soha nem ébresztettek így és nem is lehet ezt elfelejteni sohasem.

A hálósobámban ketten, Ilona és az anyja. Ilona messzibb az ágyamtól, még ebben az órában is, de az édes anyja fölém hajolt és átkarolt és magához szorított, mintha az én édes anyám volna és olykor tegezett is, bár néha viszont magázott és egészen különösen szólított. Általában a beszéde zavart volt és összevissza. Almos fejfel alig lehetett érteni.

— Ma reggel megint a rendőrök . . . Mondd rá édes fiam, hogy gazember . . . egyáltalán Önnek Uram joga van, hogy bármit mondjon . . . De mi, a felesége és a leánya nem hagyhatjuk el, mert amit tett, értünk tette, csak mi értünk . . . És te is, hiszen a veje vagy, az egyetlen gyermekének a férje . . . és ő jobban jobban szeret, mintha az édes fia volnál . . . ezt csak én tudom, de így van és ha nem így volna, nem rád bízta volna az egyetlen gyermeke életét . . . Mert rád bízta a gyermekét és a gyermeke életét... és te ezért felelni tartozol az Úristennek . . . És nem lehet: csak a jóban együtt lenni. Vannak rossz napok is az életben . . . Az ember ilyenkor nem hagyhatja cserben a másikat . . . Az apját . . . Minden családban előfordult már . . . A legjobb családokban is . . . De micsoda szerencsétlenség,

hogy nálunk már másodszor is. Vele, éppen ő vele. Igen, magának nem kötelessége, hogy higgyen, de azért kötelessége... hiszen maga vezette a könyveit, látott mindent, tudhatott előre mindent... magának kötelessége lett volna őt figyelmeztetni. Igen, ezt mondta ma reggel a detektíveknek is, akik érte jöttek... Mert detektívek jártak nálunk már megint... »A fiam, — mondta, — ő tudott mindenről, ő felel mindennért...« És igenis, te a fia vagy. És itt nem lehet kibujni. Nem, tisztelt uram, nem lehet. Az ember nem vezet félre egy öreg urat. És... de miket is beszélek is én! Hiszen te nem akarsz kibujni semmi alól... Te jó ember vagy, olyan jó...

— Nem, nem, kérem! Nem vagyok jó! Ne tessék azt mondani, hogy én jó vagyok, mert ez nem igaz! Én nem vagyok jó! — mondtam tiltakozón és olyan erélyesen, hogy az anyósom meghökkent.

De csak egy percre.

— Micsoda! Nem vagy jó!

És újult erővel rávetette magát.

— »Én nem vagyok jó!« Ezt mindenki mondhatja magáról. »Én nem vagyok jó«. És azt hiszed, hogy ezzel már vége is. Te igenis jó vagy... egy angyal.. azt csak mi tudjuk, hogy milyen jó.. és különben is ez mindegy... Ha nem is vagy jó, de a kötelesség! És ő semmit se csinált, én mondom a felesége, hogy semmit se, semmi rosszat, csak ellenségei vannak és irigyei... Azért, mert olyan naev és olyan okos ember... De ha most Ön is oda akar állni az ellenségei és az irigyei mellé... Ha azt hiszi, hogy ezt lehet.. Én nem bánom... Ha cserben akar hagyni minket... Ezért felelni fog valamikor a jó Istennek... De mit is beszélek össze-vissza vén asszony, én!? Felelni fog? Hiszen maga nem hagy cserben. De sohasem, két védtelen szegény nőt... Hiszen... Te jó ember vagy, olyan jó...

Felelni akartam megint. De Ilona rám nézett szigorúan és erősen. Eddig nem szólt egy szót sem, most sem. Csak nézett szigorúan és erősen és gyűlölettel. Azt hiszem, sosem

gyűlölt még ennyire. Még a nászútunkon sem. Nézett és parancsolt és ennek nem lehetett ellentállani.

Megkértem a hölgyeket, menjenek ki, fel akarok öltözni és rohanni gyorsan oda, ahová Michaelis Gusztávot juttatták az ellenségei és az irigyei.

Ilona kiment, az anyja is, de az alig két percre. Már újra nálam, szinte beesett a szobámba és — hiába minden könyörgésem, — rámhúzta a harisnyámat, a cipőmet, letérdelt elém és úgy öltöztetett haragos és kétségbeesett buzgalommal, ez a finom és igazán még nem is öreg hölgy, aki elé biztos, hogy világosan még sosem került öltözetlen férfi, még az ura sem.

Rámhúzott és erőszakolt mindent, harisnyakötőt és cipőt rámszorított, a kabátomat rám gombolta és már nyomott is ki az ajtón, még azt sem engedte, hogy megmosakodjak.

Lent kocsi és míg mentem a Zrinyi utcába, kábultan eszembe jutott mindenféle, hogy íme mennyi és micsoda véletlenek a világon. Ilona éppen tegnap ún rá a testvérére és ma reggel már az apját a rendőrségre . . . Mindez persze véletlen, csupa véletlen. Ő igazán nem azért jött tegnap haza, mintha . . . Micsoda ocsmány gondolat! . . . Ha komolyan gondolnám, megérdemelném, hogy eltaposson érte a ló, aki a kocsim elé van fogva. Mert hogyan tudhatta volna ő már tegnap azt, hogy mi fog történni ma? Ilyesmit senkisémmel tudhat előre. Nincs az az ember a világon, aki valamit előre tudhatna. Az apósom sem tudta előre. Hiszen ha tudta volna, bizonyára hív, hogy jöjjenek be a bankba és nézzem meg a könyveit. De nem hívott, most már hónapok óta nem és nagyon helyesen, mert miért hívott volna, amikor ő sem tudta, hogy mi készül ellene. Hogyan is tudhatta volna? . . .

A Zrinyi utcában ki a kocsiból és föl a lépcsőn. Kettőt-hármat is ugrottam egyszerre, mint a bakkecske, behúnyt szemmel előre. Szerencse, hogy mint ügyvéd jól ismerem a főka-

pitányság lépcsőit, folyosóit, szobáit. Milyen szerencse ez is!

— A fia vagyok, az ügyvédje! — mondtam, hogy odaértem az ügyeletes tisztviselő elé, aki apósomat kihallgatta.

Ő pedig állt feszesen a kapitány előtt, arca kicsit szürke, de másként kemény és bátor, végig férfi most is és nagyobb mindenkinél. A húsz centimétert azt nem vehetik tőle el, még itt sem! És egyébként is monokli a szemében és az arca borotvált, tiszta. Kedvet éreztem, hogy bocsánatot kérjek tőle, amiért így jöttem hozzá mosdatlanul.

Belenéztem az iratokba és aztán elkezdett bennem dolgozni az ügyvéd-gép. Tudtam, hogy mit kell csinálni és meg fogom csinálni. Nem mintha jó ember volnék, hiszen éppen ma jelentettem ki, hogy nem vagyok jó ember, de megteszem hiúságból, csak azért, hogy megmutassam, mit tud bennem az ügyvéd. Ma kiteszek magamért és meg fogom mutatni a többi ügyvédnek, mindnek, valamennyinek, hogy mit tudok én! Az ember nem hiába tanulta a mesterségét és hadd irigyeljenek és pukkadjanak, amikor látják, mekkora csávából tudok én kirántani egy embert. Igaz, szép ügy is volt és sokan megirigyelhettek volna a szerencséért, hogy éppen az én kezembe jutott. Az irigység jogos, de — sajnálom tisztelt kolléga urak — a szerencsém, az én egész külön nagy szerencsém, nem adhatom önöknek. Ami az enyém, az az enyém!

Átfutottam az írásokat és az álmoosságtól kóválygó fejjel is megértettem, hogy mit kell itt tenni. Kértem a kihallgatás felfüggesztését mindaddig, amíg az ellenfél ügyvédekkel tárgyalok.

— Egy, legfeljebb két óra múlva visszaeszek.

Apósomra néztem, bátorítottam.

— Egy cigarettát, — súgta felém elepedt hangon és ahogyan mondta, ritkán érkezett ennél meghatóbb kérés fülemhez.

Kezébe csúsztattam a tárcámat.

Azután le, megint bakugrásokkal a lépcsőn. Lent taxi-autó. El az ügyvédekhez. Nem

tartott sokáig a dolog. Megleptem őket, rájuk rohantam, letepertem őket a mohóságommal. Vállalok és aláírok én mindent, amit csak parancsolnak és nem bánok semmit, szavatolok az egész vagyonommal. Jó pénz az öreg Michaelis, még most koldusszegényen is. A kisujja többet ér az egész Rothschild-háznál. Mit tudjátok ti, hogy ki az a Michaelis Gusztáv? Ostobák! A hátam mögött összenevettek, hogy aláírok. Csak nevésetek! A végén mégis én csinállok majd jó üzletet. Mert eljön az idő megint, hogy futnak a táviratok az Államokból. Egy egész külön kábelt kell majd a tenger alá fektetni és ennek a kábelnek más dolga sem lesz, minthogv kiszolgálja Michaelis Gusztávot és Amerikát, amint éjjel-nappal táviratokat küldenek egymásnak. Ők ketten. Apósom és Amerika. Ez így lesz és akkor ti fogtok sírni és én fogok nevetni. Mert pénzem lesz sok és nyereség temérdek. Hasznok és kamatok is. Tudjátok is ti azt, hogy mennyi pénzt lehet keresni Michaelis Gusztávon! Csak érteni kell hozzá.

És aláírtam mindent.

De — délre már vittem haza az öreget. Autón mentünk és ő egész úton szemébe nevetett a városnak. Fölényesen, okosan. Büszkén nézett ki az auto ablakán és fogadta a köszönéseket. Mert már megint köszöntek neki az emberek, mélyen, alázattal és én ott ültem mellette gögösen és eltelten és eszembe jutott, hogy ez a sok köszönés, ez a hódolat és csodálat mind egy kicsit nekem is szól. Az én aláírásom. Olyan volt, mintha megvásároltam volna valami nagyon nagyszerűt, egy természeti csodát, a Niagara vízesést, például, ami eddig mindenkié volt. Szegény ostobák! Ők köszönnek neki és csodálik és azt hiszik, hogy még mindig az övék. Pedig, — jó, jó, csak bámuljatok, — a Niagara mától fogva magántulajdon. Megvette: dr. Berényi Sándor ügyvéd. Budapesten. Alkalmi vétel, pompás! Ezt csináljátok utánam, ha tudjátok.

XXXIII.

Hazavittem. Már tudniillik én hozzám. Mert, — szégyelem megmondani, de hiába, így volt — ennek a nagy embernek most már nem volt lakása. Elvettek tőle a hitelezői, az ellenségei és hogy ma délben egyáltalán eljuthatott a rendőrségről, ennek egyik ára az volt, hogy amikor eljutott onnan, már nem volt hová mennie.

De nem baj! Azaz, hogy csak én nekem baj. Mert tőlem vették el a Nagy János uccai fehér házat, én tőlem, aki annyit ödöngtem és ácsorogtam ott, szemtelenül és férfiatlanul ólálkodtam, de mégis csak ott álltam és vártam, mint az Ígéret Birodalmának kapuja előtt. Vártam és egy ifjúság mult el ebben a várakozásban. Az én ifjúságom! Nem valami kitűnő emberé, csak az enyém. De a kutyának is jussa van egy tavaszra ebben az életben.

Én elveszítettem a fehér házat. De ő!? Ne féljeteK, lesznek még neki egész házsorai Budapesten és Bécsben, talán még Berlinben is. Nem kell féltetni ezt az embert és az jár jól, aki most áll melléje, most nem hagyja el és szállást ad a hajléktalan Cézárnak. Mert Cézár nagylelkű és nem felejt el, hogy ki nyújtott kezet neki akkor, amikor gonosz ellenségei a földre akarták buktatni.

És azután a lelkes öröm, amivel odahaza fogadtak. Nemesak őt, még engem is! Anyósom oly jó volt, még meg is köszönte azt, amit tettem, noha itt köszönni semmit sem kellett, hiszen még csak kötelességet sem teljesítettem, egyszerűen jó üzletet kötöttem, megvettem magamnak a legpompásabb bankárt akkor, amikor ő olcsón volt kapható. Ravaszul kihasználtam azt az órát, amikor bessz volt Michaelis Gusztávban. A feleségem melegen kezet szorított velem, igazán testvériesen. Ime máris ke-restem. Ez a kézszorítás az első kamat.

Megebédeltünk, négyen ültünk az asztalnál, egészen családiasan és én velük tökéletesen egyenrangú. Lám! Sosem szabad kétségbe-

esni. Csodák mindig történnek. Ime, az én esetem is. Pár nap előtt még feleségem sem volt és most egyszerre mingyárt négyes családom is. Tanulságos példa! Okuljanak belőle a csüggedők, azok, akik mingyárt a fejüket lógatják.

Föl a fejjel! Délután segédkeztem nekik, hogy pár kedves holmijukat, ami még az övék maradt, elhozassák a Nagy János uccából, az ottani cselédséget végkielégítettem, azután feleségem szüleinek lakást vettem egy szállóban. Csak ideiglenesen. Mert néhány nap múlva szanatóriumba utaztatom az öreget. Egy ilyen rendkívüli ember kell, hogy kipihenje magát élete és pályája nagy fordulóján. Hadd gyűjtsön idegeket. Nekem gyűjti őket. Ő még nem tudja, de én már igen: mihelyt talpra áll, nekem fog dolgozni.

És sokan még azt hiszik, hogy szerelmi házasságot kötöttem. Ostobák! Hát még mindig nem látjátok, hogy micsoda családba nősültem belé! Miféle nagy pénzek várnak még rám. Pénzek és hasznok. Hasznok!

XXXIV.

Pár hét múlva nem volt egy fillérem sem. A váltók, amiket az öregért aláírtam... Szóval elhordták mindenünket. A Nagy János ucca után sor került én rám is és egyik reggelen szegényebb voltam még Elemér Miklósnál is.

Ebben sok jó volt. Elvették a pénzemet, de visszaadták a szegénységemet, az ifjúságomat. Szegény lettem — és eltűnt a hamis, sőt mondhatni igazságtalan helyzet, hogy nekem több a pénzem, mint Budapest legkitünőbb bankárának, Michaelis Gusztávnak. Szegény lettem — és a szegénység nagy lelki egyensúly. Most már aztán igazán nem kell szégyenkezve járnom az uccákon, hogy íme mennyi kitünő tudós, költő és művész koplal, mennyi mártírja az emberi gondolatnak és az emberi

érzésnek, míg nekem hajlékom, ruhám és kenyere van. Hát most már nekem sincs!

És azután: lehet kezdeni előlről. A vagyonban már-már elpocakosodtam lelkileg is. Elégedett voltam és ostoba. Polgárilag tökéletes. Hogyan gyűlölöm pedig a tökéletességet. A tökéletesség a bevégeztség, az egyformaság, az unalom. A tökéletesség után nincs tovább. Fejlődni, előbbre menni csak az tud, akinek van miért, akinek javulnia kell, csiszolódnia, gyarapodnia. Elvesztettem egy takarékbetétet és kaptam helyette cserébe egy egész világot. Ilyen pompás üzletet is csak én csinálhatok.

Kimentünk lakni a Kisstáció uccába. Két szoba és előszoba. Az előszoba, egyúttal iroda is. Délre két tál étel, estére egy, hús csak vasárnap. Bor, cigaretta, pálinka nincs többé. Kocsi soha, villamos is csak ritkán. Színház, hangverseny, új ruhák, messzi utazások — elmultak. Michaelis Ilona fehér lábán stoppolt harisnya. De: mindent lehet visszaszerezni! Mindent, ami elveszett és még annál is többet. Micsoda új területek én előtttem! Dolgozni és győzni! Az emberek azt hiszik, hogy leestem a pincébe. Nevetséges! Én feljutottam egy magas toronyba, ahonnan átláthatom a világot és az életet, ami az enyém lesz megint.

Ilonának az első napon felajánlottam, hogy mehet. Szabad! Igazán nem akarom lehúzni magamhoz a szegénységbe.

— Végre is én megcsaltam magát. Vagyonos emberhez ment nőül és most egy koldus felesége. Ez csalás és magának tulajdonképpen jogában volna, hogy becsukasson engem. Maga fiatal és szép. Sosem volt olyan szép, mint most. Soha annyi joga ruhákra és kosikra és ékszerekre. Palotákra, egy nagy-szerű és irígyelt életre . . .

Ilona, sajnos, félreértett. Gőgösen felvonta homlokát:

— Szégyelje magát! Most küldene apáékhoz, amikor ők tönkrejutottak . . .

— De bocsásson meg. Én igazán . . .

— Ruhák, ékszerek, kocsik. Hogy érti ezt? Ne kényszerítsen arra, hogy hangosan kimondjam azt az . . . azt az ocsmányságot, amire maga gondolt. Hát kinek néz engem. Vagy nem ismer?

Erre nem tudtam felelni. De a kérdés túlságosan is nehéz volt. Ismerem, vagy nem ismerem a tulajdon feleségemet? Én bizony nem tudom. Egyáltalában olyan nehéz, hogy egyik ember tökéletesen kiismerje a másikat. Hát még a férj a feleséget.

Ő folytatta:

— Ruhák, ékszerek, kocsik? Igaza van, jogom van rájuk. De ruhák, ékszerek, kocsik, nekem ezt csak az uram szerezheti meg! A férj!

A férj! Most eszembe juttatta, hogy ki vagyok. És én belülről boldog és hálás voltam, hogy nagy nyomorúságának napjaiban sem feledkezett meg rólam.

Még az új lakás dolgait beszéltük meg. A két szoba közül az egyik lesz az övé, a másik az ebédlő, ahol én hálni fogok, az előszoba pedig az iroda.

Szerénytelenül közbevágtam.

— Esetleg az előszobában is hálhatnék, az irodában. Hiszen valószínű, hogy mostanában mindig hajnalig fogok dolgozni. Mingyárt ott maradhatnék. Három széket sorjába állítok és azon ágyat vetek magamnak. Vagy . . . Még jobb: ülve alszom egy karosszékekben. Ha az ember fáradt, egy szék is . . .

— Ahogyan gondolja, — mondta és gyűlölettel nézett rám.

Nagy, igazi gyűlölet volt, szép gyűlölet. Nem egy hosszú házasságban elkoptatott, fáradt és lankadt gyűlölet, de új, friss! Szűz gyűlölet.

Egy reggel mentünk át a Stáció uccába. Én segítettem a bútorokat hordani és a munkásokkal együtt jöttem a bútoros kocsin. Ilona nagy dáma volt, ő villamoson érkezett.

Ebédet még nem tudtunk főzni, valami hideget ettünk, amit még a régi lakásból hoztunk magunkkal. Papirosról ebédeltünk. Bevallom, az én ötletem volt, valamennyire önző is. Valahogyan el akartam kerülni, hogy ebéd után tényérokát is kelljen mosogatnom. Mert én fogom az edényeket mosogatni, a cipőket is tisztogatni. Nekem igazán semmi. Fiatalkoromban megszoktam és most ime milyen kitűnő hasznát veszem neki. De a lakás takarításánál Ilona is fog nekem segíteni. Az ő ágycsészéjét mindenestre ő maga fogja rendbehozni. Csészére gondolni se lehet, de minden hónapban jön egy bejárás asszony nagymosásra és nagytakarításra, később, ha »jobban megy« nekünk, havonta kétszer is.

Pompás program, hiba nélküli kiszámítások, a gép be van állítva, mingyárt el is indulhat.

És el fog indulni! Még ma éjszaka. Ügyvédi táskámban aktákat hoztam magammal. Nem az én aktáim voltak. Nekem már nincsenek. Ugyan ki is bízna pört tönkrejutott ügyvédre.

Ez a sok akta egy elsőrendű fiskálisé, egy hatalmas ügyvédé, aki — szegény, agyonhajszolt ember, hogyan érne rá mindennel foglalkozni — rám bízta azokat. Közönségesen szólva, kiadta nekem az ügyet albérletbe. Kiváló ügy volt, kincstári pör, az embernek vissza kellett nyúlni a tizenhetedik, sőt tizenhatodik századbéli törvényekig. Olyan kiváló elme, mint ő, aki folyvást új és új dolgokat termel, persze már régen elfelejtette ezeket a holt és száraz dolgokat, de én, akiben semmi eredetiség nincs, akinek az agyvelejében hát elegendő hely van idegen dolgok számára is, én, a jó magoló, még emlékszem mindezekre a régi törvényekre. Jó kisegítőmunkás leszek, szorgalmas téglahordó, kötőrő, gerendacepelő, a végén pedig, amikor együtt van már az egész nyers ház, ő megrajzolja a cirádákat, ami tulajdonképpen házat csinál a nyers épü-

letből. Ő adja a márványt és ő tüzi ki a zászlót, a végén mond egy remek beszédet, három-négy éles megjegyzés, ami fenekestől felforgatja az ellenfél egész okfejtését és nyert. A lángész győzött.

Babonás félelemmel szorongattam hónom alatt a táskát, benne a sok szép kék aktapapíros, bélyeg és pecsét, kövér paragrafusokra való hivatkozás. Gyönyörű anyag, szerelmesnek lehet lenni belé. Csak ez sikerüljön és akkor a többi már könnyen fog menni, magától jön minden. De ez a mai indulás, ez minden. Az életem rajta. Csak ma éjszaka legyen szerencsém. Csak ma tudjak dolgozni.

Vidáman néztem körül az olajfestékes kis szobákban, ahol úgy, ahogy el tudtuk helyezni régi bútoraink maradékát. Egy kis tükröt is megmentettem és magammal hoztam. Íróasztalom fölé szögeztem, szembe velem. Hadd legyen mindig előttem, hadd lássam benne magamat, hogy ki vagyok, milyen csunya, milyen esett! Mennyit kell még dolgoznom, mennyit javítanom magamon!

Ostor alatt élni újra!

XXXV.

Az első éjszaka.

Kilenc óráig este vártam haza Ilonát. Nem jött. Nem mintha türelmetlen lettem volna, de kár minden percért és úgyis az előszobán át kell jönnie, én fogok neki ajtót nyitni, mingyárt kiülök az íróasztalhoz és dolgozom. Lassan belehevültem a munkámba. Eleinte még negyedóránként néztem az órára, később csak óránként. Azután egyáltalán nem. Ridegen elfeledkeztem mindenről, arról is, hogy férj vagyok, pedig a feleségem éppen tegnap mondta meg nekem, hogy az vagyok.

Hajnali négy óráig dolgoztam. Akkor megettem két nagy karéj kenyeret. Lusta voltam, hogy ilyen későn még vacsorát főzzek magamnak és a kenyér különben is az ételek királynője. Az őseledel, bibliai öröksége az ember-

nek. Két karéj kenyeret is szántam magamnak, de nem tudtam végig enni, a második közben elaludtam, ott ültő helyemben, fejem az íróasztalon.

Reggel kilenckor ébredtem, megmosakodtam, teát főztem magamnak. Elmentem az ügyvédhez. Szállítottam a munkát. Vittem a hónom alatt a kéziratot, mint a suszter a kész cipőt.

— Mi az? Már megvan? Ilyen szorgalmas! Vigyázzon, ne dolgozza magát agyon.

— Kérem, igazán nem a szorgalom miatt, de ráértetm, nagyon unatkozom és amúgy is nagyon érdekelt az ügy

— Adja ide.

Elolvasta. Ő az én írásomban olvasott, én az ő arcában. Hogyan tetszik neki? Meg van elégedve? Ad-e majd új munkát. És főként: ad-e pénzt, de ma, most, mingyárt, tüstént, ebben a percben. Mert kell, nagyon. Hiszen már nincs, még cigarettára valóm se.

Befejezte az olvasást. Nem dicsért egy szóval sem. De nem is kifogásolta a munkát.

Végre megszólalt:

— Ohajtja a honoráriumot?

— Kérem szépen, én...

— Ne okoskodjék! Pénz! Kell-e!?

Húsz éves korom óta nem beszéltek velem így. Ha ezt Ilona hallaná, hogy az ő férjével így!

— Kérem . . . igazán nem azért siettem . . . Nehogy azt tessék gondolni . . .

— Jó, jó.

A goromba nagy ember fölkel, a pénzszekrényhez ment. Mit fog adni, mennyit? Csupa szívdobogás voltam. Egy kicsit állt a pénzszekrény előtt, de nem nyult be. Minha gondolkozott volna. Azután visszajött az íróasztalhoz, üres kézzel. Fölálltam, a térdem reszketett. Ha most valaki rám fuj, én menten hanyatt vágódom.

Rám nézett erősen, azután eléem tolt egy üres nyomtatványt, a kezembe tollat adott.

— Itt a nyugta, írja alá.

— De kérem alásan . . . nem lehet . . . A

nyugta üres . . . Vagy igazán semmit se méltóztatik adni? Olyan rossz volt a munkám.

Rám mordult:

— Mit akar! Hogy dícséretekkel fizessenek? Magának pénz kell. A munkája? . . . Töltse ki a nyugtát, amennyiről akarja . . . Megérdemli. A munkája nagyon jó.

Megfogóztam az asztal szélében. A toll kiesett a kezemből. Nem tudtam érte lehajolni. A nagy ember maga vette föl. Engem megfogott a két kezével. Leültetett. Ő töltötte ki a nyugtát. Sokkal-sokkal nagyobb összegről, mint én álmodni is mertem volna.

Most nem birtam magammal. Ez az agyvelőbérlő! Meg akar szegényíteni.

— Kérem, ha azt tetszik hinni, hogy azért, mert . . . A szegénység nem eladó . . . És nekem van pénzem . . . Nem sok, de azért egy félévig meg tudnék belőle élni gond nélkül . . .

— Ne beszéljen annyit. Nem kérdeztem.

Visszament a pénzszekrényhez, azután leszámolta nekem az összeget az asztalra. Zsebre akartam vágni szó nélkül. Bizonyára túlmohón kaptam a pénz után, ő ezt talán észrevette és elszégyelte magát. Valami kedélyeskedéssel enyhíteni akart a helyzeten és ezért mondta:

— Olvassa meg előbb a pénzt. Mit lehet tudni? Hátha tévedtem? Hátha kevesebbet adtam kolléga úr.

Most először mondta: »kolléga úr«. Én pedig az engedelmesség egy gépies ösztönével egyenkint vettem a bankókat, sorra számoltam is őket.

Amikor az első pénz a kezembe ért, mintha a gyomrom a ma reggeli üres teára hirtelen a legjobb falatokkal telt volna meg. Jóllakottnak éreztem magam. A második bankóra fáradtnak, a harmadikra gazdagnak. Azután megint pihentnek, erősnek, fiatalnak. Szépnek is. A végén, mintha új test nőtt volna régi agyonéjszakázott, lehajszolt konfliktustestemben. Egy új test, emberi test. Gyönyörű pillanatok voltak ezek, bár adta volna ki a tiszteletdíjamat apró, egészen apró pénzben,

lassan-lassan számolva, hogy órákig is eltartott volna ez a nagy-nagy boldogság.

Már nem szédültem, sőt, amikor ott helyben mingyárt megkínált újabb munkával, egy kicsit úgy tettem, mintha gondolkoznék, haboznék. Azután is előbb átolvastam az új aktákat, látszólagos finnyás válogatással, mintha nem volnék bizonyos magamban, hogy vállalom-e a munkát. Ő csak mosolygott. És neki volt igaza. Vállaltam. Pihenés? Még szó se lehet róla. Az ostornak még sokáig kell suhogni fölöttem.

Amikor elmentem, olyan fönt voltam, hogy én voltam az, aki kezét nyújtottam neki.

XXXVI.

Le az uccára. A többiek közé, emberek közé. Újra ember vagyok én is, felnőtt ember. A zsebemben pénz.

Egy vágy volt bennem, egy gyermekes, egy hatalmas vágy. Nem az evés! De kocsiba ülni. Kocsit! És ha csak egylovast és ha csak tíz percre is, de kocsit!

Azértsem! Szerényen, lépésben. Hátha most nem kaptam volna odafent pénzt. Hátha a munkám rossz lett volna, vagy az ügyvéd nincs otthon, vagy azt mondja: tessék itt-hagyni, majd elolvasom és jelentkezzék holnap. Vagy a jövő héten.

Csak most ébredtem rá: mennyi akadály volt előttem, mennyi rossz véletlen. A szerencse mind elsöpörte utamból. És én most mingyárt kiuzsorázzam a szerencsét? Nem szabad! Meg aztán: egész éjszaka dolgoztam, előttevaló nap bűtört cipeltem a hátamon. Papirosról ebédeltem, a vacsorám száraz kenyér hajnali négy órakor. Berúgnék most egy konflisúttól, nyílt uccán elaludnék a kocsiban, mint valami éjszakáról fenmaradt korhely. Az ember nem így kezd új életet.

El a bankba! Gyalog.

Ott számlát nyittattam magamnak. Szabad volt. Amim azelőtt volt, elvették, de ezzel ki

is fizettem mindent, a váltókat, a tíz esztendőt, ami az öreg Michaelisra várt volna. Több adósság már nincs. Mindent kifizettem, amit most kerestem az enyém, tiszta!

A pénz kilenctizedrészét folyószámlára tettem, egy tizedrészét megtartottam élésre. Szerényen, beosztással kell élnem. Ha van is megint valamim, azért még mindig csak napszámos vagyok és mire a zsebemben maradt pénz elfogy, újat kell keresni. Ahoz, amit itt most elhelyeztem, nyúlni nem szabad.

Csekk-könyvvvel a zsebemben jöttem ki az uccára. Most igazán újra nagykorú. Ezt hozta az elmúlt éjszaka, az első éjszaka. Áldott éjszaka!

...Éjszaka...? A feleségem nem jött haza az éjszaka. Most már szabad volt erre is gondolnom, eszembe juthatott, hogy férfi vagyok. Férfj!

Délben nem volt otthon. Kis ebédet főztem magamnak, azután lefeküdtem. Öt óra lehetett, amikor fölébredtem. Nem gondolkoztam, elindultam gyalog, gépiesen a Fő ucca felé. Azután visszafordultam. Nem! Nem és nem! Hogyan merem őt gyanúsítani? Nincs ott! És ha ott van? Mi jögon zavarnám a... testvéreket. Hogy megint a földhöz vágják a kalapomat az előszobában, rátapossanak? Régi szép idők. De nekem most már csak egy kalapom van, egyetlenegy.

Haza! Az aktatáska megint teli. Kék papírosok, bélyegek és pecsétek. Tessék dolgozni. Ennél jobb nincs.

Ilona otthon volt. Egy széken ült és maga elé nézett. Ez, ahogyan így mondom, semmi sem. De hogyan tudott ő ülni, hogyan maga elé nézni. Mennyi volt ebben! Egy élet és több élet, az övé, az enyém, sokunké.

Nem kérdeztem hol volt, honnan jött... Lámpát gyújtottam. A szeme ki volt sírva és... kell-e itt kérdezni?

A testvér nem vállalta őt. Elküldte. Vagy talán ő maga ment el, mert belátta, amit minden jóézésű embernek különben is be kell látnia, hogy egy elkényeztetett szép fiatal nő

nem terhelheti magát egy tehetséges fiatal-ember nyakára. Istenem, mit lehet tudni! Elemér Miklós talán lángész. Egy Shakespeare lakik benne, vagy egy Beethoven! Voltak már ilyen csodák. És ekkora lángész vesszen el kenyér és napernyő és hócipő miatt! Becsületes ember ilyet nem kívánhat. A lángész számára a nő a napfény, a szép nő, a fiatal nő, a gazdag nő. Aki pedig nem szép, nem fiatal, vagy nem gazdag, az . . . És végre is itt van a férj! A férj!

Vacsora csendben. Azután még dolgoztam valamit. Nem sokat, ma már csak éjfélig és éjszakára le is feküdtem. Az ebédlődíványra. De mielőtt elaludtam, feljött bennem — és éppen ilyen tündéri nap után! — a hálátlanság.

— Ma pénzt kerestem és éppen ilyenkor nincs az öreg Michaelisnak bankháza, hogy az ember tudhatná hová nyugodtan elhelyezni a kis tőkét. Nekem már kezd pénzem lenni és a világ legkitünőbb bankháza éppen most omlott össze. Ilyen az én szerencsém! — zúgóldtam magamban keserűn.

XXXVII.

Tíz keserves hónap. Dolgoztam, kerestem, a pénzem mindig gyűlt a bankban. Nagy ügyvédek elárasztottak albérleti pörökkel, a munkámat keresték, fizették. Egy-egy szerencsésebb kimenetelű pör után híre is ment annak, hogy ki segített az ügyvédnek, ki dolgozta föl az anyagot, az emberek eleinte csodálkoztak, azután egy napon megjelent az első kliens, sarkában a második; emberek újra rám bízta ügyveiket és önállóan dolgozhattam a törvényszéken. Megint kitehettem az ügyvédi táblát és az anyag úgy gyűlt az asztalomra, hogy kellett egy segédet fogadnom, azután egyszerre másodikat és harmadikat is. De itt még nem tartunk.

A tíz hónap. Csak titokban ment fölfelé, csak én tudtam róla. Az asszony elől elloptam a jó híreket.

— Lássá, — mondtam, — dolgozom éjjel és nappal és nem megy. Nem fizetnek, a munkámnak nincs értéke. Hiába! Nem tudok zöldágra vergődni.

— Igen. Úgy látszik, még sem érti a dolgát. Úgy látszik, nem elég hozzá a szorgalom. Ehez talán más is kell . . .

— Tehetség, — vágtam közbe. — Az bizony nincs bennem. Azelőtt persze könnyű volt. Hátam mögött állt az édesapja.

Szemében könny gyűlt. Elfordult. De én tudtam, hogy mit gondol rólam.

Mindegy! Folytattam az ál-életet! Továbbra is napszámos sors. Kenyér és főzelék, estére déli maradék. Ruhák, ékszerek, kocsik? Ne is beszéljünk róla.

Miért tettem ezt? Nem mondom, hogy jó ember vagyok, de azért talán annyira sem rossz, hogy eltökélten kínoztam volna a feleségemet. Egy ilyen angyali feleséget! Sőt. Ha valaha is számon kérnék ezt tőlem, elmondhatnám, hogy kíméltem őt, segítettem neki a takarításban, a piacra is én jártam, egy félév múlva pedig már cselédet is fogadtam mellé.

Amit tettem, nem ellene tettem, de ő érte. Titkolnom kellett a pénzt, hogy ő békét hagyjon annak, hogy gyűjthessek titokban sokat és neki, kalapot, ruhát és ami kell, egy szebb és napfényesebb életet és ezenfelül is még valamit, hogy maradjon, hogy lehessen költeni nyugodtan, mindig hátvéd a bankban, ne kelljen félni öregségtől, betegségtől, véletlentől. Ilonának nem volt könnyű a szegénység, de nekem sokkal-sokkal keservesebb ez a kettős élet: reggel filléreket számolni le ebédre, dél előtt ezreket hordani a bankba. Garasoskodni, inteni, számonkérni, titokban pedig gazdagodni.

Ha bármikor és bárki kérdezne Ilonáról, nagyon őszintén is csak azt mondhatnám, hogy ő ezekben az időkben jó volt, elmondhatatlanul derék. Példásan állta a szenvedések iskoláját.

Mindig otthon, semmi titok, vagy testvéri látogatás. Egyformán el tudott volna számolni minden filléréről és minden percéről. Olykor még a feleségem is volt, bár én ezt sosem kértem tőle. De voltak éjszakák, hogy megjutalmazott. Csendesen, szegény asszony módjára. Semmi hév, vagy kisiklás és én most ezt is megköszönöm neki, mert ebből tudtam, a szentelen csendességéből tudtam, hogy amíg én tartottam karomban, nem gondolt másra.

És délben, este mindig beszélgettünk egymással a főzelékes tál fölött.

XXXVIII.

Ötszobás lakást vettünk megint. Két szoba az iroda, három a miénk. Hol volt ez még a régi, palotás nagyurasságtól! De újra voltunk valakik. Az Alkotmány uccában laktunk, közel a törvényszékhez, jobb segédek az irodában, új bútorok. Ilonának egy-egy új ruha, kalap, olykor koci is. Az öreg maradhatott a szanatóriumban nyugodtan.

Már második hete, hogy az új lakásban laktunk, amikor az uccán talákoztam Erdős Gyula úrral. A precíz agytulajdonos, a monarchia legnagyobb furnérgyárosa! Már nem fordította el a fejét, sőt megállított, kezelt velem. — Gratulálok. Hallom, újra szépen feldolgozta magát.

— Istenem? Megint tudunk élni. De hol vagyok még attól, ahol valamikor tartottam.

— Na, megjön majd az is. De annyija már mégis csak van, hogy az ember meghívhatja magát magukhoz egy kis vacsorára.

— Nagyon kedves . . .

— Nem. Komolyan. Szeretnék magukkal együtt lenni.

— Túlságos megtiszteltetés. Majd megbeszéljük a feleségemmel és azután főnökök kérem telefonozni.

— Még kedvesebb volna, ha az asszonyka telefonozna . . . Kézcsókomat önagyságának, kézcsókomat . . .

Amikor hazaértem:

— Már jelentkeznek a vacsoravendégek. Mit gondol! Ki szeretné magát hozzánk meghívni?

Ilona kicsit elpirult. Az örömtől. Újra társaságbeli asszony.

— Erdős Gyula úr.

Megvert a nézésével, mintha valami rosszat tettem volna.

— Remélem megmondta neki, hogy...

— Azt mondtam, hogy előbb megbeszéltem magával.

— Megbeszéli! Mit kell itt megbeszélni. Nem! És nem! És nem! Minden megbeszélés nélkül. Ideültetné az asztalhoz azt, aki valamikor megkérte a feleségét... És maga férfi! Nahát!

Ki akart menni a szobából. Azután megállt.

— Tudja maga azt...

Elhallgatott. Sokáig, szigorúan hallgatott.

— És ha csak a kezemet kérte volna meg... De tudja maga azt, hogy amíg szegények voltunk üzent értem, ajánlatokat tett. Gondolhatja, hogy mit... Mocskosakat, amelyeneket csak egy szegény nőnek mernek. Akarja látni a leveleit...?

— Én... Ezt igazán nem tudtam... Ezt...

— Mit tud maga! Semmit sem tud. Akkor olyan egyedül voltam és hétszámra hús sem volt az asztalunkon és én mégis azt üzentem neki... Azt üzentem neki, hogy: »Ami nekem kell, azt csak a férjem veheti meg.«

— Ez természetes.

— És ha a férjem nem tud ebédet főzetni, hát én koplalok... Ezer kísértés között én védelmeztem magamat egyedül. Én, Berényi Sándorné! És hol volt akkor Berényi Sándor?

A faképnél hagyott. Megérdemeltem. Bizony igaza van. Hol volt akkor Berényi Sándor? Na, de hogy ez az Erdős Gyula úr ilyen gazember úr! Hát erre használja azt a precíz agyvelejét! Ezért gazdagszik és ezért nem tűr maga mellett más furnérost! Nem! Egyet sem az egész nagy monarchiában! A legelemibb lett

volna, hogy ma elutasítom Erdőst. Meg kellett volna éreznem mindent és lehordani őt gorombán, csúnyán. Hát így, persze, ez egészen más. Erdős úr, vegye tudomásul, de nem csak maga, vegye tudomásul mindenki, hogy Michaelis Ilona, nem: Berényi Sándorné! ő maga mondta így: Berényi Sándorné . . . szóval az én feleségem nem szokta az ura asztalához ültetni azokat a férfiakat, akik őt akarják.

Vagy Elemér Miklós ült is valaha a mi asztalunknál?

Néhány nap múlva. Egy kis levél a feleségem íróasztalánál. Nyitott és ott felejtve . .

»Nem! Én nem akarom többé tudni, hogy hol a Fő ucca. Akkor hívott volna, amikor nem volt senkim és semmim. De te akkor cserben hagytál gazember!... Az uramat nem szerettem. De...«

Természetes (de hiszen az annyira hozzá is tartozik a gyáva, a lopakodó természetemhez), nem szóltam semmit sem. Úgy tettem, mintha semmiről sem tudnék. És különben is nem mertem ma Ilonához szólni. Tegnap este volt egy kis jelenetünk, nem sok, de az első kellemetlenség hónapok óta. Karácsony előtt vagyunk és ő azt akarta, hogy utazzunk két hétre a Semmeringre. Meg kellett tagadnom. Itt még nem tartunk. Talán jövőre ilyenkor, de most még nem. Azért, hogy van újra lakásunk, pár bútorunk, neki néhány ruhája és valamicske a bankban — ezt még nem szabad. Majd! Ha lehet. De ha ma kezdem újra a régi tempót, akkor tavaszra mehetünk vissza a Stáció uccába, a két szobába, a hideg főzelék vacsorába, már pedig az én koromban onnan legföljebb ha egyszer van vissza.

Megmondtam ezt neki. Ő végig hallgatott komolyan. Nem örömmel, de nem is gyűlölettel. Itt akár be is fejezhattük volna, az én ostobaságom volt, hogy a végén kicsit fölényes-félén megkérdeztem tőle:

— Hogyan van az kérem, hogy ott kint a Stáció uccában, amikor csak fél darab kenyér

jutott együnkre, sosem kért egy második felet, most pedig, hogy egy kicsit újra lélekezünk, mar megint Semmering és utazások...

— Ez éppen azért van, — felelte, — mert újra lélekezünk. Akkor nem lélekeztem és vak voltam és süket. Nem voltam ember és nem voltam asszony, csak a szegénységemet éreztem és a fáradságomat, de a testemet nem. De most újra érzem, hogy élek, van testem. Hús, vér, rajta bőr. És be akarok hozni mindent. Sokat, amit mulasztottam. Még többet, mint amennyit mulasztottam.

Ez tegnap volt. Ma egész nap nem szóltunk egymáshoz estig. Este! Együtt vacsorázunk. Fekete kávé és ő megszólal — végre! — tegnap este óta először.

— Igaz, — mondta, — telefonozni kellene Erdősnek.

— Te... essék?

— Hiszen a multkor abban maradtunk, hogy meghívjuk őt vacsorára. Vagy már nem emlékszik?

— De emlékszem és ha parancsolja...

Kivette számból a szót.

— Nem, majd magam telefonozok neki. Hiszen ő maga mondta: »Még kedvesebb volna, ha az asszonyka telefonozna«. Nem?

— De igen. Így mondta. Szóról-szóra így mondta.

— Helyes. Holnap telefonálok neki.

Persze egyedül aludtam ezen az éjszakán. Egyedül aludtam és álmodtam — Elemér Miklóssal.

Amikor Erdős úr a héten már másodszor vacsorázott nálunk, a fekete és a konyak közt hanyagul odavetette:

— Kedves volna, ha karácsonykor két hetet töltenénk a Semmeringen. Nagyságos asszony nem is tudja, milyen boldoggá tenne, ha a vendégem lenne...

— Természetesen az urammal. Így gondolja?

— Természetesen.

És Erdős úr koccintott felém.

— Szervusz pajtás, — mondta és a szeme jóllakott, pajkos, kicsit ingerkedő mosolyt küldött felém.

Azontúl tegezett engem.

De én is őt.

XXXIX.

Ezen az éjszakán pedig megint nem tudtam aludni. Újra a régi kín, sötétben fetrengei órák hosszát nyitott szemmel, azután ki az ágyból, papucsban fel-alá a szobában, emésztő topogás és közben gondolkozni. Megvert engem az isten ezzel a gondolkozással! Én nem szeretek gondolkozni, nincs is rá tehetségem, de kell; mindennap újra és mindig magamról. Hogy únom már ezt a témát: magamat. És hogy szeretnék már békét hagyni magamnak. De nem lehet. Mindig új helyzetek, olyan váratlanok és meghökkentőek. Nevetséges, hogy még mennyi dolgot tud adni egy ember önmagának.

Szóval most Erdős Gyula úr. Hát nem tudtam elkerülni. Jött és kinyitott egy ajtót rajtam és belémlépett. A furnérgyáros! Mindig éreztem, hogy még valamikor jelenteni fog a számomra valamit.

Mit tegyek vele? Az Elemér Miklós iskoláját már úgy ahogy kitanultam volna és most — kezddhetem újra, előlről. És hiába kínlódtam és ravaszkodtam és verejtékeztem, ami az Elemér Miklóssal való birkózásban rámragadt, annak most semmi hasznát nem vehetem. Erdős úr idegen stílus, más fogások, egy új világ. Hiába öregedtem, most egy új ostor fölöttem, új suhintás, a hátam még nem szokta meg.

Miklóssal legalább szembe tudtam helyezni a pénzemet, a szorgalmamat, az átkos komolyságomat, azt a »többet«, amiért mindig dolgoz-

tam. De most? Örület! És ha még meg is volna a régi vagyonom? A monarchia legnagyobb furnérgyárosát akkor se tudnám legyőzni az-
zal, hogy több pénz, több szoba, több ruha,
több kocsi. Nem! Nekem soha még egy cigaret-
tával sem lehet többem, mint Erdős Gyulá-
nak!

A munkám, a szorgalmam? Ó tízezer hiva-
tálnokkal és munkással dolgozik. Egy egész
hadsereg ellenem. És ha még bennem
is lakik az egy, az örök, a verhetetlen
teve, a fáradhatatlan, a türelmes! Tízezer és
egy tevének kellene bennem élni, hogy legyőz-
zem az ő tízezer tevéjét. Magamat megsokszo-
rozni pedig nem tudom.

Nem szép, nem fiatal, nem kellemes ember.
Ez igaz De én is: nem szép, nem fiatal, nem kel-
lemes. Én legyek vele szemben az Elemér Mik-
lós? Jó tréfa. Kinek a testét kérjem kölesön
erre a bűvészmutatványra?

Marad egy: Erdős közönséges ember. Bo-
csánat: én is. És még ebben a futásban is mi-
lyen egyenlőtlenek vagyunk. Én: az érdekte-
len, a semmis, a nulla közönségesség. Ő ellen-
ben: az óriási, a hatalmas, az erős és izgalmas
közönségesség. Az ordenárésága már nem is
egy emberé. Ez az úr maga az Ordenárésági
Trust . . . Nem! Hiába töröm a fejemet. Lehe-
tetlen!

Visszafekszem az ágyba. Az éjjeli szekré-
nyen ég a kis villanylámpa, egész felhőket ci-
garettázok bele a zöld ernyő alá.

— Meghívta a feleségemet a Semmeringre.
És engem is. Mint vendéget. Itt még sosem
tartottam, ennyire lent! A Semmering! Több
mint ezer méterrel süllyedtem a tenger színe
fölé... És még kedvem van tréfára is. Tréfa?
Ahogyan vesszük. Lehet filozófia is! Erdős úr
vendége. Hát aztán? Nekem már annyi ember
volt vendégem, miért ne lehetnék egyszer én
is az. Vendég — új foglalkozás, még nem pró-
báltam. Pedig talán mulatságos. Mindenesetre
ki kell kóstolni. Ki is fogom kóstolni! Most
már azért is.

Mert lássuk csak. Én még sosem voltam a

Semmeringen, Erdős úr már legalább tizszer. Tőlem egy életadagot vett el a sors, amíg Erdős úr tizszer is végigélte ugyanazt az életet. Közte az én életemet is. Vissza velem!

Most magával visz. Nagyon helyes. Ez az ő adója, ezzel tartozik nekem. Egyik embernek kötelessége, hogy segítse a másikat, friss levegőhöz, új tájakhoz és élményekhez juttassa. Adj kenyeret annak, aki éhezik és az én lelkem most éhezik utazásra, élményekre, vasútra, szállodára, más emberekre, egy darab ösmeretlen világra. Jogom van erre és — föl a Semmeringre!

Meghívott? Csak ma? Felháborító! Már régen kellett volna. Neki kötelessége, hogy engem elvigyen és ha másképp nem megy, hát akár a hátán. Egy ember háta sokat elbír. Én tudom. És — újra és újra és újra ez: egyik embernek kötelessége, hogy segítse a másikat.

Egyik embernek? Csakhogy... csakhogy az van itt, hogy Erdős úr nem ember és — én sem vagyok az.

XL.

Ilonának új rövid fehér sportbundát hoztak haza.

Nem szóltam semmit. Régebben, a jobb időkben is megesett, hogy ruhát, kalapot vagy bundát hoztak neki és nekem küldték a számlát később, egy hét múlva, elsején vagy újkor. Volt úgyis, hogy, — különösen ha kisebb összegről volt szó — nem is küldtek számlát, mert a feleségem már kifizette a megtakarított pénzéből.

Most nem szólt senki, nem is figyelmeztettek és én mégis tudtam, hogy ennek a bundának az árát sosem fogják követelni rajtam, pedig Ilona azt nem fizette ki. Honnan tudtam? Több állat is lakik bennem. Nemcsak a teherhordó teve, de egy kutya is, aki szagol, szimatol.

Otthon óvatosan megnéztem a bunda bélésébe varrt kis selyemetikettet, rajta egy bel-

városi szücs címe. Délután bementem a szücs-höz, megkérdeztem a bunda árát. Azután bementem egy papírkereskedésbe és vettem egy kis fekete noteszkönyvet. Az első oldalra pedig ráírtam:

— *dec. 10. Tartozás E. Gy. úrnak rövid női sportbundáért* *K 800.—*

Kis fekete notesz volt, de amire megtelik, én megfizetek E. Gy. úrnak.

És azután készülődések az útra. Sportruhák, cipők és harisnyák, sapkák, kesztyűk, korcsolyák. Mindennap kellett beírnom a noteszbe és volt nap, hogy egyszerre több tételt is.

Egyik délben hazajövök, vár engem is egy kis rövid férfibunda, szöges hegymászó cipő, sportruha és harisnya, zöld lódenkalap, vastag, prémmel bélelt kesztyű.

Ránéztem Ilonára:

— Én leptem meg vele magát. A spórolt pénzből vettem.

— A spórolt pénzből?... Kedves. Köszönöm.

Aznap sokat gondolkoztam a dolgokon. Botrányt csináljak? Nem tudok. Ehez, sajnos, túlságosan közönséges vagyok. Már pedig igazán felháborodni, kemény nagy botrányt csinálni, igazán orderánénak lenni csak a finom emberek tudnak. Szerencsére nem tartozom köztük.

Szerencsére. Mert, ha botrányt csinállok, akkor...? Akkor Erdős nem jön többé hozzánk. (Most már naponta jött.) És akkor hármas házivacsorák helyett titkos találkozások, lopott félórák, magányos uccák Budán, egy autó ülén a Stefánia úton vagy a Hűvösvölgyben. Nincs jogom, hogy ilyen megalázó helyzetekre rákényszerítsek egy tökéletes és feddhetetlen asszonyt, a feleségemet. Meg aztán: szem előtt akarom tartani őket. Látni, tudni mindent! Följegyezni ezt is, beírni a noteszbe, mindent

beírni és a végén semmivel sem adósnak maradni. Semmivel sem.

Visszaküldjem a ruhákat? Nem! Én nem csalog és én nem vagyok az az ember, aki nem tud végiggondolni egy gondolatot tökéletesen. Ha vállaltam a dolgot, hát végig és ha már kezdtem piszkoskodni, én legyek a legpiszkosabb is az egész világon. Nyakig állok a sárban és közben a kezemet mossam? Kár a szappanért. És kinek csinálnám tulajdonképpen? Magamat csalog? A ruhát megtartom!

Be megint az üzletekbe. Megtudom az árat és elő a kis fekete notesszel. Folytassuk a könyvelést.

Közben pedig dolgozni, keresni, pénzt gyűjteni. Nem mintha ostobán azt hinném, hogy valaha is tudom utólélni a nagy furnérgyárost. De annyi pénzt kell szereznem, hogy kitisztázzam magamat és még maradjon is nekem sok, rengeteg, annyi, hogy tudjam visszaváltani Michaelis Ilonát.

Visszaváltani? Igen, de ha Erdős úr közben el akarja tőlem választani és feleségül veszi. Nem lehet! Nem válok! Férj vagyok, annak születtem és mint férj akarok meghalni. Az utolsó lélekzetemig a helyemen. És azután Erdős úr nem veszi el Ilonát.

Mint leányt elvette volna, akarta, de most? Az ember nem vesz feleségül egy nőt, aki évekig hordta az én nevemet.

Tehát? Nincs tehát! Hordani fogom Erdős úr ruháját. Nem fogja égetni a testemet!

XLI.

Elutazás előtt való este volt. A furnéros persze ott vacsorázott minálunk. Vacsora után hármásban maradtunk a szobában. Mindig hármásban — erre vigyáztam. Gyakran lett volna sok munkám, sürgős írivalóm. Régebben ilyenkor a vacsora utáni cigarettámat már az íróasztal mellett szívtam el, papír és akták fölé hajolva. Most nem engedem meg magamnak azt a fényűzést, hogy, — az utolsó falat még

a számban, — már dolgozzak is. Nem tágítottam melióluk, végigvirrasztottam, végigunatkoztam, végigásítottam beszélgetéseiket. Micsoda beszélgetések! A leglaposabb szavak és mondatok, néha közben rejtett célzások, félig lopott pillantások, az egész, úgy ahogy van, valami félelmetesen ostoba színjátszás, egész előadás!

De én nem szeretem a színházat. És mégis minden este végighallgatom, hátha egy-két elejtett szóból megtudok valamit, azt, hogy mi volt ma, mi lesz holnap ő közöttük. Nem mintha érdekelne, de jelen akarok lenni. A helyemet el nem hagyom. Erdős úr úgyis elmegy féltizenkettőkor, minden este férji pontossággal ugyanabban a percben és én akkor az éjszakából visszalopom magamnak az időt, amit az ő kedvükért elfecséreltem, úgyhogy haszontalanabbul már nem is lehet. Féltizenkettő után megint dolgozhatom, kereshetem a pénzt, amit egy napon mégis csak le fogok számolni Erdős úrnak, de úgy, hogy ő nyugtát fog adni róla.

Féltizenkettő. Mindig ugyanabban a percben, mint egy férj. Nincs pedánsabb állat a férjnél. Én nevetek valamennyin.

Mondom, az elutazás előtt való este volt és újra az unalmas virrasztás. Ma ostobábbak voltak, mint bármikor. Már alig bírtam magammal, föl-alá kezdtem járni a szobában, hangosan, a cipőmmel nyikorogva, hogy ezzel is bosszantsam őket. Egyszer véletlenül az ablakhoz lépek, kinézek az uccára. Vastag hó volt kint, az ucca csupa fehér és én szakértően néztem a havat, mint a sportember! Pompás skíutaink lesznek a Semmeringen.

Bámulok ki a fehér uccára, amikor hirtelen . . . De mit keres az az alak odalent? Szemben az ablakunkkal és egy világért nem mozdulna onnan. Hull a hó a vállára, a kalapjára, és ő csak áll, meg nem mozdul. Mire vár! Talán arra, hogy hóember lesz belőle. Tűrhetetlen, hogy micsoda alakokkal van tele ez a

világ. És miért néz fölfelé, mindig csak fölfelé, a mi ablakunk felé. Le kellene söpörni a járdáról ezt a fickót... Ezt a fickót... Micsoda! Vagy úgy! Te vagy az! Hát mégis... Ólálkodsz! Eltanultad tőlem! Ólálkodsz? Na megállj! Majd leverem én a fejedről a kalapot!

Elmentem az ablaktól.

— Bocsássanak meg, — mondtam, — egészen megfeledkeztem róla, de nekem most el kell mennem... Valami sürgős dolog... csak most jut eszembe.. De el kell intéznem okvetlenül még elutazás előtt, ma .. most... mingyárt... Egy ügyfelem vár sürgős tanácskozásra...

Egymásra néztek. Nem tudták, hogy mit jelent.

A furnéros meglepetésében föl is állt.

— Ha te elmész... akkor azt hiszem... én is, — dadogta.

Hogyne! Ostoba! Éppen te rád van most szükségem odalent!

És szinte idegesen válaszoltam.

— Maradj. Úgy sem mennénk egyfelé! És különben is...

— De mégis, ha te elmész...

— Maradj! — kiabáltam és lábammal bele-dobbantottam a szőnyegbe.

Ezt szabad volt. A szőnyeg az enyém volt. Én fizettem ki.

Ilona rám nézett, de szót sem szólt. Végre Erdős úr zavartan:

— Hát akkor, ha már nem találkoznánk, mert én félizenkettőkor megyek...

— Tudom.

— Holnap reggel a Nyugatinál. A vonat hétkor indul, de ti legyetek kint legkorábban, háromnegyed hétkor... Ne hogy elkéssetek.

— Ott leszek. Ne félj.

És rohantam ki az előszobába. Kalapot, kabátot magamra. A lépcsőn még úgy haloványan eszembe jutott: még sem kellett volna őket ennyire magukra hagyni. De azután: semmi baj! Nem mernek! Mindkettejük szeméből láttam, hogy attól félnek, hogy én csapdát állítok nekik és rajtuk ütök. Most nem mernek.

Kaput nyitottak, kiléptem az uccára. Az az ember még mindig ott állt a túlsó oldalon. Nem mozdult el a kapunyikorgásra sem. Persze a jámbor nem tudja, hogy én jövök. Én!

Átvágtam a másik oldalra.

— Jó estét Elemér Miklós úr!

Ezt nem várta tőlem. Sőt! Talán még most sem hiszi, hogy én vagyok, hiszen megemelte a kalapját. Én előttem a kalapját!

Azután mégis csak rám ösmerhetett.

— Maga az! — mondta fitymáló szigorral. Majd utána sokkal csendesebben.

— Alászolgrája.

Hallgattunk mind a ketten. Néztük egymást a hóban. Végre is én szólaltam meg.

— Nézze, — mondtam — maga ugyan azt fogja mondani, hogy az ucca mindenkié és ebben jogilag talán igaza is van. De én most nem fogadom el ezt a jogi tételt, sőt felrúgom. Tisztelt Ház a javaslatot visszautasítom. Mert az ucca nem mindenkié, ez az ucca a miénk, Ilonáé és az enyém és én, mint férj megtiltom, igenis, megtiltom mint férj és ezenfelül megtiltom mint uccatulajdonos is, mert az ucca, a miénk . . . a mi kettőnké . . .

Elhallgattam.

Ő rávágott.

— És talán még egy harmadiké is, — mondta és behavazott pillái alól nyugodtan, élesen felülről nézett a szemembe.

Ezt nem hagyhattam.

— Harmadik? . . . Nem értem, hogy mire gondol? Egyáltalán mi az, hogy harmadik? Mit gondol, talán azért jöttem le ide ilyen későn, hogy számtani leckét vegyek Öntől. Nem kedves uram. Ha kell, hát én is tudok számolni . . .

— Háromig.

Most már csakugyan megharagudtam. Mit akar ez azzal a hármassal. Igazán nem értem.

— Nézze kérem, — mondtam — ne ostobáskodjék, mert én leütöm fejről a kalapot. Igen, én már most figyelemeztetem rá, hogy én előre eltökélt szándékkal le fogom verni fejről a kalapot.

Rám nézett. Mosolygott.

— Talán a főnöke küldte le, hogy velem gorombáskodjék. Mondja meg neki, ha valami baja van, intézze el személyesen. Nem verekszem cselédekkel.

Főnök? Cseléd? De hiszen ez az ember rögeszmés. Hát van nekem főnököm? Vagy cseléd vagyok én?

— Miféle újabb ostobaság ez? Ez: hogy főnök és cseléd. Tudhatja, hogy a magam főnöke vagyok, hiszen visszaszereztem az irodámat. Nehezen ugyan, de visszaszereztem. Ha nem akarja elbinni, jöhet át a kapu alá, ott van az ügyvédi cégtáblám, megmutathatom. Nem jön? Jó, ne jöjjön. De annyit talán még a maga műveletlensége is meg fog érteni, hogy egy önálló ügyvéd, sőt kamarai tag, igen uram, az ügyvédi kamara tagja, nem cseléd. Ellenkezően, én tartok cselédet. Egyelőre csak egyet, megengedem, hogy valamikor öt cseléd is szolgált nálam, de ne féljen: lesz még újra öt cselédem. Sőt hat és hét. Én cselédmagot ültettem.

Megint rám nézett, úgy mint az előbb.

— Gyalázatos! Meddig fogja még a bolondot játszani!

Most aztán mégis leütöm a kalapját. Emelem a kezem lassan, meggondoltan, kiszámítva. Azután — lehanyatlik a karom. Átkozott húsz centiméter! Sosem érek föl ehez a kalaphoz. Létrát kellett volna hoznom magammal.

Ő rám se figyelt és inkább magának mondta:

— Micsoda szégyenletes nyomorúság! Ha akkor lett volna háromszáz koronám, csak háromszáz koronám . . .

— Mikor, kérem szépen?

— Akkor! Miért kérdez? Jól tudja, hogy mikor. Akkor, amikor becsukták a vén szélhámos boltját.

— Ha talán órá gondol, — kikérem magamnak. Az az úr az apósom és azonkívül is a világ legelső bankára, egy pénzügyi lángész, én mondom magának. Azt látta volna, hogy hogyan bántak vele a rendőrségen. A kapitány végre is kezet fogott vele, igenis, ke-

zet fogott az egész tenyerével és azonkívül is mind az öt ujjával . . .

— Háromszáz koronám, ha lett volna.

— De nem volt! Ez az, hogy nem volt! Háromszáz korona. Úgy mondja, mintha az semmi sem volna. Pedig tudja mi mindent lehet kapni háromszáz koronáért? Százötven ebédet, három rend nagyszerű ruhát, vagy akár egy egész konflislovat is fejestől, fülestől, mind a négy lábastól. Háromszáz korona rengeteg pénz. Én például holnap reggel elutazom a Semmeringre összesen háromszáz koronával a zsebemben és nagyszerűen fogok élni. Esténként pezsgőt fogok inni és nagy szivarokat fogok szívni. Mindezt háromszázból. Ezt csinálja utánam.

— Szégyelje magát!

— Én kérem? Miért szégyeljem magam? Azért, hogy nekem van! Hehe! Na nézd csak, micsoda egy különc! Arra büszke, hogy akkor nem volt pénze. És mikor volt?

— Elég!

— Azért sem. Az ember ne arra legyen büszke, amije nincs, hanem arra, amije van. Na hallja, ha Budapesten mindazok büszkék volnának, akiknek nincs háromszáz koronájuk, az ember ki sem bírná ebben a városban a sok hencegéstől. És aztán: akkor másnap már nekem se volt háromszáz koronám. Egyszáz se volt. De lett. Mert én nekifeszültem, én dolgoztam, én akartam, én egy teve vagyok. Teve! Lássa uram, itt a baj. Miért nem lett maga is teve? Miért ember? Születési hiba, higgye el, még igen sokszor meg fogja bánni az életben.

Mintha a falnak beszéltem volna. Ő csak folytatta rögeszmésen a háromszázast.

— Ha akkor lett volna, úgy ma Ilona a feleségem. A hites feleségem.

— Micsoda kérem? Nem jól hallottam.

— A feleségem.

De erre aztán már igazán csak nevetni lehetett.

— A felesége? Valamiről méltóztatik megfeledkezni uracskám. Ilona az Ön testvére.

Hogyan vehetné el feleségül a testvérét. Vagy még annyit sem tud, hogy testvérek házasságát tiltja a törvény. Még ennyit sem tud. Hát igazán ennyire műveletlen. Vagy csak tetteti magát . . .

Sarkon fordult. Otthagyott. Gondolkoztam. Utána menjek? Ugyan! Hiszen ez egy rögeszmés. Ennek beszélhetnék egész éjszaka. Á! Van jó dolgom. Egy ember, aki azt se tudja, hogy nem veheti feleségül a nővérét. Vagy mutasson nekem az egész világon is egy papot, vagy anyakönyvvezetőt, aki hozzáadná a . . .

Megint csikorgott a kapu. Erdős úr jött ki. A télikabátom alól kihúztam az órámat. Fél-tizenkettő! Derék ember. Rendet tart. Meg vagyok vele elégedve. És elragadtatásomban meg nem állhattam, hogy újra meg ne szólítsam.

— Szervusz Gyula!

Kicsit megrezzent.

— Á! Te vagy az! Már vége . . .

— Az ügyvédi tanácskozásnak? Igen.

— Na és legalább érdemes volt?

— Ó, föltétlenül. Az ember mindig tanul. Tudod, kérlek, a legszimplább eset is olyan érdekes, ha az ember alaposan megvizsgálja, végtelenül tanulságos.

— Ez igaz. Tökéletesen igazad van.

Rámnézett. Szeretett. A szeméből láttam, hogy szeret. Csak úgy cirógatott a pillantásával. Lesütöttem a szememet. Én nem nagyon állom azt, ha engem szeretnek, (igaz, ritkán is szoktak). Én nem merek a szemébe nézni, én félek, hogy meghatódom, én attól félek, hogy ha még egyszer így rám néz, akkor kénytelen leszek azt hinni, hogy Erdős úr nem csak ügyvelő, hanem lélektulajdonos is és én akkor kezdet csókolok neki. Szerencsére ő kezdett beszélni.

— Szervusz. Tehát még egyszer, ne felejtsd el: legkésőbb háromnegyedétkor.

(Hogyan gondoskodik rólam!)

És a kesztyűjén át is szelíden, lágyan meg-simogatta a kezemet. Ez igen! Ez ember. Nem mint az a másik. »Nem verekszem cselédek-

kel«. De úgy kell nekem! Miért állok szóba valakivel, akinek nincs háromszáz korona a zsebében.

Fölmentem a lépcsőn. Ilona nem lepődött meg, hogy már jövök. Egy szó köszöntés, két tettettett ásítás. Azután indul.

— Ne kérem, ne menjen még.

Csodálkozva nézett rám.

— Hajnalban kell kelnem, azután még van valami csomagolni valóm is. Az embernek ez, sajnos, mindig az utolsó pillanatban jut eszébe.

Belülről nevetnem kellett. »Utolsó pillanat.« Hol vagyunk még attól? Néhány rongy poggyász és már utolsó pillanat! Majd... majd, ha megtelik a notesz és én pénzt számolok Erdős úr asztalára. Háromszázszor háromszáz koronát fogok leszámolni. Ez lesz az utolsó pillanat.

— Ne menjen még kérem. Valamit mondanom kell...

— Nekem!?

— Úgy van. Okvetlenül magának. Egy fontos dolgot, azt hiszem, fogja érdekelni.

— Engem?

— Okvetlenül magát.

Lehúnyta szemét. Eleresztette karját, az arcát is. Az egész testét eleresztette. És olyan hangon, amilyent sosem hallottam se tőle, se mástól, — mondta:

— Engem nem érdekel semmi. Semmi, de semmi ezen a nagy világon nem érdekel...

Beleomlott egy karosszékbe, sírva fakadt. Hosszan sírt. Magát elegendő szomorúsággal, belesírt magába, őszintén, mélyen, még azt se bánta, hogy ott volt mellette egy idegen ember. Én.

Nagyon megsajnáltam. És olyan ostoba voltam, nem tudtam, mit tegyek. Ha viaszta-lom, ha hozzáérek, csak rosszabb lesz neki. A legokosabb, ha most nem vagyok, eltünök, kimegyek a szobából. Már az ajtóban voltam, amikor utánam szólt.

— Akart valamit mondani?

— Nem én, kérem, semmit. Már semmit.

— »Már!«

És kiegyenesedett. A szeme megint száraz.

— Nincs »már.« Azért, hogy sírni látott... Nem én voltam... Szégyelem, hogy ezt megkaphatta tőlem.

Szünet. Azután ő:

— Akart nekem valamit mondani?

— Ó semmi. Igazán semmi. Éppen hogy a szájam járt...

— Nem! Nem! Akart nekem mondani valamit. Valami gonoszat. A hangján éreztem, hogy valami gonoszat.

— Gonoszat! Én?

— Megmondja! Akarom!

Akarja? Nekem csak parancsolni kell. És valami leküzdhetetlen, valami embertelen, valami kegyetlen ostobaság nyomása alatt bevallottam:

— Találkoztam vele.

— Vele? Ki az: vele?

— Ő vele. Elemér Miklóssal.

Hosszú szünet. Nem roskadt vissza a karosszékre. Talpon maradt. Sőt az arca megkeményedett, egész alakja kigőgösödött, megnyúlt. Most nem is húsz, de harminc centiméterrel volt magasabb nálam. Nézett, nem kérdezett. De én, mintha hátulról verték volna belém a szavakat:

— Beszéltünk. Ő tisztelteti magát.

Szünet.

— Tiszteltetett ő engem? Mondja, nem hazudik maga? Emlékezzék csak jól vissza: nem hazudik?

— De igen, hazudok. Persze, hogy hazudok... Nem tiszteltette magát, sőt elnevezett engem cselédnek...

— Igen. Magát cselédnek. És...

— És én tiltakoztam. Nem gorombán, csak úgy magyaráztam neki, hogy... Ügyszólván jogi szempontból magyaráztam neki az esetet, hogy én már azért sem lehetek cseléd...

— Ez nem érdekel. Ő... Különben ne is folytassa.

Felém jött, rátette két kezét a vállamra, megrázott. Nagyon, a saját erején felül rázott, mintha csak ki akarta volna rázni belőlem azt a kis életemet; kirázni, mielőtt még fizethettem

volna... De mégis. A keze a vállamon. Hozzám ért! És szememet előntötte a könny.

És akkor ő lehajtotta fejét. Nehezen mondta, sullyal:

— Nem utazunk a Semmeringre.

— Á! Holnap nem? Elhalasztjuk!

— Nem halasztjuk. Sem holnap, sem más-kor! Sosem utazunk a Semmeringre.

Szünet.

— Rendben van, kérem. És ő azt is mondta még:

— Mit mondott!? Mit mondott még!?

— Semmit, egy csekélységet...

— Beszéljen!

— Szívesen. Azt mondta még, hogy ha akkor lett volna pénze, ha lett volna csak háromszáz koronája, tudja, akkor... csak háromszáz koronája...

Vadul — véresék kacaghatnak így — föl-nevetett az én feleségem.

— Háromszáz! Már megint az! Nyomorult és gazember! Gazember!

Rohant az ajtó felé:

— Iona!

— Hagyjon. Megyek csomagolni.

— Csomagolni? Hiszen...

— Utazunk. Most már igen! Holnap reg-gel!

\ Az ajtóban mégis megállt.

-- Ha előre tudtam volna, hogy találko-znak...

— Kérem, én sem tudtam. Az ember ilyes-mit igazán nem tudhat előre.

— Ha tudtam volna, akkor izentem volna neki valamit!

— Igen?...

— Azt, hogy ne fájjon neki az én fejem. Amit rólam gondol, amit ő gondol és amit mások is gondolnak, az mind hazugság. Gonosz, piszkos hazugság! Én, én olyan tiszta vagyok, hogy...

Nem engedhettem, hogy folytassa.

— Tudom, kérem. Az emberek gonoszak. Azért, hogy én mostanában olyan jól össze-barátkoztam Erdőssel. Mert én barátkoztam

vele össze. Ő az én barátom. Az én barátom...

Ilona rám nézett. Elhallgattatott a tekintetével. De hogyan nézett rám! Egyszerre gyűlölt és sajnált, szeretett volna engem az ablakon kihajítani és ugyanakkor belém kapaszkodni, letérdelni előttem, bocsánatot kérni. Azután megint erősen felkacagott. Kiment.

Én is. Be az irodába. Bele az aktákba. Aludni ma úgy sem tudnék és egy egész éjszakát ágyban tölteni álmatlanul? Nem, köszönöm szépen! Reggel hatig dolgozom. Pénzt keresek, pénzt! Azután megfürdöm és ki az állomásra. Legjobb barátom hiszen meghagyta, hogy legkésőbb háromnegyed hétkor ott legyek. Én szót fogadok az én barátomnak.

Éjjel egy óra lehetett, Ilona bejött az irodába. Ölembe ült, megsimogatta az arcomat. Tegezett. Ebben a lakásban még sosem tette... Le akartam fejteni magamról, mert eszembe jutott...

Nem! Semmi sem jutott az eszembe. Sőt most tudtam: igazat mondott. Amit gondolnak, mind gonosz és piszkos hazugság. Ő tiszta. Hiszen ha nem így volna, akkor most nem velem akarná megbosszulni Elemér Miklóst. Most tudom, megesküszöm és a fejemet és a véreimet rá: Erdős Gyula még nem a férje. Még nem az.

És úgy tett, mintha nagyon szeretne és egymáséi voltunk reggelig.

XLII.

Reggel félhétkor ki akartunk menni a pályaudvarra. Pompás útiruhák rajtunk (az árukat már elkönyveltem a fekete noteszben), minden készen, én éppen valami gyors reggelifélét akartam bekapni, amikor csöngettek.

— Erdős elküldte értünk az autóját — gondoltam és egészen meghatódtam. — Hiába, aki az én barátom.

Nem sofőr volt. Táviratkihordó. A távirat címezése csak ennyi: Berényi. Így nem tudtam Ilonának adjam, hogy kibontsa, vagy pedig

nekem szól. Kicsit ideges lettem. Attól tartottam, ez Elemér Miklósnak valami ötlete, talán táviratilag kíván szerencsés utazást. De nem! Van is abban a neveletlen kamaszban annyi jóérzés, hogy szerencsés utat kívánjon az embernek. Nevetséges! Hol van ő ettől a lelki finomságtól! Különben is mit gondolkozom? Biztosan valamelyik ügyfelem táviratozott. Kibontottam a blankettát. Kibontottam és a földre ejtettem. Elsápadtam, megtántorodtam. Ilona felsikoltott, lehajolt, félve fölemelte a táviratot és mielőtt a kezéből elkaphattam volna, elolvasta. Így tudta meg, hogy az édesapja meghalt.

Visszamentünk a lakásba. Ilona leesett egy karosszékbe, maga elé meredt, nem tudott sírni. Sokáig ült így bénán és üveges szemekkel, az arca megöregedett és eltorzult. Azután fölkel, szemét behunyta, karját kitérte. Én megértettem ezt a mozdulatot. Keres valakit, akinek a mellén kisírhatja magát. Valakit, akit szeret, akinek a mellén lehet sírni. Sokáig állt így imbolyogva. És soha ember még árvább nem volt, mint ez a szegény nő itt, egyedül a lakásban egy rettenetes férjjel. Velem.

Hangosan sírni kezdtem. Nem Michaelis Gusztávot sirattam, hanem Michaelis Ilonát. Nem tudom, megértette-e ezt a zokogást, de azután mégis rám hanyatlott és hangosan zokogni kezdett ő is.

Nincs többé Michaelis Gusztáv. A szanatóriumban halt meg, hüdéstől, a szanatóriumban, ahová én juttattam be. Hát persze, nem lehetett áldás azon a helyen, ha egyszer én küldtem oda. És belepusztult abba a rettenetes esztendőbe, az írigyeivel való verekedésbe. Vége lett, mint egy akárkinek és milyen méltatlan vég, hiszen már egy év óta a földön, le-sújtva és jóval a szíve előtt, megbénult az akarata, a fantáziája, a tehetsége. Most elmúlik emlék nélkül és nem fogja senki sem tudni, ki volt ő igazán. Senki, csak én. A többiek, azok beszélhetnek róla akármit. De én, én tudom, hogy ő rendkívüli ember volt, bűbájos és nagyszerű valaki, mindenki között a legszebb,

a legkülömb férfi. Ő volt — Michaelis Ilona apja és egy remekművel tette gazdagabbá azt a világot, amely sohasem értette meg őt igazán.

A gyászjelentésre rákerült az én nevem is és a temetésen az első sorban haladtam a korporsó után. A temetés. Igen, némelyek most mégis ráemlékeztek. Koszorúkat küldtek neki és fekete ruhákat öltöttek érte, a nyitott sírnál még fehér zsebkendőket is nyomtak a szemükhöz, emberek, akik nemrégén még azt akarták, hogy a rabkórházból temessék őt, aki ha elbukott is, de azért nagy ember volt. Most eljöttek, hogy bocsánatot kérjenek tőle. Csupa gazember! A nyitott sír szájánál is vallom, hogy gazemberek. Most megkövetik az áldozatukat, de alig, hogy kilépnek a temető kapuján és szomjasan az első cigarettára, bevetik magukat az autójukba, már újra azon törik a fejüket, hogy kit pusztítsanak el. És milyen megjegyzések róla! Mintha csak hallanám.

— Szegény, — fogják mondani — az ember ne mondjon rosszat a halottakról, de szegény, nagy zsvivány volt. Ezt meg kell mondani róla, kíméletlen ember volt és ha akarja kérem tudni, hát szélhámos is. Szegény, talán nem is tehetett róla, de annak született, szélhámosnak. Az Isten bocsássa meg nekünk is, neki is. Ő bizony meghalt és most senkit sem fog tudni becsapni odaát, a másvilágon.

Alávaló népség, amelyik a halálon túl is gyűlöl. És ha még legalább bátran tenné. De nem! Gyáva és kegyeletes szavakat nyomat a koszorúszalagokra és azután saját maga gúnyosan mosolyog ugyanezekben a szavakon. Már a temető kapujában mosolyogtok. Persze, mert most kijutottatok a kapun túlra. De ne féljete! Valamikor ti is itt bent maradtok és akkor hazafelé menet a többi fog kibeszélni benneteket.

— Szegény, nagy lóköető volt. Kár érte.

És nagyon boldogok lehettek, ha a ti temetéseken csak egy olyan őszinte szív is lesz, mint most itt az enyém. Tőlem piszkolhatjátok a szájatekat. És ha talán tévedek (bár nem

tévedek!), ha csakugyan nem volt nagy ember, csak egy szegény bűnös — akkor is. Mindnyájan azok vagyunk és ő volt — ő, az Ilona apja. Én szenvedtem tőle és szerettem és most megsiratom és hogy meghalt, fáj nekem, mint szegény apám óta senki más ember halála. Lehet, hogy ostoba vagyok. Sőt, egészen biztosan az vagyok: ostoba. Sőt még ostobább, mint hiszitek. Hogy mennyire ostoba, csak én tudom. De végre is szerettem és ennyi fenevad között, kell, hogy legyen egy hű kutya is, akit csak a pecér tud elhurcolni gazdája sírja mellől. Ez az! A gazdám volt. Drága, áldott, jó gazdám.

Erdős úr persze eljött a temetésre. Ő sem utazott el. Velünk jött, autókat küldött nekünk és kint, a temetőben, nem mozdult a legközelebbi család mellől. Mutatta, hogy kitart mellettünk és azt hitte, hogy ezzel valami különösen szépet cselekszik. Lehet, hogy másokat megcsalt, de engem nem. Igen, mert mások tévedhettek szegény apósomat illetően, de ez az ember, ez az Erdős úr, igen jól ösmerte őt és éppen úgy tudhatta, hogy milyen derék és jó embert temet, akár csak én. Ő ne tudta volna! Hiszen valamikor feleségül akarta venni a lányát, a Tátrában pedig mindennap kétszer is ült az asztalánál. Ez az Erdős úr most is jól tudja, hogy ki volt Michaelis Gusztáv és hogy milyen fájdalmas dicsőség az ő koporsójához lenni közel. És most kihasználja a gyászt, az ünnepséget és a meghatódást. Kisajátít magának egy darab emléket és tisztességet. Ilonának, amikor az valósággal szédül a fájdalomtól, a karját nyújtja. De csak nyújtja, mert Ilona szerencsére nem fogadja el. Nem enged, hogy itt egy Erdős úr támogassa őt. A monogramos zsebkendőt persze Erdős úr is a szeméhez nyomja. Sírni, azt tudsz, te zsvány. Sírni ez nem kerül pénzedbe. Bezzeg, amikor a hitelezők szorongatták őt! És ha száz koronával meg lehetett volna őt menteni, tudom, akkor is csak kilencvenkilencet adsz, hogy ő elbukjon a hiányzó századikon, a századikon, ami nincs és te, a te hangos röhögésedet gyakorolhassad egy em-

ber fölött, aki elesett. Szép egy állat vagy. Engem nyomorultat, bezzeg tudsz segíteni, meleg sportruhát veszel nekem, szegescipőt és lóuenkalapot. Igen, mert én a barátod vagyok. Ilyen aluiról szeded fel a barátaidat! De amikor néhány válto volt esedékes, amikor arról volt szó, hogy röljérjel ő hozzá, akkor göres állt be a lábada és nem mozdultál. Pedig tudsz te kapaszkodni, ha akarsz.

Eimer Miklós is ott volt. Nagyon elegáns volt, kirogásiatan feketeiben. Auton jött. Honnan vette? En nem tudom. Talán kölcsön kérte a rája való pénzt, azt is, amin egy pompas koszorut küldött, talán csaita vagy lopta, — en nem tudom. Nem is bánom. Sőt! Mentől nehezebben, mentől kínosabban, mentől csúnyábban szerezte a pénzt, én most annál többre becsülöm őt. És mélyen megemeltem előtte a kalapomat. Most csak nem fog félreérteni. Csak nem hiszi, hogy a bolondot játszom ezen a helyen, ahol csak okosság van, némaság és szomorúság. Nem értett félre. Visszaköszönt nekem, mintha én is ember volnék, sőt némi habozás után hozzám lépett és a kezét nyujtotta.

— Fogadja kérem részvéteket, — mondta és én szerettem volna lehajolni, hogy megcsókoljam kezén a fekete keztyűt.

Azután láttam, hogy Ilona felé tart, de megáll, nem tud tovább, rám néz . . . Megértettem. Erdős úrhoz léptem, karonfogtam.

— Nézd, kérlek, — mondtam, ott van Gerő vezérigazgató is. Mégis szép, hogy eljött. Meg kellene köszönnünk neki. Gyere.

És elvittem Ilona mellől úgy, hogy egy kis ideig ő is, én is kénytelenek voltunk hátat fordítani Ilonának is, Miklósnak is.

XLIII.

Anyósom a temetés után hozzánk költözött. A Nagy János uccai palota, az már régen meghalt a gazdája előtt. Egy szobát berendeztem neki a lakásunkon. Ilona ezt megköszönte és én megint szégyeltem magamat. Szégyeltem,

hogy egy ember annyira lent van, hogy még nekem is tud megköszönni valamit.

Azontúl hárman ültünk asztalnál.

Egész télen itthon maradtunk és én rengeteget dolgoztam. Most már igazán kellett, csak egy férfi volt a családban és ha valaha, hát most, ki kellett tennem magamért.

Erdős úr már a temetes másnapján megjelent nálunk és azóta nem mozdult onnan. Minden este ott vacsorázott és jöttek, mint azelőtt a vacsora utáni beszélgetések. Ilona édesanyja fáradt volt, ő mingyárt asztal után, még a köszönést is elharapva, fölkelet és aludni ment. Ott kellett hát megint ülnöm velük és nézmem, hogyan gyötri és falja ez az ember Ilonát. Még az első hetekben sem adott kíméleti időt. Ki kellett volna dobni. De ha Ilona valakit ki akart volna dobni, az első én kellett volna, hogy legyek és ő meg engem sem dobott ki.

Talán nekem kellene kitennem Erdöst. Én ki is teszem. De nem úgy! A vállát fogjam meg, verekedjek vele? Szamárság! Okvetlenül én maradok alul, hiszen ő, ha kell, a mellemre térdel, sőt rám nyomja a mellemre az egész furnérgyárát is, a monarchia legnagyobb furnérgyárát és akkor . . . Nem! Ennek így semmi értelme. Verekedni fogok, ez természetes, az ember, amíg meleg, verekedjék. Birkózni! Helyes. De a magam módja szerint. Amint én szoktam. Orvul, gyáván, hát mögött.

És dolgoztam. Most aztán igazán rengeteget. Ha van igazság a világon, engem most a bíróság pörbe fog és elítél azért, hogy ennyire kiuzsorázok egy munkatestet, hogy ilyen erőszakosan visszaélek egy tehetetlen valakivel: magammal. Mozgósítottam az összes tevéket, akik bennem laknak. Egy egész karaván kelt útra. Itt nincs megállás.

Vállaltam mindenféle munkát és megszakítás nélkül. Alvás? Vasárnapi szórakozás. A hét többi napján alig futotta rá. Ilyen sokat

csak egy olyan ostoba ember tud dolgozni, mint én. Aki gondolkozik, aki kicsit rátartós a munkájára, az okvetlenül belepusztul. Nem bírja az agya. De nekem nincs agyvelőm. Az én koponyámban egy fonográf lakik, amelyik évek alatt szorgalmasan folszívott mindenféle közhelyet és most válogatás nélküli gyorsasággal osztja. Ha a munkámban csak egy betű eredetiség lett volna, már régen belepusztultam volna ebbe a tempóba, de így bírtam, könnyen és szinte jókedvvel. Az én agyam nem fáradt ki, mert nekem nincs agyam, csak emlékezőtehetségem, a fejem belülről a közhelyek és laposságok egy raktára. Egy gombnyomás és a kívánt portéka szállíttatik azonnal.

Éjjel és nappal ment ez így. Több papírost fogyasztottam el, mint akármelyik közhivatal. Gépírók és gyorsírók tömegét nyomorítottam ezzel a veszekedett munkasebességgel. Ők szegények megcsodáltak: honnan veszek annyi kitartást és tudást? Volt köztük, aki megírgyelt. Mások — fiatal, tehetséges jogászok, akik láttak engem — minden reményüket vesztették és más pályára mentek, mert attól tartottak, hogy sosem boldogulnak ebben a mesterségben, amelyik ilyen embereket követel, mint én. Némelyek közülök félénk és tiszteletteljes kíváncsisággal megkérdezték, hogyan bírom és győzöm ezt. Válaszom széles és nagyképű mosoly volt. Mint a szavakat, amelyeket diktáltam, ezt is loptam. A széles, fontoskodó, embertelen mosolyom Erdős úré volt. Még ez sem az enyém. Még őt is megloptam.

De hát mit is felelhettem volna azoknak, akik kérdeznek? Leleplezzem magamat. Mondjam meg, hogy ostobább, kisebb, tehetségtelegebb vagyok mindannyioknál. Bevalljam, hogy eredetiségben a legkisebb címszalagíró is túltesz rajtam. És leleplezzem magam előttük, akik határozottan nagy embert kezdtek szimatolni bennem? Bevalljam nekik, hogy a nagyemberségem titka az, hogy egyáltalán nem vagyok ember. Tevegép vagyok és azért

vagyok nagy ember, mert én vagyok az embernélküli ember.

Csak úgy ontottam a fogalmazványokat. Egész könyvtár akadt magamból. Könnyű volt, hiszen nem volt bennem semmim. Engem nem lehet kiszivattyúzni, mert én a két lábon járó Toricelli-féle ür vagyok. Én nem tudom magam elpazarolni, én belülről nem tudok elszegényedni. Én nem adhatok, mert nekem semmim sincs. Az én szellemi magtáram angolos hús, azután zsír, cukor, fekete kávé, cigaretták, amikkel a testemet fűtöm és kenem. Kalóriák. Céltalan, értelmetlen kalóriák.

Természetes, hogy a munkám romlott is. Hol van már az ifjúság hevületes lendülete, az a meggyőződött szorgalom, amelyik legalább úgy, ahogy pótolta a tehetséget. Akkor hittem még, ha nem is az okosságomban vagy a tehetségemben, de valamiben, egy gépszerűvé felnagyolt állati erőben. Hittem — és hogyan hittem! — a bennem felhalmozódott lóerőkben. Hittem valakiben. Mi tudom én, kiben? Talán egy jelképben, egy teherhordó négeróriásban, akivel versenyre kell kelnem, akit el kell érnem és akit ki kell buktatnom abból a dicsőségéből, hogy ő a világ első teherhordó hús- és izomgépe... És akkor: szerettem egy nőt. Ma azért dolgozom, hogy kifizessek egy tartozást. Dolgozom a pénzért, a jó, a nagy, a sok pénzért, ami meg fog kímélni attól, hogy még egyszer tartozzak valakinek úgy, mint most Erdősnek. Ha ezt elérem, akkor gazdag leszek, gazdag és szabad és független és... Eh! Minek a sok szó! Gazdag leszek. Gazdag! Nagyon gazdag leszek és — Ilona akkor sem fog szeretni.

Már februárban annyi pénzem volt, hogy nyugodtan kifizethettem volna Erdöst. Még nem tettem. Még nem szabad. Előbb gyűjtök. Sok pénzem legyen, hátvéd, bankszámla, nagy lakás, új bútorok, gazdag ruhatár, minden, ami kell, a kész, a megvalósult életprogram. Fizetni pedig csak a fölöslegből fogok, akkor, amikor már baj nem érhet. Ha túlkorán jelentkezem, elárulom magamat és megint végem van. Erdős úr belerúg kezdődő vagyonomba,

feldönt és elpusztít. Ő ért ehhez. Én pedig nem tudnám előlről kezdeni harmadszor is.

Március közepe felé olyasvalami történt velem, ami könnyen végzetessé válhatott volna. Nem Ilona és nem szerelem. Szerelem!? Egy nagy bank megválasztott igazgató-ügyészének.

Ez nagyon nagy dolog volt az én életemben. Én igazgató-bankügyész. Ez az, amikor egy hadvezér megnyeri döntő csatáját, egy művész érkezett ahoz a remekműhöz, amelyben végre maradék nélkül tudta adni önmagát. Emberek ilyenkor szünetet tartanak, hetekig örülnek, boldogok és sugároznak, tombolnak és elfelejtik, hogy a földön járnak. Ez kell! Megfeledezni magunkról, pihentetni és gyűjteni magunkban az ént, hogy aztán tudjunk tovább és ha nem is fölfelé (mert van egy pont, amin túl már senkinek sincs fölfelé), de legalább ne kerüljünk az út második felében a saját szintünk alá. Emberek így tesznek. Én nem.

Én csak azt éreztem meg, ami szorosán a dolog tárgyi részére tartozik, az üzletre. Nálam az üzem pótolta az életet. Én csak azt éreztem meg, hogy nagy dolog, ha engem, senkit, akinek nemrég még egy fillérje sem volt, aki albérletbe vállaltam ügyvédi dolgozatokat és aki úgy vittem a munkámat a megrendelőhöz, hogyha az véletlenül nincs otthon vagy nincs velem megelégedve, akkor a kapun kijövet nem tudok egy cigarettát venni magamnak, — szóval azt éreztem meg, hogy mi az, ha engem egy nagy bank ilyen bizalmi állásba iktat. Az emberek újra kezdenek megbízni bennem. Azt hiszik, hogy becsületes vagyok és azonkívül is valaki. Ime: az állati szorgalom megtéveszti még az ilyen kitűnő pénzügyvezéreit is. Azt hiszik, hogy fogtak bennem valakit, egy tehetséget. Mulatok rajtuk. Hogyisne mulatnék, amikor drága pénzért eladok nekik egy nagyon olcsó portékát: magamat.

És még inkább nevetek másokon. Kiken? A tehetséges embereken. Soha még akkora kár-

öröm a világon, mint most én bennem. Most ezer és ezer teve örül bennem annak, hogy jóllakott, előrejutott és megmutatta, hogy: azért is! Nekem az Úristen nem adott tehetséget. Másoknak adott és . . . De mennyi tehetséges ember lent a pincében, annyi pénze sincs, hogy vásároljon magának egy ív papírost, amire leírhatja a remek gondolatait vagy hogy a rikkanctól megvehesse a reggeli újságot, amelyik éppen ma közöl egy nagyszerű tárcát arról, hogy ő mekkora lángész.

Nahát tehetség vagy, mi több, lángész! Jó, lángész. Én jó fiú vagyok, én nem bánom, én szívesen fizetek nagy szavakkal, azok nem kerülnek pénzbe. Hát lángész vagy, de lent a pincében! És a pincében nincs világosság csak sötétség van és nyirkos nedvesség, egerek és patkányok, némelyik pince ridegebb a sírnál is. Én nem vagyok tehetség, hála-hála Istennek nem vagyok az. De fent járok a napfényen, autóban ülök és mindig előbb eszem, mielőtt megéheznék. Megelőzni az éhséget, kifogni rajta, ez is valami, sőt ez nagy dolog. Ez minden! És ti, tehetségek, nagyon tisztelt, mélyen tisztelt tehetségek odalent! Olyan lent vagytok, hogy a sírástokat sem lehet felhallani, én pedig fent vagyok, a fejetek fölött járok és a röhögésem betölti a világot. Igen kérem. Most megmutatta a teve. Kirúgott a lábával, mint egy bika és jaj nektek, ha a teve uralomra jut. Jaj nektek, ha a tevét összetévesztik az orosz-lánossal.

Ezeket gondoltam. És még: azok a jó dolgok, amik megvannak, amiket meg lehet fogni kézzel is. Bankügysz és igazgató. Ez jelent sok pénzt. Ez jelenti, hogy munkám még inkább elgépiesedik. Ezer ember alattam, aki szolgálja azt a szorgalomgyárat, ami bennem van, ezer ember és mind nekem dolgozik. És azután: a bankigazgatói cím. Füttyülnék rá, de nem vagyok bolond, hogy eldobjam, ha hasznát vehetem. Ez a cím, hát igen, ez is valami: szúrós, hegyes szarv, amit beledöfhetek Erdős úr testébe. Most már nemesak rúgok, hanem döfök is.

Bankigazgató. És gyorsan béreltem májusra új lakást. Pontosan olyant, amilyen az első volt, az Aulich uccában, egy egész emelet és tele a legdrágább és legmutatósabb bútorokkal. Nem, nem Ilona kedvéért! Magamért! Most már tudtam: mutogatni kell magamat, mint gazdagot és hatalmasat. Kiállítást kell rendeznem magamból és a gazdagságomból. Ez újabb pénz és kereset. Akinek van, abban bízunk, annak ingyen hozzák a többit is, új pénzeket, új hasznokat. Miért csak én dolgozzam? Dolgozzon helyettem a lakásom is. Azért vettem.

És ez volt az, ami könnyen vállhatott volna végzetessé. Elárultam magamat. Májusban beköltöztünk az új lakásba és hozták a bútorokat, Ilonának új kelengyét, nekem is tökéletes ruhatárat. Erdős úr erre fölébredt. Most az egyszer úgy beledöftem, hogy meg kellett éreznie. Megérezte és támadni kezdett. Egyszerre támadni és védekezni. Mert ő is értett a verekedéshez. Ösmerte az összes fogásokat.

Egyik este bizalmasan félrevont:

— Mi van veled, Berényi? Agyondolgozod magadat. Az arcod szürke, a szemed beesett és olyan ideges vagy, mint egy örült. Már régebben figyellek, elinte nem akartam szólni, nem akartalak megijeszteni...

— Ó, te olyan kedves vagy. Olyan gyön-géd.

— De az utóbbi időben... meg kell mondanom, ez úgyszólván baráti kötelességem... Kérlek, ne érts félre, de az utóbbi időben dadogsz és az emlékezőtehetséged is kihagy.

— Da... É... é... én... ne... ne... em... da... do... gok, ami pe... pedig az em... emlékezőtehetsé... tehetségemet illeti, lé... égy nyugodt, én emlékszem mindenre.

Rámnézett. Nem akart megérteni.

— Tanárhoz kellene menned.

— Nekem?

— Igenis, hogy neked. Vagy mondd, kérlek, te sosem szoktál tükörbe nézni.

— Nem. Tükör és én. Kérlek, akinek olyan arca van, mint nekem! Nem mondom: ha olyan arcom volna, mint neked, ha te kölesönadnád csak egy napra is az arcodat, akkor hidd el, azon a napon mást se tennék, mint reggeltől estig nézném magamat a tükörben.

Nagyon szemtelen voltam. De most merem. Ó, mennyi gorombaságot raktároztam el magamban évek óta. Ezeket a gorombaságokat nem hagyom elpusztulni, magamban elszáradni. Ki velük a napfényre!

Nem felelt.

Sőt pár napig békén is hagyott. De egyik nap, hogy Ilonával reggelizünk, mert most már mindig együtt étkeztünk (Erdős szoktatta minket a közös asztalhoz), a feleségem aggodó arccal mondja:

— Túlsokat dolgozik maga. Az arca sápadt...

Belevágtam:

— Nem sápadt kérem. Az arcom szürke, a szemem beesett és olyan ideges vagyok, mint egy örült. De nekem most szükségem van az idegességemre. Kell a munkámhoz. Az emlékezőtehetségemet se féltse kérem, ami pedig a tanárt és a tükröt illeti...

Nem hagyott tovább.

— Magával nem lehet beszélni.

— Nem lehet, kérem. Talán ezért is van, hogy olyan ritkán szoktak beszélni velem.

Nem volt folytatás. Aznap nyugton hagytak. De másnap az anyósom kezdte Ilona jelenlétében, finoman és jóságosan.

— Kedves fiam, maga agyondolgozza magát. Nem volna szabad, még Ilonáért sem. Maga most a mi egyetlen támaszunk és mi lesz velünk, ha maga kidől.

— Nem fogok kidőlni kérem, nem szokásom. Nincs benne gyakorlatom és azt sem tudom, hogy hogyan kell ezt: kidőlni.

Ilona közbevágott idegesen és türelmetlenül:

— Hagyd kérlek anyus. Vele nem lehet beszélni.

— Ilona kérem, — feleltem, — maga ideges. Vigyázzon kérem magára. Tanárhoz kellene mennie. Az arca szürke, a szeme beesett. Roppant...

— Ne folytassá kérem!

— Ahogyan parancsolja.

És elmentem hazulról, el az én gyönyörű, új, gazdag lakásomból, ahonnan most a feleségem és az anyósom száján át Erdős úr üldöz ki. Hiába! Még mindig ő az erősebb.

És új birkózás kezdődött. Erdős úr megsejtett mindent — könnyű volt neki az ő agyával — és új súlyokat rakott rám. Naponta újabb és újabb ajándékok, a virágtól az ékszerig minden. Agyon akart terhelni engem, olyan adósságot nyomni a vállamra, amit sosem tehetek le magamról.

Erre is feleltem. Most már vasárnap sem aludtam. Szaporítottam a személyzetemet, egyszerre három gépbe diktáltam, új megbízásokat hajszoltam, igazgatósági és felügyelőbizottsági tagságokat, a bankoknak nagy üzleteket találtam ki, amelyekből külön nyereség és jutalom esett rám.

Még így sem volt könnyű dolog. Erdős úr — most ébredtem rá — és én egy anyagból vagyunk gyúrva, amikor vele harcolok, tulajdonképpen magammal birkózom. Magammal? Hiszen ha csak ennyi volna. Ugyanaz az anyag? Helyes, de amikor az Erdős urat gyúrták, több anyagot használtak fel, mint amikor a Berényit gyúrták. Itt két egyforma ember birkózik, de csak annyira egyforma, amennyire az óriásnak és a törpének is egyformán van keze, lába, karja. És a törpe mégsem birkózhatik az óriással.

Június végén voltunk, amikor teleírtam a kis fekete notesz utolsó lapját is. Pedig az utolsó lapokat már nagyon óvatosan írtam, számokat és betűket aprón, szorosán egymáshoz, hogy sok férjen belőlük. Csak új könyvet nem kezdeni!

XLIV.

Éjszaka összeadtam a noteszt. Végig az egészet, mindent. Nagy szám jött ki. Megdöbentem. Azt mégsem hittem volna, hogy ennyivel tartozom. Igaz, hogy nem volt egy kaplaltű, amit be nem jegyeztem volna. De mégis, ez az összeg rettentő. Ennyire nem számítottam. Többel tartoznom már nem szabad. Életveszélyes volna.

Másnap reggel kivettem a bankból a pénzt. Betettem a tárcámba, autóba ültem. Ki Erdős úr irodájába. És nyugtát fogsz adni gazember! Ma nyugtát a kezembe!

Mintha csak megérezte volna, hogy miért jövök. Másfél óráig várakoztatott engem, a bankigazgatót! Mindenféle semmi embereket fogadott előttem, titkárokat, gépírónőket, szolgálkat hívott és küldött, míg én, a legjobb barátja, ott égtem az előszobában egy karosszékben és egyik félcigarettát a másik után dobtam el. Hát lehet ez! Ez az ember minden este csak csönget nálam és az ajtó magától pattan föl előtte, teríték várja és — szervusz! szervusz! — már ül is le az asztalhoz, egyenesen a feleségem mellé, aki mindig az ő kedvenc ételeit főzeti, pedig tudja, hogy azok ártanak az én gyomromnak. És én most itt, ebben az irodai előszobában, mint valami állástkérő siheder. Úgy éreztem magamat, mint valamikor, amikor ott ültem a hatalmas ügyvéd íróasztala előtt és vártam, hogy: mi lesz, elfogadja-e a dolgozatomat és akkor lesz ebéd, vagy pedig kidob és én vihetem a zálogházba a kalapomat. Akkor nem voltam olyan lent, mint most. És akkor legalább ketten ültünk egymással szemben, de most itt annyimindenféle ember közt. Hogy nem szégyeli magát az ilyen viselkedéseért.

Végre bejutottam hozzá. Pár udvarias szó, bocsánatkérés. Le akarok ülni, amikor látom, hogy van valaki harmadik is a szobában, egy fiatalember. Ránézek, Erdős megért.

— Kérlek, a gyorsíróm. Remélem, nem bánt, ha itt van.

Bánt? Mi az, ami engem még bántani tudna.

— Egyáltalán nem. Csak kérlek, szeretnék veled négyszemközt beszélni.

Fölállt.

— Négyszemközt?

— Igen. Vagy nem tudod, kérlek, hogy mi az a négyszemközt? Négyszemköztnek hívjuk azt, amikor ketten beszélnek egymással. Mert két embernek van összesen négy szeme. Igaz, hogy van olyan ember is, akinek egymagának van négy szeme. Ezek azok, akik azt is meglátják, ami a hátuk mögött történik.

Elvörösödött, az asztalra csapott.

— Martin úr menjen ki!

Kiküldte a gyorsírót. Micsoda igazságtalan egy ember. Én vagyok vele szemtelen és ő mással gorombáskodik. Úgy látszik, már érzi, hogy nem vagyok többé a cselédje. Most felmondok neki.

Ajka zavartan mozgott. Valamit akart mondani. Megelőztem.

— Kérlek, ne fáradj. Most jövök a tanártól. Azt mondja, az idegeim tökéletesen rendben vannak és nem is dadogok. Má...ár... már... ne... nem... is da... da... dadogo... go...go...gok.

— Hallom.

És egy hangosat nevetett. Belefűrészelt az arcomba.

Benyúltam a zsebembe, kivettem a borítékot, amiben kikészítettem a pénzt. Levágtam az asztalra.

— Mi ez?

— Ez, kérlek, egy boríték és benne pénz.

— Pénz?

— Igen. Az Osztrák-Magyar Bank bankjegyei. Aláírta őket a bankkormányzó és mindkét állam pénzügyminisztere.

— Pénz?

— Pénz.

— Nem értem. Még egyszer kérdezlek: mi ez?

— Hogy ez mi!? Ez — ez . . .

És kivágtam az asztalra a noteszkönyvet.

— Pontos könyvvezetés. Azt hiszem nem tévedtem egy filérrel sem. És — köszönöm, hogy eddig szíves voltál hitelezni nekem.

Belenézett a noteszbe. Talán nem is akart, de egészen gépiesen megfogta a kis könyvet, lapozni kezdett benne, számokat olvasni.

Felbőszített. Micsoda! Ez az ember nem bízik meg az összeadásomban? Talán azt hiszi, hogy csalok.

— A számok pontosak. Nem csaltam. Nem tévedtem. Leszel szíves nyugtát adni róla.

Hosszú szünet.

— Fiam . . .

— Nem, ne mondd, hogy örült vagyok. És ha az is vagyok. Megengedhetem magamnak. Eleget dolgoztam, eleget kínlódtam ebben az életben. Most már pénzem is van, gazdag is vagyok, szabad egyszer örülnem is lennem. Különbön is tisztázzuk: mi az örültség?

— Na de . . .

— Az örültség betegség. Az egyiknek a gyomra fáj, a másiknak az agya. Egyre megy. És szeretném látni, hogy te egy embert, aki pénzről nyugtát kér, kidobsz csak azért, mert annak fáj a gyomra. Ha örült vagyok . . .

— Az vagy!

— Akkor is az az én örültségem. Az én privát passzióm. És amíg át nem harapom a torkodat, neked semmi közöd hozzá.

— Át akarod harapni a torkomat?

Nem emelte föl öklét, nem jött felém, nem fenyegetett, nem védekezett. Csak elnevette magát hangosan, jókedvűen. Tiszta nevetés volt, szívből jött, ez egyszer nem is fűrészelt.

Mit tehettem? Én is nevetni kezdtem.

— A torkodat? Nem, kérlek alázatosan, ott a nyakad és a tokád körül nagyon hájas vagy és a tanár, akitől éppen most jövök, eltiltott a zsíros eledelektől.

Szünet.

— Rá akarsz gyujtani?

— Miért ne?

Elfogadtam és a cigaretta árát hamar leszámoltam az asztalra.

— Egyiptomi. Tizenhat fillér. Leszel szíves, ennyivel is többről kiállítani a nyugtát.

Szünet után ő.

— Nézd, fiam, beszéljünk komolyan...

— Kérlek, én nem is tudok másképp.

— Annál jobb. Te most azt várod, hogy megkérjem tőled Ilona kezét.

— Tévedsz. Én az Ilona férje vagyok és nem a mamája. Én nem akarom férjhez adni az Ilonát.

— Én becsületszavamra mondom neked...

— És én is becsületszavamra mondom neked...

— Mit?

— Azt, amit te akartál mondani. Ilona és te közted nem volt soha semmi sem.

— Ez így is van. Férfiúi szavamra mondom.

— Sőt. Én mondom a te férfiúi szavadra.

— Hát akkor?... Mire való az egész komédia. Az ember baráti ajándékokat küld egy házhoz, ahol szívesen látták, legalább is úgy tettek, mintha szívesen látnák...

— Én, ami az én személyemet illeti, szívesen is láttalak. Én igen. Persze, hogy az Ilona is, arról nem állhatok jót. Sajnos, azt hiszem, hogy ő nem...

— Ne folytasd, kérlek. De engedd meg, hogy legalább befejezzem a mondatomat.

— Helyes. Látod ezt már szeretem. Ki nem állhatom az olyan embereket, akik nem fejezik be a mondataikat. Ezek olyanok, mint akik — bocsánat — nem törülk le az orrukat. Kis gyereknél, nem mondom, ez is kedves, de két vén szárnak, mint mi ketten vagyunk, kötelessége, hogy befejezze a mondatot.

— Azt akartam mondani, hogy szívesen láttatok, mindennap nálatok vacsoráztam és...

— Most még se fejezed be! Értlek. Te azt akarod, hogy a vacsorákat vonjam le az összegből. Helyes. Velem lehet beszélni. Amiben igazad van, abban igazad van. Ha nekem van jogom fizetni, akkor neked is van jogod. Le fogom vonni az összegből azt, amit fogyasztottál.

Hát várjunk csak... Megettél nálunk, mondjuk kétszáz vacsorát. Ez kitesz borral és szivarral együtt...

Most felém jött. Le akar sujtani? Nem védekeztem. Álltam nyugodtan és vártam. Én még sosem voltam ilyen helyzetben és engem érdekelt, mit csinál egy Erdős úr ilyenkor. Hogyan ver meg ő valakit? Valamikor ezt is ki kell tapasztalni. Rám vág az ostorral? A tevé türelmesen nyújtja púpját.

Nem bántott. Csak egészen közel jött hozzám, azután járkálni kezdett, mozogni, körüljárt engem vagy tízszer is. Nem bírtam tovább egy helyben. Én is járkálni kezdtem. Ő körüljárt engem, én körüljártam őt. Két csúnya állat egy ketrecbe csukva. Csodálom, hogy nem szaglásszuk egymást, mint az igazi fenevadak.

Végre is beleszédültünk mind a ketten. Ő leült az íróasztalához, én az asztal mellé egy karosszékbe. Kivettem a tárcámat, megkínáltam. És hogy rágyujtott az enyimre, ami szintén egyiptomi volt, visszavettem az asztalról a tizenhat fillért. Azután rágyujtottam én is.

— Kérem, Erdős úr, legyen kegyes a nyugtát aláírni. Méltóztassék szaldirózni a számlámat.

— Magázol?

— Igen, kérem, bocsássa meg. Tudom, hogy nem való. Annyi hitvány embert magázok az életben és most egy olyan kiváló embert is, mint Ön. Szeretnék kitalálni valami új megszólítást, ami se nem maga, se nem te, valami egészen újat, amin csak Önt volna szabad szólítani. Egy szép szót, nagyot, Önhöz méltót... Mindenesetre gondolkozni fogok rajta. Addig is kérem a számlámat elintézni.

Nem is felelt.

Én:

— Hiszen ha úgy tetszik, Ön a pénzt jótékony célra is adhatja. Például tönkrement furnérgyárosok segélyalapja, vagy meghülyült agytulajdonosok temetkezési egyesülete javára. Az Ön pénze, tehet vele, amit akar. Nekem

csak a nyugtával tartozik és én kérem a nyugtát. Nagyon kérem.

Megint nem felelt. Ölt a hallgatásával.

— 'lessék csak idefigyelni, — folytattam — ha Önt bántja a dolog, számlázhatjuk a dolgokat másképpen is. Nem kell felsorolni a gyémántokat és a prémeket és a virágokat. Mondhatjuk azt is, hogy én vettem Öntől valamit... mondjuk barátságot... Egy vagón 96 fokos denaturált barátságot és most fizetek érte ennyit és ennyit.

Nem ment. Semmi válasz. Egészen reménytelen. Ravasz ember, egy szót sem szól. Ő nem gondolkozik és míg én azt hiszem, hogy ki tudom fárasztani, tulajdonképpen ő fáraszt ki engem.

Hol fogjam meg a zshiványt? Botránnyal fenyegetem? Kinevet. Hogyan csinálhatnék botrányt én, aki bankigazgató vagyok, sajnos magam is egy kis Erdős Gyula úr. Az Erdős Gyula urak pedig pedig nem csinálhatnak botrányt. Viszont ha nem vagyok én is egy Erdős Gyula úr, akkor most nincs pénzem, nem ülhetek itt, nem fizethetek és nem követelhetem, hogy nyugtázzák a számlámat. Átkozott körforgás!

Vagy mondjam meg neki, hogy Ilona nem szereti őt? Leleplezzem neki? Mintha nem tudná. Hát nem szereti. Bánja is ő! Hiszen ez nem ember, ez csak egy másik Berényi Sándor, aki nem törődik más emberekkel, azok szívével, lelkével, agyával, idegeivel. Ez csak saját magával. Ez egyszerűen megvesz egy embert és megvesz egy életet, mintha vásárolna egy fuvar furnért. Fizet nyugtát vesz és azt tesz a portékával, ami neki jól esik. Életvásárló, éppen olyan mint én.

Ekkor hirtelen eszembe jutott valami. A végső. Miért ne mondjam meg neki is, amit megmondtam már egyszer valakinek. Valakinek, aki százszor különb ennél az Erdős Gyula úrnál. Valakinek, egy úriembernek, egy feltétlen úriembernek, az abszolút gentlemannek.

— Erdős úr kérem, ne gondolkozzék: Ilona nem eladó! Ezt már megmondtam egyszer

másnak is, egy nagyon kiváló embernek. Valakinek, aki különb Önnél, különb nálam, különb mindnyájunknál. Megmondtam magának Elemér Miklósnak, hogy: Ilona nem eladó. Tudja Ön, hogy ki az az Elemér Miklós.

Felugrott. Ha most szarva van, felöklel. De hát neki nincs szarva. Csak nekem van szarvam. Nem tudott felöklelni, szólni meg nem akart hozzám. Leült. A száját csücsörítette. Tudtam, megvetése jeléül most köpni fog. Vártam, mi lesz? Egy perc, azután kihúzta a zsebkendőjét, abba köpött. A szőnyegre még sem tudott. Hiába! Úr ez is, nagyon finom úr.

És tovább nem volt.

Belekábultam a reménytelenségbe. Nem lehet ezzel az emberrel tovább. Most nem.

És talán neki van igaza. Több mint egy évig ültem és vártam. Miért türelmetlenkedem éppen ma. Én nem csodálom, hogy ő nem ért meg engem. Eddig mindig térden látta maga előtt a tevét, most pedig az fölkel, harapni akar, mint a húsevők, sőt rugdalkozik is. Meglepte őt, hogy a teve ágaskodik. A keze a csodálkozástól megbénult és azért nem tudja aláírni a nyugtát. Most nem. De most — az nem: mindig.

Én várhatok.

Fölkeltem. A noteszt zsebrevágtam, a pénzt otthagytam. Nem köszöntem. Kimentem.

— Szervusz, — szólt utánam. — Nem is tudod, milyen mulatságos voltál. Kár, hogy milyen mulatságos, éppen olyan unalmas is.

Nem feleltem.

XLV.

Hazamentem. Mert ebédelni kell. Nem történhetik olyan az emberrel, hogy ne kellene ebédelnie. Föltéve, hogy van ebédje. Nekem pedig van. Ezt, az ebédrészt a dolgoknak, szerencsére már elintéztük egymással mi ketten, az élet és én.

Körülnézek: az egyik asztalon egy orkidea-csokor. Uj, ma küldte.

Tessék. Es ezzel az emberrel akarok én végezni? Míg én ott ülök nála és birkózom, pontosan az alatt az idő alatt hozzák az én lakásomba az orkideát, az ő orkideáját. Előre rendelte a virágkereskedőnél, hónapokra, évekre, ki tudja, meg továbbra is. A bálvány ott ül mozdulatlanul a furnértrónján és az alatt mások dolgoznak az ő parancsára. Rohamesapatok előre kifizetve, neki már a kisujját sem kell megmozdítani, az én házam pedig állandóan ajándék- és szégyenostroma alatt. Ruhák, vázák, képek. Ez az ember életfogytiglanra az ő kenyérére ítélte engem.

Megfogom a virágot, kinyitom az ablakot. Most kihajítom az uccára.

Ilona bejön a szobába.

— Mit akar maga csinálni?

— Én, kérem, semmit.

— Semmit?

— Semmit. Csak . . .

És benyulok a zsebembe és egy darab pénzt teszek le az asztalra. A virág ára lehetett.

— Mi ez?

— Ez, kérem alázatosan, egy csokor orkidea. Mondjuk így, pénz, amit még nem váltottak fel egy csokor orkideára.

— Nem értem.

— Csodálom. Azt hittem, hogy már régen megért engem. Azaz, hogy engem? Mi van én rajtam megérteni való. De azt hittem, hogy megérti azt, hogy végre nekem is van pénzem. Igen, gazdag vagyok. Miért néz kérem rám. Nem ösmer? Akkor engedje meg, hogy tisztelettel bemutatkozzam. Névem: Erdős Gyula.

— Erdős . . .

— Erdős Gyula II. Mondhatjuk így is. Silány utánszat, de azért jobb, mint az eredeti. Tessék elhinni sokkal jobb.

Rámnézett. Kiegyenesedett. Én fejemet a vállam közé húztam. Akartam neki segíteni, hogy még nagyobb, még különb lehessen, mint én. Sikerült is. Most legalább negyven centi volt közöttünk.

— Maga azt hiszi, hogy Erdős . . .

— Bocsánat, én semmit se hiszek Erdősről, de én mindent tudok róla. Mert én magam vagyok Erdős.

— Azt hiszi, hogy ezek a rongy virágok, ez a színes szemét . . .

És megfogta az orkideát és a nyitott ablakhoz ment és kidobta az uccára.

A virág mégis a járdára került. Én nem mertem kidobni, de Ilona megtette. Hiába ez a nő a szememről olvassa le a gondolataimat.

Megint az asztalhoz lépett. Fölvette a pénzt, amint én tettem oda az előbb és azt is, ki az uccára, a virág után. Szóval engem is kihajított az ablakon, nem csak az eredeti Erdőst.

De ezzel nem törődtem.

Átmentem a szobámba és megfogalmaztam egy táviratot:

Erdős-furnér Budapest.

Délben félkettőkor. Ilona éppen most dobta ki a virágaidat az uccára. Szervusz.

Inasnak adtam a táviratot.

— Azonnal a főpostára!

Visszamentem Ilona szobájába. Ott állt az asztal mellett a haragtól fehéren.

Letettem elébe a kis fekete noteszt.

— Méltóztassék elolvasni.

— Mi ez?

— Ez kérem az, amit ma kifizettem.

— Kifizetett . . . ?

— Ez az én számlám volt. Tartoztam vele Erdősnek. De ma kifizettem.

— Maga tartozott Erdősnek! Maga pénzt vett el attól a . . . attól az embertől!

— Nem vettem el tőle pénzt.

— Hát akkor miért tartozott neki?

— Ezért. Méltóztassék elolvasni.

Rám nézett. Nem értett. Azután mégis kezébe vette a könyvecskét. Találomra belenézett valahol. Csak egy fél perc lehetett, egy-két sort, ha olvasott belőle, de szerencsére így is megértett mindent. Nem kellett magyaráznom.

Nem vágta a szőnyegre a könyvecskét, az ablakon se dobta ki.

— Tessék, — mondta szinte alázatosan és odaadta nekem.

Azután végigvágódott a pamlagon. Egy ideig tátott szájjal, mereven bámult a mennyezetre. Egy néma fuldoklás rajta. Az arca most csúnya volt és ez fájt nekem. De hirtelen megengedtek a vonásai, arca meglágyult, sírni kezdett. Csöndesen, reménytelenül sírt, éppen úgy, mint amikor az édesapja meghalt. Mi minden volt ebben a sírásban! Kétségbeesés, céltalanság, renyheség. A könnyei, mint az őszi eső, vigasztalanság, unalom. Ez a szegény nő rettenetesen unatkozik az életben. Én nem tudom, kije volt ő Erdős úrnak, azt hiszem sosem is fogom megtudni és talán az a jó nekem, hogy nem fogom megtudni, de ez a szegény nő unatkozik ő velem, amint unatkozik én velem is. Egy ilyen nő, a legesodálatosabb, a legkülönb nő! Michaelis Ilona. Gondoljunk csak arra, ki volt Michaelis lánykorában és most életfogytiglan beleítélve két ilyen ember közé. Erdős és én... Szegény nő. Nincs ezen segítség.

Sírt. Itt-ott kis felcsuklások. Madarak panaszkodhatnak így. De az a néma fuldoklás elmúlt róla. Az arca visszaszépült. Vizes szemében könnyörgés, egy hangtalan segélykiáltás, valami angyali gyámoltalanság. Ez a kemény és szigorú ember, Michaelis Ilona, most megengyhült. Nő lett belőle.

Nem bírtam magammal, odamentem hozzá és amit sosem mertem, én kezdtem, megcsókoltam a szemét. Túrte. Olyan engedelmes volt most, annyira nő.

Mégegyszer föléje hajolok, hogy megint megcsókoljam a szemét. De nem jutok odáig. Ő kinyújtja karját, átöleli a nyakamat. A szájamat lehúzza az ő szájához.

— Bocsásson meg, — súgja bele a szájamba és könnyeit rácsókolja az ajkamra.

Azután fölkel. Az ajtóhoz megy. Én utána, ő int nekem, hogy maradjak. Megállok. Ő is.

Az ajtóban visszanéz, rám mosolyog, kezével még égyyszer int. Aztán kimegy.

Félórával később tálalták az ebédet. És az édesanyja hiába jajveszékelt. Sem a cselédek, sem én, nem tudtuk megmondani, hogy hová lett Michaelis Ilona.

XLVI.

Szép csöndes júniusi eső volt ezen a délutánon és én otthon maradtam. Karosszéket toltam az ablak elé, ölemben egy könyv, amit nem olvastam, számban olykor cigaretta és én csak bámultam kifelé, bele az esőbe, bele a házakba, bele a világba. Én nem tudom azt az időt, amikor egy egész délutánt így töltöttem volna, ilyen tétlenségben és ilyen nyugalomban. Mit is tegyek? Dolgozzam? Most már újra gazdag vagyok, több pénzem van, mint valaha is volt, annyi pénzem, hogy magam sem tudom hirtelen megmondani. Vagy hogyan tudhassam én azt, hogy ma délután mennyivel emelkedtek mindenféle részvényeim, mennyi új hasznot hoztak a vállalatok, amelyekben részes vagyok? Pénzem van és egy csúnya adósságot is kifizettem. Nyugtám ugyan nincs róla, de megjön majd az is. Eddig még minden megjött, csak várni kellett és én most éppen ezt teszem: várok. Egy karosszékekben ülök, nézem az esőt, a szép júniusi esőt, aminél nincs megnyugtatóbb és nincs mulatságosabb, az esőcseppeket, amelyek a budai hegyek szagát hozzák be a szobámba. Nyár van. Az én életemben is az. Aranyos delelő. Pihenés. Gyujtsunk rá egy cigarettára.

Az inassal már telefonáltattam a bankba.

— Berényi igazgató ír ma délután nem megy be.

Úgy van. Nem megyek. Már olyan régen vártam egy ilyen szép délutánra. Csöndes nap, az ember végigélvezi. Kár, hogy éppen ma csókolt szájon egy nő. Szerencsére az íze már nincs az ajkamon.

Ülök. Böles vagyok. Végre én is. Vagy hajszoljam magamat? Kutassak, keressek? Kit,

mit? Tőlem nem ment el senki, tőlem nem vittek el semmit.

Este lesz.

— Mama, ha úgy tetszik, vacsorázhatunk.

Kint csöngetnek. Az édesanyja felpattant. Sírt és örült. Viháncoló ujjongással rohant, mint a kiskutya, aki gazdáját érzi meg az ajtó mögött. Rohant. Kis, törékeny testével félredöntötte a cselédeket. Mindenáron ő akart nyitni. Úgy is lett, ahogy akarta. Ő nyitotta ki az ajtót. Erdemes volt. Erdős Gyula úr jött be rajta. Egyedül.

Nem bántam, hogy itt van. Most, hogy Ilona már nála van, hozza nekem a nyugtát. Most már csak nem fog okoskodni.

Kedélyesen a vállamra csapott.

— Megkaptam a táviratodat. Jól mulattam.

— Te jól mulattál? Úgy. Hát még én. Ha tudnád, hogy egész délután milyen jól mulattam.

Michaelisné a dermedt csalódástól egy szót sem tudott szólani. Erdős úr pedig ment mosolyogva az ebédlőbe. Meg sem állt az asztalig. Leült.

Mi az? Ez az ember ma este itt akar vacsorázni? Nem baj. Legföljebb leírjuk a számlából és kapok tőle vissza valami pénzt. Ezen is keresek . . . Hát annyira megszokta az én főztömet. Ma, mingyárt az első estén is egyedül hagyja a feleségét. Persze, fő a gyomor. De akkor meg egyáltalán miért nősül meg az ilyen ember?

Körülnézett. Újra mosolygott.

— Na, mi az, már hozzá is fogtatok. Nem vártatok meg engem.

— Ne haragudj, kérlek. (Megint tegeztem.) Mingyárt tálaltatom a levesedet. Csak előbb kiszólok, hogy melegítsék föl.

— Ó, ne fáradj . . . De mi az? Hol van Ilona?

Hol van Ilona? Mit felelhetek ilyen ostoba kérdésre.

— Ilona, kérlek szépen, nálad van.

— Nálam?

És nevetett. Hangosan, harsogva, fűrészelve. Azután megint:

— Ilona?

— Ugyan, ne tetesd magad . . .

— Nem tetetem magam . . . Ilona? . . .

Csak nincs valami baj?

— Baj, semmi, csak . . .

— Csak? . . .

És Erdős úr hirtelen nagyon nyugtalan lett. Fölkelt, föl-alá járt, kérdezett, idegeskedett, kétségbeesett.

Mennyi időbe telt, amíg meg tudtam vele értetni azt, ami ma délben történt. Ilona — ebben ráösmerek — most is a régi kényelmes, gögös, uras. Nem magyarázott meg Erdős úrnak semmit. Ő egy világért nem beszélne kellemetlen dolgokról. Itt vannak a cselédek, számoljanak be azok. De hát még mindig a cselédje vagyok én neki?

Erdős úr a végén sem akart megérteni semmit sem. A legkevésbé pedig azt nem akarta elhinni, hogy Ilona ő nála van. A zsi-vány! Ez még akkor is tagadni fogja, ha már törvényesen megesküdtek. Talán neki van igazsága. Az asszonyt nem szabad kirakatba tenni, de dugdosni kell, rejteni. Ez az okos! És Erdős úrtól nem is fogják sosem elvinni Ilonát.

Ránéztem az arcára. Szürke volt, beesett. A kétségbeeséstől és a tanácstalanságtól egészen ostoba. Megcsalt férjek néznek ki így talán abban a percben, amikor rájönnek mindenre.

Tehát? . . . És most kezdtem én sem tudni, hogy tulajdonképpen mi történt.

Várom, nézek, bámulok. Hirtelen Erdős úr összeteszi a kezét, mint valami imádkozó gyermek (hogy ez is lehet, Erdős úr összeteszi a kezét!?) és könyörög nekem:

— Édes barátom . . . gyere . . . keressük meg Ilonát . . . Most, mingyárt, tüstént.

— Megkeressük? Én? Én ma éjszaka aludni akarok. Már úgy sem aludtam évek óta . . .

De meg volt írva, hogy ezen az éjszakán se fogok aludni.

A gazember olyan meggyőzően hazudik, hogy végre is hinnem kell neki: Ilona nincs nála.

Erdőssel vettük a kalapunkat. Michaelisné is magára kapott valamit. Nem lehetett rábírni, hogy otthon maradjon.

Megkeressük Ilonát. De hol? Csak volna egy ötletem, valami gyanúm. Éjszaka egy aszszonyt ekkora városban. Vagy beállítsak minden lakásba és sorra kérdezzem:

— Kéremásan, nem méltóztatik tudni, idezőkött a feleségem? Bocsánat, Berényi Sándor vagyok, bankigazgató . . .

XLVII.

Lementünk az uccára. Erdős be akart minket tuszkolni az autójába. Azért se. Megmakaesodtam. Ezt az utat az én kerekeimen tesszük meg. Az én benzinem, az én sofőröm. Hogy megint szaporodjék a számlám Erdős úrnál. Nem! Én nem kezdek el még egy kis noteszt. Fordítva! Erdős úr törlesszen. Egy autóút. Ezt is leírjuk a tartozásomból. Milyen szerencsés este. Pénzt fogok keresni.

Ő kapálózott, könyörgött. Hiába. Én csak mosolyogtam, mint ő ma délelőtt, amikor én a nyugtát kértem tőle hiába. Várnia kellett. Most neki. A házmester telefonozott a garageba. Ezt megvárjuk szépen. Jön az én autóm. Legfőllebb tíz perc múlva itt is van.

Beszálláskor a sofőrnek odasúgtam egy címet, csak úgy találomra. Már nem is emlékszem rá, hogy mit. Öt perc; — én ma sem értem, hogyan lehetett — és megálltunk Budán, a Fő uccában.

Éppen csukni akarták a kaput.

— Jó estét házmester úr. Már nem emlékszik rám? Én vagyok a végrehajtó. A végrehajtó bácsi.

Morgott valamit. Ez nem érdekelt. Mentünk mind a hárman fel a lépcsőn. Csönggettünk. Elemér Miklós nyitott ajtót. Hogy meglátott, elibém jött erős, szigorú lépéssel. Mi ez? Csak nem akar lehajítani az udvarba. A szerencsétlen, annyit csak tudhat, hogy ez a törvénybe ütközik és a végén őt fogják becsukni.

Még egy nagy lépés. Azután meglátta a mamát. Lehajolt, kezét csókolt az anyósának. Minket udvariasan maga előtt tessékelt. Az előszobában még a kalapunkat is lesegitette és föltette a fogasra. De micsoda fogas volt ez! Nem is fogas, csak valami nyúzott karó. Szálszóval ránézni. Bezzeg az enyém otthon!

Mama be a szobába. Mi utána. Be a lakásba, az egyasztal, egyszekrény egyágy lakásba.

Ilona fölugrott, sírva nyomta fejét az anyja ölébe.

Erdős úr fölnyitotta a száját, alighanem mondani akart valamit. De én rátettem kezeimet ajkára, vastag, csúnya, néger ajkára. Én nem bánom, ha most meg is fullad, de nem engedem, hogy egy szót is szóljon. Egyáltalán mi beszédünk lehet itt nekünk, Erdősnek és Berényinek.

Végre is Ilona szólalt meg:

— Így történt . . . Ezen már nem lehet változtatni . . . Ez örökre szól, anyám.

Örökre szól. Így mondta.

— Anyám, — mondta, de azért mindig engem nézett.

Tulajdonképpen mennem kellett volna rögtön. Mire várok még? Hiszen ez örökre szól és nekem nincs hatalmam, hogy változtassak dolgokon, amik örökre szólnak. Nem tudok ezen változtatni és nem is akarok. Nem akarok!

Mennem kellett volna. De rámjött egy ostoba fecsegési düh. Beszélni mindenáron! Beavatkozni dolgokba, amelyek nem az enyéme. Ez én vagyok. Az otromba, a bamba és szószátyár kíváncsiskodásom. Hiába. Nekem sosem volt szent a mások élete.

Beszélni! Mindenáron! Erdős szájára rátapasztottam a kezeimet, a magaméra nem. De

hol is fogjam meg a dolgot. Nem értek hozzá, legfeljebb a jogi oldalához. A jog! Milyen szerencse, hogy legalább ezt tudom és milyen há-lás voltam ebben a pillanatban szegény, boldogult édesatyámnak, aki mindig is a lelkemre kötötte, hogy tanuljak. Hiába, egyszer csak jön egy óra, amikor az ember hasznát veszi a doktori szigorlatnak.

— Kérem, — mondtam és Elemér Miklós-hoz fordultam, — hogy a dolgot első sorban a jogi oldaláról világosítsam meg, mindenekelőtt tisztáznunk kell egy régebbi ténymegállapítást, amit ön írásban tett. Még emlékezni fog arra, hogy egyszer nekem levelet írt . . . Kérem, ha nem emlékszik rá, én készséggel felmutatom Önnek otthon, hiszen gondolhatja, hogy megőriztem a levelet, az Ön levelét! . . . Ön azt írta nekem valamikor . . . De minek ismételnem. Ön csak fog rá emlékezni . . . Szóval, szeretném végre tudni, hogy Ilona és Ön csakugyan testvérek? Mert ha testvérek . . .

Elém ugrott. Vártam mindenre, de ő nem is engem támadott. Szigorúan rámutatott Erdős úrra. Most megint ez kap ki helyettem, mint ma délelőtt a gyorsíró. Istenem, mennyi ártatlan bűnbak én helyettem! Ő rámutatott, de hozzám szólt:

— Önt talán még meg tudom érteni . . . De ez! Mit akar ez az ember itt! Hogyan jön ide?

Én feleltem:

— Ez az ember, kérem, úgy jön ide, hogy... Ez az ember, kérem, a titkárom. Az én magántitkárom.

Erdős nem tiltakozott és ha mindent is összegezek, ami velem valaha történt — hiába, az életben nem volt szebb, nem volt diadalmasabb pillanatom, mint ez, amelyikben kinevezhettem magántitkárommá — Erdős Gyula urat. A monarchia legnagyobb furnér-gyárosát.

— A titkára?

— Az.

— Jól van. De én nem tárgyalok cselédek előtt.

Gondolkoztam. Majd:

— Önnek igaza van, uram.

És Erdős felé fordultam.

— Titkár úr, várjon meg kint a folyosón.

Erdős kiment.

Ekkor Ilona hozzám lépett.

— Kiküldte! Végre! Végre! Köszönöm magának.

És felém jött és egy széket hozott elélem.

— Üljön le kérem, Sándor.

És a szép kezével előbb le is törülte a széket. Összesen két szék a lakásban és ő az egyikkel engem kínál!

Leültem.

Elemér Miklós hosszan nézett. Akart valamit mondani. A szavakat kereste.

— Beszéljünk végre komolyan — mondta azután, — nincs értelme enek így... Lehet ezeket a dolgokat másképpen is... Végre is két férfi vagyunk... Két férfi...

Két férfi? Körülnéztem a szobában. Keresem a másodikat. Végre is rá kellett jönnöm, hogy a második férfi, az én vagyok. Elemér Miklós kinevezett férfinak, éppen úgy, mint én az imént Erdős Gyula urat kineveztem magántitkáromnak.

Töprengtem. Azután:

— Komolyan beszéljünk? Önnek könnyű, uram, de én...

Miklós megszakított:

— Kérem, én belátom az Ön helyzetét...

— Nem kérem, Ön nem látja be az én helyzetemet. Illetve nem láthatja be az igazi helyzetemet.

— Az igazi...?

— Igen, az igazi helyzetem az, hogy ostoba vagyok. Önnek, uram, könnyű. Ön egy vilámló lángész, de énnekem előbb gondolkoznom kell... Sokáig, hosszan... Én, Ilona rá a tanúm, nem tudok gyorsan és könnyen gondolkozni... De majd igyekezni fogok. Mindenesetre megpróbálom. És ha eszembe jutott valami, akkor jelentkezni fogok. Tessék egészen nyugodtnak lenni, jelentkezni fogok. Addig is türelem... és bocsánat a zavarásért.

Fölkeltem, mélyen meghajoltam. Előbb Ilonának, majd Miklósnak.

Ilona felém jött. Kezét nyujtott. Megfogtam a kezét és mindenféle mondatok kavargtak a fejemben. Természetesen csupa ostoba közhely. A fonográf megint dolgozni kezdett bennem. »Köszönöm Ilona az őszinteségét... És végre, hogy boldog lesz... Nem, nem. Én kérek magától bocsánatot... Oly szép volt minden... Nekem álomnál több... És csak azt az egy Erdőst szégyelem... Azt bocsássa meg nekem, hogy türtem... türtem... Nem lett volna szabad... És ezért fizetek én most... Nagyon jó és nagyon igazságos, hogy fizetek...«

Szerencsére mindebből egy szót sem mondtam hangosan. A végén azonban mégis valamit, amit nem is akartam és igazán gondolkozás nélkül.

— Az isten áldjon meg, Ilonám. Jobban, mint engem.

Lehajoltam, hogy még egyszer megcsókoljam a kezét. De ő hirtelen két kézbe kapta a fejemet és megcsókolta a homlokomat. Megcsókolta az édesanyja és Miklós előtt.

Hiába, hát ez sem sikerült, hogy tiszteletteljes kézsókkal búcsúzzam tőle.

Kint voltam a folyosón. A titkárom várt rám. Gondolkoztam. Majd:

— Mit gondol, titkár úr? Az öreg hölgy mégsem maradhat itt ma éjszakára? Egy ágyuk van összesen... Egy ágy három személyre?... És azután ez a lakás... Nem, nem! Mindentől eltekintve, ő mégis a nagy Michaelis Gusztáv özvegye és én nem hagyhatom őt így itt... Hiába, szegény boldogult ura a jóltevőm volt. Ilyesmit sosem szabad elfelejteni.

És vissza a lakásba. Kalapom a kezemben:

— Mama, kérem, tessék hazajönni aludni.

Ők hárman egymásra néztek. Nem tudtak, vagy nem akartak beszélni. Végre megint nekem kellett, a legostobábbnak.

— Tessék hát belátni mama, hogy nem maradhat itten. Ilonának is az a legjobb, ha a

mama most szépen jön haza. Tessék nyugodtan búcsúzni, én és a titkár várjuk kint a folyosón.

Megint mélyen meghajoltam Ilona és Miklós előtt.

Öt perc múlva jött Michaelisné.

Erdős is, én is nyujtottuk karunkat, de ő csak az enyémet fogadta el. És míg támogatam lefelé a lépcsőn, ő siránkozva és szégyenkezve:

— Fiam... ezt sosem felejttem el... Csak a jó isten tud magának megfizetni azért, hogy most én hozzáam, szegény, öreg, koldus asszonyhoz, milyen...

— Ne tessék kérem beszélni, mama. Nagyon kérem... Nekem most gondolkoznom kell. Sokat, nagyon sokat gondolkozni.

XLVIII.

Amikor a kapum elé értünk (Michaelisné bent az autóban várta, hogy jöjjön a házmester), Erdős úr rám nézett. Alázatosan, kérően. A zsvány milyen hamar beleéli magát az új állásába. Már azt is tudja, hogyan kell nézni egy titkárnak.

— Nagyon kérlek, engedd meg, hogy még fölnezhessen hozzád egy negyedórára... Nem merek most haza, félek... Nem tudnék aludni egész éjszaka. Ha Istent ismeresz...

Végignézttem rajta:

— Mert te, persze mindig ösmerted az Istent...

Ő vonítón, gyáván, egy neki egészen idegen, nyöszörgő hangon.

— Kérlek, nem ez a pillanat az, amikor mi ketten ezeket a dolgokat...

— Hát melyik az? Mikor jön végre az a pillanat.

— Különben igazad van. És én éppen ezért kérlek. Odafönt meg akarok magyarázni mindent.

— Nekem ne magyarázz, mert én úgy sem értek meg semmit. Én ostoba vagyok és éppen ez az erőm, ez; a rettentő, a határtalan, a dicső-

séges ostobaságom. Az ostobaságom, amelyik nem ösmer fájdalmat, nem fog fel csapást . . . De különben miért folytassam? Ehez meg te vagy túlságosan ostoba. Ostoba vagy ahhoz, hogy ezt valaha is megérthessed. Megérthessed ezt, az én példátlan, az én remekművű, az én lángeszű ostobaságomat.

Persze, hogy nem értette meg. Makacsul kitartott egy mellett:

— Nem tudok ma éjszaka aludni, — mondta és megint siránkozott.

— Nem is fontos. Indiában él egy fakír, aki nem húnnya le a szemét száz év óta. Én magam is évek óta éltem álc nélkül, pedig közönséges tökfilkó vagyok és nem a monarchia legelső furnérgyárosa.

Azután eszembe jutott valami:

— Különben gyere. Mert nekem van szükségem rád. Most én nem engedlek.

Majd hogy kezét nem csókolt örömeiben. Szolgálélek hiába! Odafent livrét húzok a titkár úrra.

A házmester végre kaput nyitott. Michaelisnét kisegítettem az autóból, be a liftbe! Még előbb elküldtem az autómat orvosért. Az jött mingyárt. Megvizsgálta az öregasszonyt. Altatót írt neki. Felhozattuk a patikából. Az egyik cselédnek egész éjszaka mellette kellett virrasztania.

Amikor pedig már ráértem, megfogtam Erdőst.

— Gyere!

Az íróasztalcsmhoz ültettem.

— Most talán végre mégis megkapom tőled. És tollba mondtam neki az összeget és ő szó nélkül kiállította a nyugtát. Na lám! Hát ez az emberi elhatározás. Déltől estig mekkora törés egy akarásban. Hát nem okosabb lett volna akkor mingyárt, szó és vita nélkül. Istenem, ha az emberek tudnának gondolkozni. Ha tudnának gondolkozni. Ha tudnának olyan ostobák lenni, mint én.

A pénzszekrénybe zártam a nyugtát. Vasba tettem az írást, Elemér Miklós levele mellé.

Most már küldtem volna Erdős urat, aki

már nem volt se hitelezőm, se titkárom. Mi közöm többé hozzá? Furnérral én nem foglalkozom, az én szakmám jog és pénz, ügyvédség és bank.

De ő nem mozdult. Megátalkodottan ült a helyén, szó nélkül. Az arca roppantul megkínzott, sőt fáradt. Egyszerre csak eltátja a száját és kilógatja a nyelvét. Most olyan volt, mint a fáradt ló. Jól megnéztem, lámpával bele is világítottam eaz arcába. Kerestem valamit ezen az arcon, de hiába. Amit kerestem, a tevét, nem találtam meg. Ő most is csak ló volt. Egy fokkal még mindig följebb, mint én.

Ez földühített. Akartam neki valamit mondani, valami rettentőt. Végre is — talán ez sem lesz rossz:

— Hogyan ülsz itt! Szégyeld magad, te — megcsalt férj!

Két karját elejtette, a felső teste elnyúlt az asztalon.

— Megcsalt férj, én! Hiszen igazán a kis ujjá se volt az enyém, sohasem. Értsd meg, még a kis ujjá sem.

És megint kilógatta a nyelvét.

Hát ezt is megkaptam! A nyugta tetejébe még ezt is. Most igazat mondott, látnivaló. Az arca, mint egy halotté. Ez a hulla már hazudni sem tud.

Becsíptem a diadaltól. Kellett, hogy tovább kínozzam.

— Pedig szeretted, úgy-e?

— Ne kérdezd. Nagyon... nagyon... Szégyen, hogy milyen nagyon szerettem.

Tovább! Amíg a nyelve lóg.

— És nem bántad volna, ha megcsalhatsz engem. Hé?

Fölugrott. A nyelvét visszahúzta a szájába.

— Tíz évet adtam volna az életemből, ha egyszer meg tudtalak volna csalni csak öt percre is.

Brávó! Szeretem az őszinte embereket és ez: hogy tíz évet, hogy odaadott volna tíz évet egy ilyen életből, egy ilyen becses életből, a monarchia legkülönb életéből!... Én nem

tehettem róla, de én szájoncsókoltam Erdős Gyula urat.

Hajnalig ült nálam. Konyakot kért, ivott és panaszkodott és egyre gyengébb lett, közlékeny, mint egy gyerek, olykor el is sírta magát.

Tulajdonképpen örülnöm kellett volna, de nem tudtam. Bennem van még idealizmus. Én hiszek az emberi nagyságban és nekem őszintén fájt, hogyan pusztul és hogyan omlik össze a szemem láttára egy szobor. Szinte hallottam a koppanásokat. Most esik le a feje, most a nyaka, most a keze, a karja... Nem voltak hangos koppanások. A szobor, sajnos, nem bronzból volt. Csak furnérból.

És hogy multak a félórák és a júniusvégi kora hajnal indiszkrétül rávilágított Erdős úr arcára, szürke és omlatag Gólem-arcára, úgy tűnt el a koponyájából az agyvelő is. Én nem tudom, hogy az orrán vagy a fülén át, de az agyveleje elillant. A szó szoros értelmében elillant. A monarchia legprecízebb agyveleje! És helyébe lépett a fonográf, az örök fonográf!

Lángész! Tökfilkó! Hát te is! Titokban te is fonográffal dolgozol. Beszélőgép vagy, sírógép, ostobasággép. Mennyi rettenetes közhely. »Hogy mivel érdemelte ezt ő?« »Hogyan fogja túlélni?« És — »milyen nevetséges ő most«.

Ezt aztán igazán nem hagyhattam szó nélkül.

— Bizony, nevetséges vagy! Egy férfi, akit egy asszony így megcsalt. Figura vagy! Kórikus! Nem is értem magamat, hogyan állhatok szóba veled egyáltalán.

Az ötórás harangszó jött át Budáról, áldott, szép, eső utáni júniusi hajnal, amikor megkérdezte (még ezt is!):

— Mit fogok én most tenni?

— Hogy mit fogsz tenni? Meg fogsz nőszülni, bivaly! Minden bivaly megnőszül!

És ajtót mutattam neki.

XLIX.

Már nem volt érdemes ágyba feküdnöm. Megfürödtem, tisztát vettem, megborotválkoztam. Azután lesétáltam a Dunapartra. Jártam, elégedett voltam, Budán egy kis kavéházban megreggeliztem. Elolvastam a lapokat, azután telefonáltattam a garageba.

Az autón elmentem a bankba, pénzt vettem magamhoz, meg a Menetjegyirodába. Ott is volt egy kis dolgom. Tízre megint Budán voltam, a Fő uccában.

Már ébren voltak.

Miklós fogadott. Nem tetszett neki, hogy jöttem, de azért elég udvariasan fogadott:

— Parancsol, uram?

— Nem parancsolok, ez természetes. Viszont ne tessék félni, nem is kérek semmit sem . . . Kezét csókolom, Ilona. És azután . . .

Miklós lába türelmetlenül topogott. Nem törődtem vele. A lábával? En az egész Miklóssal nem törődtem.

— Es azután kérem, kegyeskedjenek tudomásul venni, hogy én nem vagyok »uram.« Én egyáltalán nem vagyok férfi. En egy anya vagyok én, de hát engedje meg, hogy végre bemutatkozzam, özvegy Michaelis Gusztávné vagyok, aki eljöttem, hogy feleségül adjam a lányomat egy fiatal, tehetséges művészhez.

— Mi tetszik, kérem? . . .

(De Ilona megrántotta a kabátját.)

— Kérem, tessék nyugodtan bevárni. Én tudom, hogy mi a kötelességem. Az ember a mai világban nem adhat túl könnyen a lányán és örülni kell annak a szerencsés anyának, akinek lánya megtalálta azt, akit ő szeret és aki őt is szereti. Az anya örül . . .

Ilona is, Miklós is csodálatos türelemmel hallgattak meg.

En nyugodtan tovább:

— Az anya örül, de nemcsak az anyának kell örülni, hanem a fiataloknak is . . . Micsoda önzés volna, ha az anya beérné azzal, hogy ő

boldog . . . Nem, egy anya nem lehet önző . . .
Ime . . . a kötelességem . . .

A zsebemből kivettem egy borítékot, letettem az asztalra, az egyasztalra.

— A lányom hozománya.

Miklós nekem vadul:

— Mit gondol! Ki vagyok én . . .

— Én azt gondolom, kérem . . . Egy perc türelem . . . Méltóztassék kegyesen visszaemlékezni, tegnap este Ön mondta, hogy beszéljünk komolyan.

— Ez nem komoly beszéd! Ez arcátlanság! Sértés! Megalázás! Én nem vagyok eladó.

— Tudom, kérem. Egy ember sem eladó. Ezt tudom, Önnek is tudnia kell, pedig Ön egyszer azt állította, sőt írásban is adta, hogy Michaelis Ilona eladó . . . Én akkor is határozottan megcáfoltam ezt. Most pedig . . .

— Ne folytassa!

— De folytatom! Ön nem tilthatja meg, hogy egy ember ne tegye meg kötelességét. Én szegény boldogult apósomnak adósa maradtam pénzzel. Egy összeggel, tessék megolvasni, hogy mennyivel . . . Es engem rág és fúr ez az adósság és nekem jogom van, hogy ezt végre is megtérítsem a lányának . . .

— Maga szegény apámnak nem tartozik semmivel. És ha azért jött, hogy ezt is megkapja, hát megmondom, hogy ő tartozott . . . mi tartozunk magának rengeteggel . . . Pénzzel, amit sosem fogunk tudni megfizetni.

— De meg fogják fizetni, Ilona! És én ezt nem is engedem el. Fizetni kell!

— Mit akar! Vissza akar engem hurcolni? Nem lehet! Hát ezért volt minden! Ezért adott szállást szegény édesanyámnak. Most megint ráösmerek magára. Ravasz ember, egy . . .

— Uzsorás. Ne sajnálja a szót. Az vagyok. Uzsorás.

— Mit akar?

— Én azt akarom, kérem, hogy engedjék, hogy befejezzek egy mondatot, amit, mondhatom, éppen elég kinnal építettem fel.

Szünetet tartottam. Azután:

— Én azt gondolom, kérem... Itt hagytam abba. És most folytatom.

Miklós:

— De mentől gyorsabban.

— Én azt gondolom, kérem, hogy Amerikának nagy szüksége van tehetséges, fiatal művészekre...

— Ki akar engem nyúzni ebből az országból! Pénzért ezt is! Hát hiszi, hogy lehet!

— Én nem hiszek semmit, csak azt, hogy Önnek a legkisebb kötelessége megkeresni és nekem visszafizetni a pénzt, amivel Michaelis Ilona boldogult édesapja nekem tartozik. Pénzt kell keresnie — nekem! Tessék a két hajójegy. Bréma-Newyork első osztály. Az árát legyen szíves írja hozzá a tartozáshoz.

Szünet.

— Meg akar venni! Megvenni és meg is verni a pénzével!

— Nem, kérem. Én csak aludni akarok.

— Aludni? Mi közöm nekem az Ön álmához?

— Önnek semmi, hál' Istennek. De az nem lehet, hogy... én, a senki, a díjnok, a diktáló gép, a teve tízsobás lakásban és az alatt Michaelis Ilona talán száraz kenyéren sem... Valamikor azt hittem, hogy a száraz kenyér a legegészségesebb eledel, de azóta más orvosi meggyőződésre jutottam. Legyen nyugodt, ha Ilona édesapja még élne, én most nem állnék itt. De így... Valaki csak kell, hogy megterítse valakinek az asztalát, megvesse az ágycipőjét, ruhát és cipőt húzzon rá...

— Ez az én dolgom.

— Téved, kérem. Az Ön dolga nem ez. Az Ön dolga nem kenyér, meg ruha, meg cipő. Az Ön dolga, hogy szeresse Ilonát, hogy jó legyen hozzá, hogy dédelgessen, hogy el ne hagyja. Az Úristen mindegyikünknek kijelölt valami dolgot idelent a földön. Az Ön dolga... ne haragudják, ha az én mérhetetlen ostobaságom ezt korábban ösmerte fel, mint az Ön lángeje, az Ön dolga szeretni és szerettetni,

boldognak lenni és mást boldoggá tenni, szépnek lenni, könnyűnek, fiatalnak, gondtalanak... Az én dolgom viszont?... De nekem már semmi dolgom sincs. Nekem csak egy vétkem van, egy szörnyű vétkem, az, hogy valamikor ólálkodtam, lesben álltam, vártam és amikor jött az óráim, az én átkozott óráim, elvittem valakit, elloptam és elraboltam, el-sikkasztottam Öntől, az élettől, a tavasztól, a boldogságtól... Én hozzányúltam valakihez, tönkretettem... Én elpusztítottam az Úristen legtökéletesebb remekét: Michaelis Ilonát. Ezt kell levezekelnem. Leimádkozni kell az én nagy bűnömet... És mert nekem nincs imádságom, csak ez itt (és rámutattam a teli borítékra), hát imádkozom így. És ezt el kell fogadni tőlem, mert én aludni akarok és én látni akarom még egyszer, tíz, húsz év múlva, de újra látni akarom Isten remekét, akit elpusztítottam, Michaelis Ilonát. Látni akarom szépnek, boldognak. Még egyszer a napfényt az arcán, ami volt akkor... Újra teremteni egy életet!... Én látni akarom még egyszer ő rajta... a napfényt, mert én előbb meghalni nem tudok... És fogom látni, ne féljenek, én egyszer kijövök Amerikába és meglessem magukat egy uccaszögletéről, vagy akárhonnán... Maguk engem nem is fognak észrevenni, mert én ott is csak ólálkodni fogok... Ólálkodni Amerikában! De én még egyszer látni fogom a napfényt, az örök életet... Ilonámat, az igazit, az enyémet...

Az uccán beleestem az autóba. Most nagy kedvem lett volna elájulni. Még nem lehetett. Elővettem egy zsebkést. A hüvelyk fölött a tenyéren, jó mélyen belevágtam a húsomba. Egyszer fájjon nekem is valami. Nem csak mindig tompának lenni, közönyösnek. Elég volt a tevéből! Szenvedni, mint az emberek. Még sosem szenvedtem. Most a kezemből jön a vér, a lassú, a türelmes, az íztelen tevévér. Fáj. Legalább a kezem. És milyen jó ez, hogy most fáj a kezem. Nemcsak dolgozik. Egyszer fáj is.

L.

Estére egy szál sárga rózsát kaptam haza. Mellette Ilona írása, egy szó: »Köszönöm«. A sárga rózsát mindig szerette. Most elküldte nekem.

Két-három napig csak ültem az ablaknál. Azután egy nap láttam, hogy a mama csomagolni kezd. Böröndökbe bele az Ilona ruháit, fehérneműjét. Este hozzám jött. Megkérdezte:

— Fiam, nem tudom, megengedi-e, hogy az Ilona ruháit . . .

— De mama kérem, megbocsásson, micsoda kíméletlenség, engem zavarni. Vagy nem tesszik látni, hogy most gondolkozom. Éppen most tíz éve hagytam abba egy mondatot, egy gyönyörűen induló mondatot és most keresem a folytatását és már majdnem meg is találtam, amikor maga jön és megzavar a ruhák miatt. Mi szükségem nekem itthon női ruhákra? Egész életemben nadrágot hordtam.

Még két nap. Mama megint szól hozzám:

— És én . . . az Ilona nem tud addig elutazni . . . Tudni akarja, igaz, hogy én itt maradhatok?

— Kérem, az Ilona . . . Bár most már igazán nem parancsolhatok neki . . . Az Ilona, kérem, ne avatkozzék az én dolgaimba. Nekem szükségem van magára. Nekem még gyakran lesz szükségem magára. És én most magát akarom kiuzsorázni . . . Egy ilyen nagy lakásban, nem igaz? nekem szükségem van magára . . . És azután maga . . . mama egy áldott lélek a házban . . . És itt úgyis csak szobák vannak és bútorok és lámpák és tudom is én mik, de lélek? . . . Az egyetlen lelket is engedjem elhurcolni a lakásból. Nem kérem. Az Ilona csak utazzék el egész nyugodtan és nehogy eszébe jusson, hogy magát elvigye tőlem. Mert ezt úgy sem tűröm.

Akart valamit szólni. Biztosan közhely. Benne is a fonográf. Nem engedtem. Inkább én kérdeztem.

— Mikor utaznak?

— Ma este hét órakor a Nyugatiról. Akar kijönni? Akarja őt látni még egyszer?

Most nagyon sokáig hallgattam.

— Őt látni még egyszer? Akarom. De nem ma. Én megmondtam neki, hogy mikor . . . És fogom is látni . . . De ezt . . . Az ember az ilyesmit elteszi magának . . . Ma . . . Tessék most menni mama . . . Én . . . És hát azért . . . Üzenem neki . . . Azt üzenem, hogy áldja meg őt az Isten . . . Én a másikat is, ha megérdemli. De Ilonát áldja . . . áldja!

Egyedül maradtam. Egy karosszékben az ablak előtt. A lábamon nehéz plaide. Fáztam ebben a nagy nyárban. Kitettem az órát magam elé az ablakpárkányra. Most három húsz van. Azután csak a mutatót néztem.

Hét óra . . . hét óra egy perc . . . hét kettő . . . hét három . . . Valami embertelen csuklás a torkomban. A szívem nem fáj . . . De az ott fent a torokban . . . Sírni kezdtem.

Egy álló esztendeig sírtam.

I.I.

Ez nagyon férfiatlan dolog és nem is szívesen emlékszem rá vissza. Nem is tudom, hogyan lehetett. Talán egy idegen emberrel történt, nem is velem, egy idegen emberrel, aki belém költözött.

Csúnya sírógörcsel vittek azon az estén a szanatóriumba és egy álló évig alig tudtam magamról. Mama úgy ápolt, mint egy szent és nem is ez a fontos, hanem az, hogy úgy ápolt, mint egy embert. Talán ez is volt a baj. Ha teve-orvosságot szedek, akkor biztosan sokkal előbb gyógyulok meg.

Júniusban volt az első tiszta napom. Akkor látogatóim is voltak. Erdős Gyula úr és neje. Hangosan föl kacagtam. Félreértették a nevetésemet, azt hitték, hogy még beteg vagyok.

Pedig akkor lettem egészséges. Abban a kaccásban gyógyultam. Bivaly, hát mégis meg-nősültél! Én megjósoltam már azon az éjszakán. És kit vettél el, micsoda széles tehenet. Borjaitok lesznek és boldogok lesztek és a borjaitok még boldogabbak. A bölcsejük csupa furnér. No lám, Erdős Gyula úr, hát ilyen hamar talpraálltál. Egyszerre mind a négy talpadra. Persze neked könnyű. Te már akkor kibőgted magad azon az első éjszakán. Te nem vártál és nem pazaroltad az időt.

Mama vitt haza.

— Nem köszönök magának semmit. Egy uzsorás nem szokott hálálkodni. És úgy-e, előre bementem ezt is, hogy ki fogom uzsorázni magát . . . Tudtam én, hogy mit teszek akkor, amikor nem engedtem el . . . Éreztem, hogy milyen szükségem lesz még valamikor magára. . . És azért láncoltam magamhoz. Leláncoltam.

Nyárra Gasteinba utaztam. Fenyvesek, levegő, víz, rádium. Ott néha már eszembe is jutottak dolgok. A válópör. Mi lesz? Ők akarják lefolytatni ott Amerikában, vagy én idehaza. Én? . . . Eszembe sincs

Őszre újra a tökéletes teve voltam. Dolgoztam. Nem annyit, mint azelőtt, de most annál becsületesebben. Hiszen most már nem önző okokból, most már nem akartam embereket vásárolni, szíveket felbérelni. Most már igazán önzetlenül dolgoztam. Csak a pénzért.

Másfél év múlva megvettem a Nagy János ucca negyvenkettőt. A fehér ház! Nem mintha . . . Ó, hol vannak már az ácsorgások? Ki volt az? Én? Nekem már nincsenek emlékeim. Esvik ház olyan, mint a másik. Téglavakolat, kövek. És hogy mégis a sok közül ezt választottam . . . na, nem tagadom . . . van benne valami kis hátsó gondolat . . . Idővel Michaelis-múzeumot rendezek itt be . . . Emlékek a halhatatlan lángészre . . . Michaelis-múzeum! A dolognak híre meo . . . Megtudják talán még odakint az Államokban is, ahonnan

ő valamikor kábeleket kapott és ahol most a lánya egy ünnepelt művész karján . . . Igaz. Most biztosan mint csodát ünneplik őt. De: a géniusz vajjon milyen formában nyilatkozik meg benne? . . . Muzsika, versek, képek, talán szobrok? Hogy nem hallok róla semmit. Biztosan angol nevet vett föl, az alatt dolgozik . . . Megkérdezhetném ugyan a mamát, de köztünk, — hallgatólagos egyesség, — két ember neve sosem kerülhet szóba. Két emberé sosem. Néha hoz neki a posta levelet külföldről . . . Én a bélyeget se nézem meg.

Mama sírt, amikor beköltöztünk a fehér házba. Én nem sírtam, én nem nevettem. Én hazamentem, megvacsoráztam, lefeküdtem, aludtam.

Mama egy félesztendeig takarította, díszítette a házat.

LII.

Szeptember harmincadikán volt este. Akkor már három éve volt el és három hónapja. Egylovas kocsin jött, a ruhája szegény és Istenem, milyen kopott. Arcán hiába kerestem a napfényt, de az ölében egy kis gyermek mosolygott. Egészen picike, még párnában és az arca a napfénynél is szebb, tisztább és világosabb.

Térdre akart borulni előttem. Szerencsére még idejében megfogtam a kezét. Nem engedtem. Akkor beleesett az édesanyja ölébe és sírtak mind a ketten. Nem szeretem az ilyen oktalan dolgokat. Két asszony! Az egyik délben kirándul a Húvösvölgybe és mikor este hazajön, beül a másik ölébe és sír. Mintha isten tudja, hol lett volna. Nem szeretem ezt.

De hát nem akartam velük ilyen csekélységen összepörölni. Sírjanak. Nekem más dolog is van. Karra vettem a gyereket, kicsit

ringattam, azután óvatosan föléje hajoltam, megcsókoltam.

— Meg tudja... Tudja... csókolni... szeretni... Fogja szeretni?...

— De engedjen meg, az én gyermekemet!

— A ma...

— Hát kérem ne tréfáljunk. Azért, mert délután el voltak valahová... kis kocsikirándulás...

Most egy rettentő küzködés — odaát.

— A kocsi... Nagyon szégyelem magam... De — fizesse ki, kérem... Gondolja, hogy kol-dusnak adta... De nekem már egy fillérem sem... Én már Münchentől fogva nem ettem... A kicsike is csak a száraz mellemen ...

— No de hát micsoda dolog ez! A gyerek nem evett és erről csak most szól... A gyerek... A kocsi az igazán várhat! Legföljebb ugrik a taxi. Tejet ide! Gyorsan! Mari! Julcsa! Forralni!

Azután leküldtem a kocsisnak is. A poggyász, amit felhoztak. Hát arról ne beszéljünk.

A kicsike megvacsorázott. Az utolsó korty után mingyárt lehúnyta szemét és azután álmában mosolygott. Az anyja föléje hajolt.

— Miklóska ... Egyetlen ... Minden ...

Miklóska? Még ez is! Hogy fiú! És megkérdeztem:

— Fiú! Igazán! Nem lehet!

— De ... de ... a neve pedig ... Tudom ... Átkeresztelhetjük ...

— Átkeresztelni! De miért kérem? ... Sőt: ragaszkodom hozzá. És megkérdezem: igazán így hívják? Vagy csak azért mondja, hogy a kedvemre tegyen? Mert tudja: Miklós az a kedvenc nevem. Szép fiúknak való és ez itt aranyos. Szép. Hogy nekem ez lehetett.

Megint karra vettem. A testemben valami furcsa. A húsom, a csontjaim, a vérem. Most nyugtalankodik bennem valami, növekszik, lesz. Az apa! Máris dupla vagyok, már is kétszer olyan súlyosan állok a lábamon, mint egy negyedórával ezelőtt.

A gyereket lefektettük. Hálója az enyém mellett lesz. A ház pedig holnap az ő nevére jön. Berényi Miklóséra. Mert hiszen ez a neve.

Vacsora. Mi van mondani való egy polgári vacsoráról? Ő beszélt. Előbb akadozva, azután bátrabban, végül csak úgy patakzott belőle. A szó is, a könny is.

Amerikát sosem látták. A fiú még Pesten eladta a hajójegyeket, persze az ő háta mögött. Valamilyen ürügyön kiszállt vele Párizsban. Párizs? Igazán nem érdekes, hogyan él ott eleinte jól két ember. Színházak, bálók, esték, kocsi a Boisba. Az első nyáron tengeri fürdő. Azután egy fiúnak nem sikerül. Fogy a pénz. Egy ember lassankint elmerül. Két ember. Zálogház. Ruhákat eladni. Kölcsönök. Hitelezők. Verekedések. Mindennapi történet.

És a vége? A fiú egy nap:

— Nem tudom tovább nézni ezt a nyomorúságot.

Igen a fonográf. Az örök, a halhatatlan fonográf!

Hát ő is!

— Nem tudom tovább nézni ezt a nyomorúságot.

A másik, az asszony, az persze nézheti. És a gyerek is. És végre egy szép napon az utolsó öt frankkal el. Pár hét múlva az egyik lapban a halálhíre. Talán nem is igaz. Csak úgy tette be. Hogy mehesse, szabadulhasson.

— Meghalt igazán, vagy nem? Nekem mindegy, mert nekem ő igazán meghalt. És most már örökre. Esküszöm, Sándor. És higgyen, kérem, a gyerekekre kérem . . . Higgyen.

Bennem is most a fonográf.

— Ő meghalt. És mert meghalt, ne beszéljünk róla rosszat.

Tudtam ezt kimondani. Hazudtam, míg bent fiam alszik.

Válópörről persze ő hallani sem akart.

— Persze . . .

— És így . . .

— És így . . . a fiúcska persze a maga nevében . . .

— Ez természetes. Az én fiamat nem hívhatják másképp, mint Berényinek.

Csend. A lámpa most lesüt az ő arcára. És két könnyes szemben . . . megjelenik . . . A napfény! Én megmondtam! Én még egyszer látni fogom a napfényt! Ilonámat, az igazit, az enyémet! Most előjött, kibujt a napfény, szelíden, szivárványosan játszik a napfény. Könnyben, mosolyban, szenvedés, jószág délibábját.

Csak délibáb? Hitegetős, csalókás? Én nem tudom, én nem kutatom, én szerencsére nem tudok gondolkozni. Én . . . én megcsókolom a délibábot.

Éjszaka sír a fiú. A kis háztulajdonos. A kis jogtudós. A kis bankigazgató. Sír, amikor pedig tele van pénzzel. Hetvenhét folyószámlája van a bankban.

Karba veszem. Csicsígam. Tisztába kelene tenni? Kibontom. A kis teste. Fehér bársony, rózsaszírom . . .

Rózsaszírom? Már megint a fonográf .

Ember! Ember! És ez, milyen furcsa. Egy tevének fia lett és . . . a teve fia — ember.

(VÉGE.)

OSZK

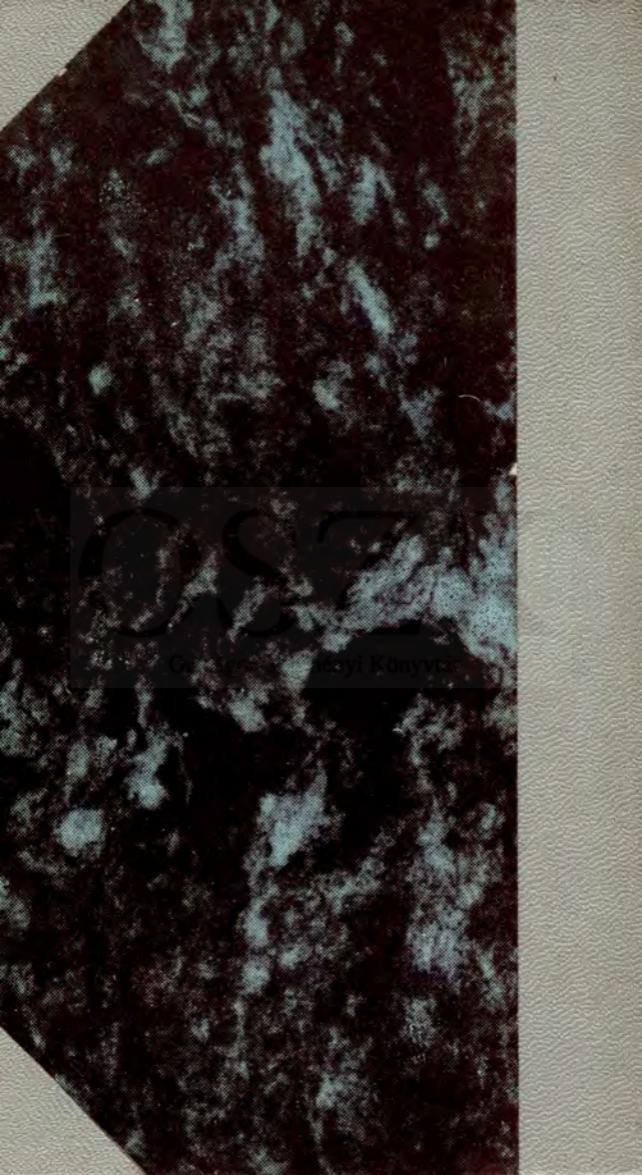
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

THE
LIBRARY OF
THE
UNIVERSITY OF
TORONTO